

УДРУЖЕЊЕ ДРАМСКИХ ПИСАЦА СРБИЈЕ

БЕОГРАД 2015.

ЕДИЦИЈА
ИЗАБРАНЕ ДРАМЕ

Издавач:
Удружење драмских писаца Србије
Београд, Господар Јевремова 19, biljana.ostojic@mpus.org.rs

Одговорни уредник
Миладин Шеварлић

Уредник
Снежана Кујрички

Коректор
Биљана Остојић

Ликовно, техничко решење, дизајн корица
и припрема за штампу
Светозар Сijanкић

ISBN 978-86-85501-57-0

Штампа и повез
“ГРАФОРЕКЛАМ”, Параћин

Тираж: 300 примерака

БОШКО СУВАЈЦИЋ

ПЕРИТЕОРИОН

Драме

САДРЖАЈ

Миладин Шеварлић: <i>Разбијено о̀зледало или Вечно враћање истио̀з,</i> Предговор	7
<i>Периџеорион</i>	15
<i>Вишњић</i>	69
<i>Иларион.</i>	103
<i>Голубачка мушица</i>	151
Белешка аутора	197
Белешка о аутору	198

Миладин ШЕВАРЛИЋ

РАЗБИЈЕНО ОГЛЕДАЛО ИЛИ ВЕЧНО ВРАЋАЊЕ ИСТОГ

Бошко Сувајџић, својим обимним и свестраним ангажманом, педагошким и научним радом, учешћем на стручним симпозијумима и у жиријима, уређивањем књига и часописа, бављењем уметничким, списатељским радом, па чак и музиком – очигледно покушава да нас подсети како међу нама није још сасвим изумро стари античко-ренесансни модел стране образованог и ангажованог интелектуалца и ствараоца, који тежи обухватном доживљају живота и света.

Ово, дакако, није монографија о животу и делу још увек не одвећ временског ствараоца, па ћемо препустити компетентним истраживачима да се, једнога дана, позабаве обимом и значајем Сувајџићевог деловања у српској култури. Наша маленкост – не могући, успут, да одоли сетним асоцијацијама на идеале старих времена – позабавиће се, у предговору који је пред тобом, љубазни читаоче, драмским стваралаштвом нашег аутора.

Драме, сабране у овој књизи, објављиване су појединачно, током година, у едицији „Савремена српска драма“ (Удружење драмских писаца Србије, www.drama.org.rs), те изазивале заслужену пажњу критичара и театролога. Сада, објављене у посебној књизи, пружају синтетичку слику Сувајџићевог драмског стваралаштва, коју можемо компаративно сагледати и самерити углове из којих осветљава проблематику којом се бави. Заједнички именоватељ речене проблематике утемељен је у темама везаним за српску историју, где се, између осталог, помала оно што бисмо могли назвати значењском

вертикалом, која, на индиректан, али закономеран начин повезује елементе српског историјског фатума.

Тако ћемо се у Сувајџићевим драмским остварењима срести, лицем у лице, са личностима, догађајима и симболима, мање или више стилизованим, но, у сваком случају, везаним за српску историју, традицију те за митске одјеке њене само својствености.

Исходиште драме *Периџеорион* представља позната народна песма „Женидба краља Вукашина“, управо из ње су преузети само основни елементи фабуле и карактеризације ликова – како би, затим, били варирани, дограђивани, осенчени паганско-митолошко-симболичним значењем, те, најзад, ироничним отклоном, који нас уводи у савремене друштвене, па и политичке асоцијације.

Основна прича је, дакле, позната: војвода Момчило осваја лепотицу Видосаву, она га издаје Вукашину, а он се жени, не прелепом издајницом, већ оданом Јевросимом, сестром Момчиловом. А суштина Сувајџићеве драме је у варирању специфичних механизма којима се ова прича развија, са свим бочним наслагама, од архаичног, етно-словенског духа, до мешетарења на берзи људских судбина, што га спроводи Рајко Кефалија, који је великим кораком искорачио у наше, модерно доба. Реч је о сложеној, хибридној конструкцији, попут митске фигуре са главом лава и крилима орла, која (у овом случају) спаја одјеке прошлости са знацима будућности.

Периџеорион, дакако, није историјска драма. Радња се дешава, у суштини, изван времена и простора, без обзира на то што је формално постављена у прецизне историјске координате. У овој драми, ликови су, пре свега, парадигматични типови, а њихове личне судбине и збивања рефлекс су онога механизма, који се зове игра живота, страсти и смрти, или „дијалектичка клацкалица“, која одржава динамички процес, што сплиће и расплиће људске судбине у „вечном враћању истог“.

Вукашин, Умур-бег, Монах Исаија, Видосава, Рајко Кефалија – фигуре су Великог Небеског Играча, који их расподељује на шаховској табли живота, а смисао игре је, управо,

сама игра. И ништа више, а ни мање од тога. То је оно што са моралног становишта (које схватамо као трансцендентно), делује као цинизам. Али Сувајдић није ни тврдио да је морално становиште релевантно. О томе најбоље сведочи сцена између Умур-бега и Оца Исаије, кључна сцена за разумевање механизма који покреће Сувајдићеву драму, као што, такође, мутатис мутандис, покреће и саму животну драму (чије смо мутаве фигуре и ми сами) звали је фарсом, трагедијом или, просто, људском судбином.

Епско-цинични, гротескно-трагички поетски тон и језик драме управо је измештају из конкретне историје и квази-реалистичке приче и постављају у симболичке координате судбинске игре страсти и смрти.

По форми, *Периџеорион* је специфична врста епско-драмске поеме, чије се дејство највећма налази у снази речи, дочараних слика, симбола и асоцијација. Такође, може се рећи да је то и нека врста разбијеног огледала, у чијим се разбацаним фрагментима можемо огледати и ми сами, наша већ увелико изобличена лица, која још увек гаје илузију о властитој конзистентности.

Драма *Вишњић* смештена је у стилизовани, онеобичени простор српске историје, у реалистичко-фантазмагорични координантни систем, којим се ковитлају вечне теме српске националне судбине, питање менталитета, расположености, ирационалности, које воде, не само до негативног исхода, већ прелазе у подручје апсурда. Амалгам епике, ироније, цинизма, параболе која води ка времену овом – све су то аспекти разобличавања, демитологизовања прошлости, па, узрочно-последично и садашњости. Реч је о препознатљивом углу гледања на националну историју и традицију, што је крајем прошлог столећа изборио себи легитимно место у српској драмској литератури као – рекао бих – закономерна појава једне светоназорне фазе у животу српске културе. Сувајдић, међутим, успева да заузме самосвојни положај у оквиру тог естетичког смера, захваљујући оригиналном ауторском рукопису, сложеном, слојевитом језичком изразу, који подржава

уверљивост симболичних сценских слика, од којих је изграђен мозаик драмске форме његових комада.

Радња драме *Вишњић* одвија се на два паралелна нивоа – „реалном“ и иреалном, где писац залази у сатирично стилизовану, blasphemичну фатастику. Мешањем временских планова – као што се то чини са шпилем карата – писац жели да устврди како се сва разновремена историјска збитија дешавају у оквиру једне те исте игре карата, у коцкарници српске историјске судбине.

Сувајџић вешто игра изазовну, али опасну, двосмислену игру између ироније и патетике. Бјела „врши пренос“ битке са Турцима, а Вишњић, на лицу места импровизује своје, аутентичне, десетерце. Затим, ликови прелазе у имагинарне просторе, где прошлост продире у садашњост – како бисмо видели докле смо дошли, пошавши од Устанка, тј. од почетка нашег модерног доба, како бисмо се могли запитати ко смо ми, тј. ко су сада они, наши преци. Они, то смо ми, овакви какви смо сада, а кроз оба света, као нит која повезује време, промиче Вишњић, као нит сећања и опомене.

Вишњић, Карађорђе и Милош, као дијалектичке константе српске историје, силазе из своје вечности или константности у свако ново размеђе српске историје, да би се, пошто одиграју своје типске улоге, поново вратили у своју вечност, чекајући следећу прилику да одиграју „вечно враћање истог“.

Списак дејствујућих лица у драми *Иларион* Бошко Сувајџић завршава изванредном, наоко парадоксалном реченицом, која гласи: „Да би били измишљени, лица и догађаји су нужно морали бити истинити.“ Ово немојмо схватити као игру речи, јер, збиља, свеколико искуство човечанства нас учи да не можемо измислити оно што већ не постоји – можемо га само препознати; дакле, ипак, измислити као нешто непоновљиво своје.

Сувајџић, у драми *Иларион*, реконструира један важан сегмент српске културне, и не само културне историје 19. века, када је критички, рационални дух Руварчевог тумачења српске историје дошао у сукоб са традиционалним, романтичним схватањима, која су замућивала поглед, не само на

прошлост, већ, следствено томе и на садашњост, па и на будућност.

Немерљива важност Руварчеве појаве била је освешћујући ударац духу илузија, које су блокирале и разводњавале сваку националну акцију, илузија којих се, авај!, ни до дана данашњег нисмо у довољној мери ослободили.

Сувајдићева прича о Руварчевом животу испричана је на три тематска и временска нивоа, који се допуњују и преплићу, живо нам предочавајући мозаик судбине јунака ове драме, у контексту духовне и политичке климе краја 19. века у Аустроугарској, где се налазило жариште српског културног живота, условљеног, сем традиционалним схватањима историје и судбине српског национа, такође и деловањем империјалне политике Беча и Пеште, деловањем које је имало и има свога удела у тумачењу дела Илариона Руварца, као, уосталом, и Вука Караџића.

Удаљавање Вуковог језика од црквено-словенских (проруских) образаца, као и критички Руварчев обрачун са романтичним схватањем српске историје – као подстицаја за словенске ослободилачке и ујединитељске снове – одговарало је настојањима Империје, (ондашње, као и ове данашње) да Србе држи подаље од Русије и од пијемонтске борбене маште.

Што се Вука Стеф. Караџића тиче, њиме се овде нећемо бавити, јер то превазилази оквир нашег предговора. (Прочитај, на пример, књигу Меше Селимовића *За и кроз Вука*.) А што се тиче Руварчевих критичких увида у мистификоване токове српске историје, аутор овог предговора заступа становиште да је отрежњење, ипак, боље од закаснелог митоманског пијанства, и да трезни борци (јер, борба нам тек предстоји) имају више изгледа на победу од мамурних, митоманских сањара.

„Болесни смо сви, од првог до последњег – каже Руварац – и ви који мислите да сте потпуно здрави, и сви остали, сви смо болесни, цео је народ наш болан и преболан, и стога и не ваља ништа што год радимо.“ Ово није потребно коментарисати – зар не?

Централна тема драме, сукоб између Руварца и, из Београда пристиглог, Панте Срећковића о суштини схватања и смисла националне историје – где се, са страшћу и огорчењем, сукобљавају становишта око којих ни дан-данас није постигнут национални консензус, има, код Сувајџића, препознатљиво, актуелно значење, које прераста у свевремену српску етно-психолошку (па, самим тим) и судбинску константу.

Детаљима свакодневног живота, Сувајџић оживљава и чини веродостојном целину збивања, које се у значајној мери ослања, сем на интелектуалне, друштвене теме, и на оживљавање духа и реалности времена и средине, те на индивидуално-психолошка својства изванредно нијансираног, уверљиво и пластично изграђеног Руварчевог лика.

Сем Руварца, драмом такође дефилију знамените личности српске историје и културе онога времена, те тако добијамо панораму која уоквирује Руварчев лик, истичући га на фону епохе.

На почетку драме аутор домишљато користи форму саслушања, као својеврстан пролог, који нас ненаметљиво уводи у причу. Сложености и богатству драмске структуре значајно доприносе реминисценције доживљаја с младом глумицом, Јулијом, са ефектним прожимањем стварности и сећања, или стварности и проживљеног сна.

Треба, такође, поменути и раскошни, барокни језик, који дочарава амбијент и атмосферу, али са извесним ироничним, па и саркастичним примесама надилази пуку документарност призора.

Сучељавање, претапање и прожимање временских нивоа, управо њихово конфронтирање, доноси динамичан полифонијски ритам, драмску тензију и представља ефектно и сврсисходно драматуршко решење.

Да живимо у каквој пристојнијој култури, која би имала везе са континуитетом српске духовности, српске духовне историје и била чинилац освешћеног националног идентитета – ову Сувајџићеву драму гледали бисмо на великој сцени Народног позоришта; овако, она ће остати у мемљивим подрумима Народне библиотеке, као прилог криптоисторији српског духовног трајања у времену. (Можда подруми Народне

библиотеке нису стварно мемљиви, али овако реченица делује ефектније; а кога је, уосталом брига за тзв. стварност.)

И, најзад, *Голубачка мушица*. *Голубачка мушица* представља позориште стилизације, са елементима фолклорне, етно традиције, која овде игра, пре свега, симболичку улогу – као дубоки, дубоко људски одговор на агресију отуђених форми модерног доба, или као бег у митско од неподношљиве стварности.

Сувајџић, тако, у један етно-кореографско-симболички сценски спектакл уграђује фрагменте приче о реалној српској судбини, правећи временски, закономерни лук од немачке – фашистичке, до НАТО – милосрдне агресије.

Реални и митски елементи се у ефектном ритму мешају и претапају једни у друге, доносећи одјек судара светова: циничног, агресивног Запада и духовно вишеслојног Истока; а све то у симболичкој сенци Голупца, Подунавља, неуништивог митског темеља живота. У оквиру свега, напред реченог, разиграва се типска ситуација како се глумом и неснађеном дошљаку (освајачу) подсмева домаћин, који још није изгубио своје аутентичне корене – а све то са довољно ироније и још више хумора.

Говорећи о судару светова, Сувајџић управо говори о Армагедону који траје. Запад долеће на крилима Ф-16, а она друга, тј. ова страна (ма шта то значило) супротставља се, наизглед, нечим несразмерним, такорећи апстрактним – но, то су, у ствари, они дубоки, суштствени корени, које ниједан Ф-16 не може да поништи. (Да ли може да их уништи – видећемо, рекао би какав циник.)

Сувајџић, притом, пише модерну драму, из духа свога (тј. нашега) времена и успешно депатетизује садржај, који јесте, у дубини, патетичан, али чији одјек ипак даље допире када није експлицитно, буквално интониран.

Сусрет два непомирљива света доводи до квази комуникације, где се срећу два антипода, међу којима нема могућности сувислих односа – отуда, Сувајџићев дијалог постепено почиње да добија извесне карактеристике онога што смо некада звали „драмом апсурда“ (или „антидрамом“), која је

педесетих година прошлог столећа представљала сензибилни наговештај онога апсурда што нам се данас дешава у срцу стварности.

То јесте прича о трагичној судбини Србије 1999. године, под бомбама, са осиромашеним уранијумом, наших западних „пријатеља“ (којима се данас бесрамно клањамо), али преточена у иронично-гротескну стилизацију, чиме улази у оне естетичке сфере што превазилазе тренутак непосредне инспирације. То је слојевит сценски калейдоскоп, који садржи и елементе бајке, која – као и свака бајка – представља вид конфронтације добра и зла, и која се овде завршава симболичним, а ипак, рекло би се, ироничним наравоученијем о тзв. коначној победи добра.

Сувајџићева драмска остварења одликују се збиља препознатљивом самосвојственошћу; она носе непатворени печат ауторског рукописа, а језички израз је једна од важних компоненти те самосвојствености. То је језик пун драмског набоја, својеврстан амалгам националне језичке традиције и савременог колоквијалног језика. Сувајџићев језик прелази сложен, вијугав пут – од аутентичне поетске стилизације, преко драмски функционалних исказа и симболичких слика, до огољеног идиома нашег, садашњег доба, чиме затвара историјски, судбински круг у којему се врте патње, страсти, буне и ратови, ми и наши преци, измешани у пакленом казану дијаболичне, вештичје кухиње.

А затим, из тог казана сами кусамо, кусамо сами себе, јер ми смо и гориво и храна и кувари, „и све нас је мање на великој гозби, поједене звери једу нас изнутра“.

У Београду,
29. новембра 2015.

Перий̄еорион

ЛИЦА:

МОМЧИЛО БУГАРИН, српски народни војвода, византијски деспот и севастократор. У 14. веку без њега не бива ништа на српско-бугарској и бугарско-византијској граници. У тренутку када почињу догађаји о којима ће у овој драми бити речи, био је на врхунцу моћи. Имао је нешто више од 4000 коњаника, све изабраних по заслуги.

ВИДОСАВА ПЕРИТЕОРИЈСКА, Момчилова љуба, господарица Града, робиња сопственог тела. Бездетна и бесплодна, свикла на несрећу и зло.

УМУР-БЕГ, турски заповедник, који је имао са собом око 20.000 коњаника, Селџука. Мумин, верник, готов да постане шехит за ствар ислама.

ЈЕВРОСИМА, Момчилова сестра, спремна да положи све што има за вољеног брата. Прати га на свим ратним походима. Потајно заљубљена у Умур-бега.

ЖУРА ВУКАШИН, српски краљ, узурпатор круне. Похотан старац, без икаквих моралних скрупула. Дрчан, као и сви мали људи.

МОНАХ ИСАИЈА, Вукашинов човек од поверења, коме су се могли поверити најскровитији путеви душе, па и душа сама.

РАЈКО КЕФАЛИЈА, Момчилов сестрић, човек новог доба. Финансијски експерт, задужен за економију и маркетинг.

ГРДАН и ВУЧИЦА, Видосавине слуге.

МОМЧИЛОВА БРАТУЧЕД, нејака деца, на сцени присутна само кад су одсутна.

I, II, III ВОЈНИК

I, II, III ГРАЂАНИН

СТРАЖАРИ Умур-бегови

Дешава се у Скадру на Бојани и Перитеориону на обалама Црног мора.

ПРВИ ЧИН

Слика прва

Византија. Боље речено, сумрак Византије. Након смрти цара Андроника III долази до сукоба између присјалица Андрониковог малолетног сина Јована V Палеолога и његове мајке царице Ане Савојске с једне, и присјалица Јована Кантакузина, с друге стране. Тада почињу догађаји који ће ширем византијској комонвелти пронећи славу јунака ове драме, војводе Момчила.

Момчилов бојни шабор испред Перийгеориона. Момчило, на сцени, у мраку.

МОМЧИЛОВА ПЕСМА

Оставих жену и кућу у планинама Родопским понад Арде,
где Бог је снесен ко јаје, у граду званом Ксантија,
легалу звезда и Сунца.

Посабрах Србе и Грке, и Бугаре, и грозне албанске барде –
једном речју фукару – без порода и својте;

и док се стари свет пирлитао на ројте, на челу грозних
кретох на Исток у бој. сатнија,

(Моја судбина није била овде. Чекала ме је на новом
гибралтару.)

Мој је мач био барјак мој. Слава је моја ишла испред мене,
иза мене кукњава и плач.

Рукнух као снег са врхунца, овенчан крвљу и славом.
Ја, Момчило Бугарин. Севастократор.

Знао сам да ћу платити главом.

Тутњали су добоши потмуло, проносећи на свим језицима
одјеке моје славе. света
(Ко да речи држе главе.)

У даљини су пламсале ватре.

Јасно се чуло: испод мира манастира
леут свира.

А околи: у небо пободени барјаци и војничке шатре.

Падале су, ко буково лишће, главе.

Бежу то времена тешка,
невесела.

Смишљао сам тихо и ударао муњевито, ко стрела.

А седам светогорских монаха и седам грчких мудраца

(уз малу помоћ латинских прелата)

пред војском ношаху
седам светих књига
са седам златних
печата.

Свет се променио. Ко има ухо нека чује:
(одјекује) урлик руље, ропец с крста, смех Сатане.
Натенане.

Свет је овај ужасом испуњен, пун као казан.
Пуст као саблазан.

(Ко има ухо нека чује.)

Улогорили смо се, у свитање, у сну.

И ја, Момчило Бугарин, севастократор,
уснио сам иза старога гибралтара:

нову Земљу, нову Наду,
нови Сион.

Перитеорион.

ПРВИ ЧИН

Слика друга

Скадар на Бојани. Камена тѣраса изнад хучне реке. Краљ Вукашин и монах Исаија.

КРАЉ ВУКАШИН: И ко је тај Момчило Бугарин?

МОНАХ ИСАИЈА: О, војвода Момчило. Деспот и севастократор. Занимљива фела. Полутан. Отац му је Србин, а мајка Бугарка. Или обрнуто. Зли језици још веле да је копиле. Али се то не да поуздано утврдити.

КРАЉ ВУКАШИН: Кога он подржава?

МОНАХ ИСАИЈА: Кажу да је најпре био присташа Јована Кантакузина, претендента на престо цариградски.

КРАЉ ВУКАШИН: Дакле, он је Кантакузинов савезник?

МОНАХ ИСАИЈА: О, не. Зато што је царица Ана Савојска, страхујући да Момчило са својим људима не превагне тас у корист Кантакузинову, смишљено узвисила Момчила у ранг деспота.

КРАЉ ВУКАШИН: Значи, он је Кантакузинов непријатељ?

МОНАХ ИСАИЈА: Нипошто. Чим чује за то Кантакузин га наменује за севастократора.

КРАЉ ВУКАШИН: Значи да је Кантакузин ипак Момчилов пријатељ?

МОНАХ ИСАИЈА: Ни у ком случају. Кантакузин је љути Момчилов непријатељ.

КРАЉ ВУКАШИН: Али... не разумем...

МОНАХ ИСАИЈА: Момчилова се глад за влашћу и моћи празним титулама није могла утолити. Врло брзо се окренуо против својих дојакошњих савезника. На крају је у својој безмерној честољубивости окренуо против себе и Кантакузина и царицу Ану Савојску.

КРАЉ ВУКАШИН: Па има ли он икаквих савезника?

- МОНАХ ИСАИЈА: Нема. Има своје најамнике, који су ради за њега умрети.
- КРАЉ ВУКАШИН: Колико је бројна та хајдучка војска?
- МОНАХ ИСАИЈА: Четири хиљаде одабраних коњаника.
- КРАЉ ВУКАШИН: О, па то је знатна сила. Али претпостављам да је у тој разбојничкој хорди војничка дисциплина на ниском нивоу?
- МОНАХ ИСАИЈА: Дисциплина је Момчилова једноставна – смрт је код њега једина казна, за најмању као и за највећу кривицу. Слушају га као бога. А стасом божанству и приличи.
- КРАЉ ВУКАШИН: Другим речима, Момчило изгледа као...?
- МОНАХ ИСАИЈА: Антички херој. Херакле, Ахил, Патрокло. Турски извори веле да је тај страшни каурин висок као мунаре. Суров, диваљ и крволочан, готов да убије и за најмању кривицу.
- КРАЉ ВУКАШИН: И, какве то везе има са нама? Он не угрожава ни моју државу ни моје интересе.
- МОНАХ ИСАИЈА: О, Ви сте у заблуди, уза све уважавање, Ваше Величанство, у великој сте заблуди. Ви знате да је Момчило Бугарин доспео под зидине Перитеориона?
- КРАЉ ВУКАШИН: *(Тргне се, њовишеним њоном.)*
Молим... Како... Али зашто би један варварин отпочео опсаду тог грчког полиса?! То је пуст камен, дивљи предео, хучна несразмера. Шта би ту за њега могло бити занимљиво?
- МОНАХ ИСАИЈА: Исто што и за Вас, Величанство...
- КРАЉ ВУКАШИН: *(Једва чујно.)*
Видосава...
- УМУР-БЕГ: Гркиња Видосава, мој племенити краљу... Видосава Перитеоријска.

ПРВИ ЧИН

Слика трећа

У пролеће 1341. године војвода Момчило изненада досјева са својом сџираином војском под зидине Периџеориона, којим влада охоло десџоџица Видосава. Не зна се када и којим џуџевима је џлас о Видосавиној леџоџи досјео до неџрисиџуџачних џланинских џредела џорњеџ џока реке Арде, северно од Ксанџије, џрада из којеџа се Момчило издиџао. У сваком случају, у пролеће 1341. године под зидинама Периџеориона нашло се 4000 коњаника, шџо Срба, шџо Буџара, шџо Грка, шџо Арбанаса, храбрих и оданих раџника, џоџових да умру за вољеноџ Момчила. Првоџ дана оџсаде Момчило је, џреко своџ уџлађеноџ, неки би рекли женскасџоџ, сесџриџа Раџка Кефалије, издикиџирао услове џредаје џрадским часниџима и Видосави самоџ. Градски часниџи су их џлаџко одбили. Сама оџсада, међуџим, није дуго џрајала. Девеџоџ дана оџсаде у зору Момчило је ујахао у џрад. На каџиџама џрада чекала џа је, само у леџршавој белој џуници, десџоџица Видосава. Узео ју је одмах џу, на враџниџама, не силазеџи с коња. Цео џрад је био занемео џред џим чином нечувеноџ варварсџива. Само је Видосава, џрчеџи се од бола и сџрасџи, с бичевима косе уџлеџене у коњску џриву, и са џлавом на коњском сџеџну, браду која је подрџавала од џнева и џонижења држала и даље једнако високо. Грађани Периџеориона џредају џрада сџском варварину и џонижење које је џреџриџела умесџо њих својој џосџодариџи Видосави никада нису оџросџили.

Видосавина одаја у Граду. Видосава и Раџко Кефалија. По сџрани, џобож незаинџересовано, Грдан и Вучиџа лисџају неке новине.

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Што је злато међу металима, сунце међу звездама, Византија међу народима, то је Момчило међу јунаџима.

ВИДОСАВА: Момчило је обичан варварин. Сировина неџесана.

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Неџесана је и буква. А од ње боље киџаче нема.

ВИДОСАВА: Поручи своме ујаку буквану...

РАЈКО КЕФАЛИЈА: ... да се има чему надати?

ВИДОСАВА: ... да џу се пре потурџити неџоли за њега поџи...

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Али, госпођо...

ВИДОСАВА: Зар си глув?

- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Ви сте глуви. Не чујете судбину када Вам говори.
- ВИДОСАВА: *(Саркастично.)*
Момчило је судбина? А ти си њен гласник?
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Ако га одбијете, многи ће грађани овога града загребати ледину.
- ВИДОСАВА: *(Охоло.)*
Нема те силе која ће ме присилити да пођем за њега.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: *(Оклевајући.)*
Мој ујак је рекао...
- ВИДОСАВА: Шта? Шта је рекао?
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Мој ујак је рекао... ако га одбијете, да ће Вас бацити хордама анадолских башибозука.
- ВИДОСАВА: Нећу му ускратити то задовољство. Ако уђе у Град.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Занима ме...
- ВИДОСАВА: Мене не... Одлази сад.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: *(Сирема се да крене. Званично.)*
Да ли то значи да ће високоумни захтев мог уваженог кузена, ујака, племенитог деспота, севастократора, војводе...
- ВИДОСАВА: Пренеси Бугарину што сам ти казала.
Рајко полази, збуњено одмахујући главом.
- ВИДОСАВА: *(Усирејшилим, другачијим гласом.)*
Чекај! Стани... Реци ми. Да ли је и она са њим?
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Она увек иде са њим.
- ВИДОСАВА: *(Механички.)*
Она увек иде са њим. Поздрави је. Не, немој јој ништа рећи.
(Сломљено.)
Иди сад.
- ГРДАН: Еј, бога ти, ал' су се те жене осилиле. Ево, читам у „Цариградском гласнику“ како је сиротог деспота Тому, из династије Анђела у Епиру, убио гроф острва Кефалоније, Никола Орсини. И то му није било довољно, него се и оженио његовом удовицом Аном, ћерком Ми-

- хаила IX Палеолога. У кулоарима се после причало како је Ана сама отровала свога мужа.
- ВУЧИЦА: Чини се да си мало обрнуо ствари. Вест треба да гласи овако: како би се несметано оженио увцељеном удовицом деспота Томе, гроф Никола Орсини ју је претходно морао начинити увцељеном удовицом. А она му је у томе својски помогла.
- ГРДАН: Чекај, има још. У браку им се родио син, Никифор. Будући да је већ имала успеха као тровачица, Ана је отровала и другог мужа, и заједно са сином Никифором, преузела власт у Епиру.
- ВУЧИЦА: Каква грозоморна жена. Сигурна сам да се наша племенита газдарица никада не би повела за овако ужасним примером.
- ГРДАН: Спреман сам да се опклацим у то.
- ВИДОСАВА: Доста, више, хуље.
(*Даје им њисмо.*)
Пронесите ову књигу, да вас нико не види, кроз Момчилове бојне редове, и предајте је господарици Јевросими.
- ГРДАН: О, шаљете нас у сигурну смрт.
- ВИДОСАВА: (*Вади кесу са дукаџима.*)
Обасућу вас златом за то. Похитајте сада.

ПРВИ ЧИН

Слика четврта

Момчилови бојни редови испред Перийеориона. Из даљине доиру звуци рајног окрија. То Момчилова војска настиоји да њробије њоследњу линију одбране. Пролеће је. Провејавају крујне њахуље снега. Три војника, њри кошџуњава скелеџа, на сцени.

- I ВОЈНИК: Хој, Момчило, хој. За Момчила дадох живот свој.
- II ВОЈНИК: До неба воде...
- III ВОЈНИК: ... небески пропилеји...

- I ВОЈНИК: Бог је са нама.
- II ВОЈНИК: Камо среће.
- III ВОЈНИК: *(Цвокоће.)*
Зар снег у пролеће?
- I ВОЈНИК: Бог није овде.
- II ВОЈНИК: Остао је у Мореји.
- III ВОЈНИК: Због Видосаве...
- I ВОЈНИК: ... и Момчила...
- II ВОЈНИК: Због ратне славе...
- III ВОЈНИК: ... проклета била...
- I ВОЈНИК: Напред! Напред! Хој, Момчило, хој!
- II ВОЈНИК: Кући! Кући обрнимо правац свој.
- III ВОЈНИК: Кућа наша виси о стреји...
- I ВОЈНИК: ... у амбису дубоком.
- II ВОЈНИК: Бог је навалио на нас таму као сено...
- III ВОЈНИК: ... не види се ни прст пред оком.
- Испред градских бедема доиру крици и јауци.*
- I ВОЈНИК: Крцају главе као лешници.
- II ВОЈНИК: Грешници!
- III ВОЈНИК: Бог их жигоса. И нанесе на њих бесове, и смрт напрасну, и болест, и буру, и скакавце...
- I ВОЈНИК: ... и помеша им речи, и намере, и путеве, и путне правце.
- Чује се цика деце и вриска жена и девојака. Самрџнички крици, џсовке, џијано зајевање.*
- II ВОЈНИК: Ноћ се згуснула као сурутка.
- III ВОЈНИК: Смрт се кези иза сваког кутка.
- I ВОЈНИК: Хој, Момчило, хој! За Момчила дадох живот свој.
- II ВОЈНИК: Свуда мрци. О јелама висе ископане очи.
- III ВОЈНИК: Црне вроне шестаре над размерним пољем.
Над јуначким месом и коњском стрвљу.
- I ВОЈНИК: Тако то иде. Ми смо војници. Зашто бисмо стицали знојем кад можемо крвљу?
- II ВОЈНИК: Лешеви ничу као траве.

- III ВОЈНИК: Шта нас се тиче? Изгубисмо главе.
- I ВОЈНИК: Откако смо дошли овде, не чух тишину. Све дише. Дахће планина, стење шума, испарава се језеро...
- II ВОЈНИК: ... хукће град, кркља бунар, шкрипи ведро, полива ветар...
- III ВОЈНИК: ... ко свети Петар.
- Победоносно клицање, радосни узвици, ђесма.*
- I ВОЈНИК: Перитеорион само што није пао. Победни су гласи.
- II ВОЈНИК: Нема лепшега града под небеским сводом.
- III ВОЈНИК: Бојни редови се ваљају као таласи...
- I ВОЈНИК: ... а таласи се сахрањују под водом.
- II ВОЈНИК: Цркавају Грци као псине...
- III ВОЈНИК: ... у граду и по селима.
- I ВОЈНИК: Хукћу јејине...
- II ВОЈНИК: ... гуке им се гноје по телима.
- III ВОЈНИК: Свиће. Морамо натраг.
- I ВОЈНИК: Утекосмо краткорочно из гроба.
- II ВОЈНИК: Гроб је згодна соба.
- III ВОЈНИК: Беж'мо. Стиже она Момчилова гнусоба.
- Појављује се Јевросима. Висока, вишња, у ђросијој сукненој хаљини, неузледној изгледа, са дугом златном косом ђушићеном низ ђлећа. Војници узмичу ђред њеном ђојавом, сђајајући се у маглy. С друђе сђране, обазирући се око себе, Грдан и Вучица.*
- ЈЕВРОСИМА: Какве су ово приказе биле? Виле?
- ГРДАН: На гумну небеском окупљају се виле. Ово су авети.
- ЈЕВРОСИМА: Дозвасте ме? Какви су вам савети?
- ВУЧИЦА: Господарица ти наша шаље ову књигу у највећој тајности.
- ГРДАН: А ми је донесосмо амо ризикујући сопствену главу, цигерицу, уши, глежњеве, кости.
- ВУЧИЦА: Ако се право рекне...
- ГРДАН: ... баш ништа да звекне...

ЈЕВРОСИМА: *(Вади кожную врећицу из недара и обасија их кованцима. Звекетї дукаџија.)*
Де, де. Ајде сад.

Пређашњи одлазе.

ЈЕВРОСИМА: *(Чиџија џисмо.)*
Ипак има наде... Да се прекине ово лудило...

Заџамњење.

ПРВИ ЧИН

Слика пета

Момчилов бојни лођор. Свеџилосџи свеђа. Момчило седи на ѓрубом војничком џироношцу. Око њеђа нервозно шеџка Рајко Кефалија.

МОМЧИЛО: Дакле?

РАЈКО: Видосава ти је поручила...
(Снебива се.)

МОМЧИЛО: Шта? Шта ми је поручила? Говори, што ћу тиш?!

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Видосава ти је поручила да ће поћи за тебе кад се трава опаше снагом, кад жива вода пресахне, кад со за женидбу стаса, кад вино приспе до удаје...

МОМЧИЛО: *(Мрмља, за себе.)*
Она је луда... луда је...

РАЈКО КЕФАЛИЈА: *(Са све веђим уживањем.)*
... кад дође земан, кад наступи вакат, кад се збуде сређа...

МОМЧИЛО: Пролази јој време. Ни године нису младе од зачеђа.

РАЈКО КЕФАЛИЈА: *(Што се овде зајебавамо са овим шарпланинцима, ујаче? Зашто не склопимо мир са Умур-бегом и заједно не разбуцамо Кантакузина? Византија је као расплодна кобила. Згрнућемо гомилу дуката.)*

МОМЧИЛО: *(Уморно.)*
Византија? Дукати? Шта бих ја са тим?

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Остарио си, а ниси стекао ни пара ни памети.

- МОМЧИЛО: (Ошамари *џа*.)
Са Момчилом се тако не разговара!
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: (Иронично.)
Вашу екселенцију не краси милостивост у понашању и гесту.
- МОМЧИЛО: И горе си заслужио.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Знаш шта: твоје је прошло, старче. Изанђао си.
- МОМЧИЛО: (Вади сабљу.)
Како море?
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Тако како ти рекох.
- МОМЧИЛО: (Савладава се.)
Да ми твоја мајка којим случајем није била сестра, не би ти се глава држала на раменима.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: И њу си отерао у гроб. Обесила се ужетом са црквеног звона.
- МОМЧИЛО: Неће се Момчилова крв мешати са турском. Не, богами.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Несрећниче! Па зар ниси сам измешан као мешана салата?! Отац Србин, мајка Бугарка, робиња. Не само што си полутан, него си и копиле.
- МОМЧИЛО: (Враћа сабљу у канице.)
Нећеш ме изазвати, нећаче. Не данас.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Некада би за само једну овакву реч скинуо главу. Омекшао си, старче.
- МОМЧИЛО: Опомињем те, нећаче...
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Перитеорион само што није пао. Зашто не уђеш у град? Војска негодује што се смрзава и гладује због оне курветине...
- МОМЧИЛО: (Ошамари *џа ојейи*, само јаче.)
Да је никада више ниси тако назвао, нећаче! Перитеорион ће пасти када падне Видосава. И не брине се ти за моје најамнике. Моји су јунаци попасли многа мора. Опседаће Перитеорион докле год треба. Као Ахејци Троју.
- Улазе I, II и III *џрађанин*. Клањају се снисходљиво до земље.
- МОМЧИЛО: Шта је ово? Ко је звао ове гузичасте?
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Ја, ујо.

- МОМЧИЛО: Е, стварно ће ти одлетети глава, нећаче. Ни заклетва сестрина неће више бити у стању јарост да ми обузда.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Чуј прво шта имају да ти кажу.
- I ГРАЂАНИН: Високопоштовани војводио...
- II ГРАЂАНИН: ... уважени деспоте...
- III ГРАЂАНИН: ... племенити севастократоре.
- МОМЧИЛО: Што прдите, сератори?
- I ГРАЂАНИН: Дођосмо да ти кажемо...
- II ГРАЂАНИН: ... да ти саопштимо...
- III ГРАЂАНИН: ... ако си вољан да нас чујеш...
- МОМЧИЛО: Шта? Проговори, синко.
- I ГРАЂАНИН: Дуго смо справљали...
- II ГРАЂАНИН: ... полемисали...
- III ГРАЂАНИН: ... већали...
- I ГРАЂАНИН: ... већали...
- II ГРАЂАНИН: ... и већали...
- МОМЧИЛО: И?!
- III ГРАЂАНИН: И на крају закључили.
- МОМЧИЛО: Шта сте закључили?
- I, II, III ГРАЂАНИН: Вољни смо да испунимо све твоје услове...
- МОМЧИЛО: Браво. Знао сам да ће разум однети превагу.
- I, II, III ГРАЂАНИН: ... осим у једној тачки.
- МОМЧИЛО: А то је?
- I, II, III ГРАЂАНИН: Не дамо ти Видосаву.
- МОМЧИЛО: Не дате?
- I ГРАЂАНИН: Не.
- II ГРАЂАНИН: Она је наша икона...
- III ГРАЂАНИН: ... препознатљив бренд овога града.
- I ГРАЂАНИН: По њој смо познати...
- II ГРАЂАНИН: ... такорећи чувени.
- III ГРАЂАНИН: Привлачимо туристе...
- I ГРАЂАНИН: ... авантуристе...
- II ГРАЂАНИН: ... радозналце

- III ГРАЂАНИН: ... трговце...
- I ГРАЂАНИН: Окрећемо капитал...
- II ГРАЂАНИН: ... окрећемо...
- III ГРАЂАНИН: ... па га обрћемо...
- I ГРАЂАНИН: ... на кант...
- II ГРАЂАНИН: Не можемо ти је дати...
- III ГРАЂАНИН: ... хтели бисмо...
- I ГРАЂАНИН: ... али не можемо.
- МОМЧИЛО: Не можете?
- I ГРАЂАНИН: Јок...
- II ГРАЂАНИН: ... ни случајно...
- III ГРАЂАНИН: ... ццц...
- МОМЧИЛО: *(Дубоко удахне ваздух. Тихим гласом.)*
Поштовани грађани града Перитеориона...
- I, II, III ГРАЂАНИН: *(Са надом.)*
Да?
- МОМЧИЛО: *(Прасне.)*
Јебаћу вам матер!
- I, II, III ГРАЂАНИН: *(Тајац.)*
А?
- МОМЧИЛО: Мртву мајку из гроба ћу вам ископати и
полно општити са њоме. Је л јасно?
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Мени није деловало неразумљиво.
- МОМЧИЛО: Ви мени нећете дати Видосаву? Ви МЕНИ
нећете дати? Ко сте ви да мени нешто дате?
Или не дате? Ко?
- I, II, III ГРАЂАНИН: Поштовани војводио... деспоте...
- МОМЧИЛО: Момчилу се не даје. Момчило УЗИМА! За-
памтите то.
- I, II, III ГРАЂАНИН: *(Брже-боље.)*
Запамтили.
- МОМЧИЛО: Сложићете се са мном: даје се само оно што се
има, је л тако?
- I, II, III ГРАЂАНИН: Тако је...
- МОМЧИЛО: Не може се дати оно што се нема, зар не?
- I, II, III ГРАЂАНИН: Тако је...
- МОМЧИЛО: Ви бисте хтели да ми не дате Видосаву, је л?

- I, II, III ГРАЂАНИН: Тако је... овај не...
- МОМЧИЛО: А има ли неко од вас Видосаву?
- I, II, III ГРАЂАНИН: ...
- МОМЧИЛО: Дакле, уместо да ми дате оно што имате, ви сте изабрали да ми не дате оно што немате?!
- I, II, III ГРАЂАНИН: ...
- МОМЧИЛО: Рајко!
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Заповедај, ујаче!
- МОМЧИЛО: Води их. Свакоме двадесет по туру.
- I, II, III ГРАЂАНИН: Немој, војводо...
- МОМЧИЛО: Чуо си ме.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Смилуј им се, ујо. Нису они тако лоши момци... Разумеју основне принципе обрга капитала... Само су пробали да направе дил...
- МОМЧИЛО: Хоћеш и ти да им правиш друштво?
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Ајде, поштовани грађани. Засрали сте... не вреди...
- Излазе. Чују се фијукање бича и ѓриџушени крици. Јевросима са ѓисмом у руци.*
- ЈЕВРОСИМА: Зашто кажњаваш оне несрећнике?
- МОМЧИЛО: Јер су заслужили.
- ЈЕВРОСИМА: Чиме?
- МОМЧИЛО: Тиме што је то народ свикнут на кажњавање.
- ЈЕВРОСИМА: Имам добре вести.
- МОМЧИЛО: Онда си ти једина овде.
- ЈЕВРОСИМА: Видосава прихвата.
- МОМЧИЛО: Видосава... шта?
- ЈЕВРОСИМА: Прихвата твоје услове предаје. Поручила ми је преко гласника.
- МОМЧИЛО: Не разумем?! Зашто по Рајку поручује једно, а по теби нешто сасвим друго?
- ЈЕВРОСИМА: Ево, ту пише. Моли те да твоји војници престану са зверским клањима и пљачком. Град ће положити оружје. А она ће те чекати у свитање, на капији, како си и заповедио. Радуј се, брате. Видосава је твоја. Перитеорион је твој.
- МОМЧИЛО: *(Радосно.)*
О, љубави моја... Знао сам да ме волиш.

- ЈЕВРОСИМА: За тебе је Перитеорион центар света. *Axis mundi*. А за мене је овај град гробница.
- МОМЧИЛО: Где је она, ту је и центар света. Где је она, онде је и свет.
- ЈЕВРОСИМА: Ти си, брате, истински заљубљен.
- МОМЧИЛО: У врту Видосавином зру јабуке: бисерне јабуке, сребрне јабуке, јабуке од злата. Ваља их обрати... Идем да се спремам.
- Опшри са сцене. Мимолази се са Рајком који улази са корбачем у руци.*
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: *(Гледа за њим. Посљрдно.)*
Има ли ишта смешније од старца који балави за младом женом?!
- ЈЕВРОСИМА: Не говори тако о моме брату, а своме добротору.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Од добротора до злотвора само је један слог.
- ЈЕВРОСИМА: Пази шта радиш. Држим те на оку.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Умало да заборавим, тето... Рекла ми Видосава да те поздравим.
- ЈЕВРОСИМА: *(Показује му њисмо.)*
Поздрвила ме је и сама.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Нешто те та Гркиња много поздравља, тетице...
- ЈЕВРОСИМА: Шта хоћеш да кажеш, дегенериче? Мислиш да су сви уврнути као ти? Боље припази на своју главу. Око овога града дувају силни ветрови. Нешто ти се глава много клима на том твом љигавом педерском вратићу. Само што није отпала.
(Ислази.)
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Бесни ти, само бесни, тета роспијо. Сви сте се заинтересовали за моју мудру главицу, а сами ћете врло брзо остати без своје. Ви сте као онај путник што није чуо судбину па се спустио под воду са ђаволом. У врту Видосавином не зру јабуке. Зру девојке са кобиљом длаком на дојкама и жигом звери на подлактици. Хајдемо и ми. Чека нас још пуно посла. Треба припремити сцену за последњи чин.

ДРУГИ ЧИН

Слика прва

*Ноћ. Тишина. Скадар на Бојани. У дубини њозорнице камена ње-
раса. Равномерно ѡројшање воде. Вукашин, на сцени, у мраку.*

ВУКАШИНОВА ПЕСМА

Ноћ је на репертоару. Ноћу се претварам у кукавицу, у магарца,
у пса.

У црног пса, у врапца, кују, зеца. Од златне паунице преко
огњевитог човека до змаја
причи нема краја. Кажу да сам демон. (О, богат је словенски
пантеон.)

У тепсији да справљам враџбине и чини. (И демонске састојке.)

И да ме прате црне јејине, совуљаге, вране, утваре, сојке.

Курјаци, лисице и творови (ђавољи створови).

Да једем нечисту храну: скакавце,

кукце, жабе, змије. Да сам

труо: да ми месо гњије.

Да бацам чини

(у суштини):

да сам

накот

зла.

Што да кријем?

Такав сам

ја.

Ноћ је на репертоару. Баш како ја хоћу.

И жена је у причи претворила мужа у пса ноћу.

(О неким стварима не сме се приповедати дању.)

Кажу да сам зао. А шта је зло?

Зло је добро које се добру не нада.

О, ја сам анђео. (Анђео пре пада.)

Шапућу зли језици да пакости сам вртник.

(Обљубио сам, веле, девет кума крсних.)

Наказна гнусоба. Утеко из гроба.

Нисам ја крив, свете, ако су нам различити аршини.

Шта има соко што лети високо?
Скончаће у прашини.

У дубини зри, а мрешка се на површини.
(Све зависи од тачке гледишта.)

Опстају пузавице, а не ластари. Висина није мера ствари.
(Много је ништа.)

Мој свет је мален.
Свилом ћу му косицу повити, златом га препокрити.

О, знам, заслужује да живи сваки земаљски створ:
махуна, шишарка, лиска, зверка, бор.

Све је достојно живота. (Сем оног бугарског скота.)

Аратос га било.

Бабе му се о врату вешале
махнитоме.

Вуци му гркљан ишчупали.

Глоговим га коцем јурили,
говно му у варенику турили.

Гроб му се бездани отворио,
коњ у језеро сатворио.

Дабогда блејао с овцама,
дабогда змија у нос му пунула.

Кад најволео не био у стању.

У јаму с њим: у јаму бездању.

Дабогда га муња раскућила,
тмина оковала, мутна вода кандисала.

Рђа га појела.
Дабогда га локала живина.

Зар њему та лепота, сјајнија од сунца, бистрија од вина?
Страшнија од војске са заставама?

Зар њему сва та слава? Зар њему Видосава?

Признајем: откад чух за њу опростих се од рација.
(Природи владарског посла, знам, неприкладна је та аспирација.)

Жеље ми се роје око ње као звезде око сунца.
(И од те војске нема бегунца.)

Шаљем јој књиге прекорне, књиге ласкаве, књиге скаредне.
О, зар ће поћи за кепеца та Гркиња абоносне пути и лепоте
изванредне?

А што да не?!

И киша је ситна па путује кочијама од злата.
(Бисеру је и шкољка палата.)

Наћи ће већ Вукашин начине. „У памет се, краљу Вукашине!“
умују мудри саветници. „Мора да си се најео гљиве лудаје!“

„Стрпи се. Још није време.“

Докле?!

Док замах не стаса до ножа, прстен до удаје?

О, ја ефекат драмски хотимично распирујем: судбину пожурујем.

(Ово у поверењу: заверу коварну снујем.)

Зар треба да мирујем
док је Бугарин ко кобилу јаше?!

Погано Влаше.

Жежену ли му мајку, жезлом ћу га стући.

Муда му просејати у железном мливу.

Имаћу Видосаву: мртву или живу.

Макар ми земља кости изметала, олуја прогонила,
сиње море утробу избацивало на хриди.

Боловао дванаест година,
кроз кости ми шаша проницала,
цилитале ми се гује по језику.

Бесан море локао,
трулиле ми гњети у морске дубине,
окапавао као восак под свећом.

(Не имао гроба ни спокоја
док Видосава не буде моја!)

Сад – како неопходну придобити срећу
у том предузећу?

Срећа. Шта је срећа? Богати лакрдијаш.
А сви за њоме хрле. Свет без ње је горак.

(Бљутав ко сутлијаш.)

За срећу ћу се већ постарати ја. Код Гркиње отворити пролазе.

Омрзнути јој Момчила. Победе му представити ко поразе
а као лудорије сатније бојне. (Женско је. Ласке су јој миле.)

(Посланице су моје отровне мелем што капље на плодне жиле.)

Полако, Вукашине, полако. Стрпи се још лечка.
Шта је једна ноћца за таквог човечка?!

Умур-бег стиже. Непрегледна војска се окупља на граници.
Све је ближе.

По смрти цара Андроника Трећег (од њега буздована није било
већег),
за малолетног му синчића Јована Палеолога

(тек он је био цар до мога)
и његове мајке царице Ане

Савојске, немам достојног такмаца
ни са једне стране.

(Тако ми Бога.) Осим што је мој кузен, шашави Јован
Кантакузен.

И ко је тај Момчило Бугарин? Обичан хајдучки четобаша.
Његови су војници простаци, башибозуци, говеда.

Шта произлази из горенареченог следа:
мутне су у Момчила државне прилике:
ни трага од властеоског и господарског реда.

Тако стоје ствари: он је хајдук, а ја краљ.
Али шта то вреди: он господари.

На српско-бугарско-византијској тремеђи
Момчило је играч великог калибра.

А ја џибра.

Посве незаслужено он предњачи у вођству.
(Лажан је глас о његовом господству.)

Веле: дисциплина је у Момчила разговетна.
Казна само једна. А извршења боговетна!

Све је крајеве попалио од Сера до Дrame.

Не мари. Ни рашанске легије неће бити саме: ту је Јован
Кантакузен,
стамен као кућа; па Умур-паша, и његови верни Селџуци:
двадесет тисућа.

Момчила чека злосрећни обрт што поштеног читаоца цвеља:
непобедиви војсковођа прегажен од непријатеља.

Погинуће бројни и храброшћу осведочени Ромеји.
Момчило ће висити, ко страшило, о стреји.

Што се узбуђивати због поганог олоша?
(У пожару зар претекне ватроноша?)

Ноћ је на репертоару. Време када се саопштавају необичне речи
и доносе непромишљене одлуке.
(Сати ће брзо минути.) Сутра ће се за славу отаџбине гинути.
А ноћас перо у руке.

Сутра: бити лукав као змија, окретан као видра, као курјак
смион.
А ноћас: опевати достојно славу. Видосаву.

Перитеорион.

ДРУГИ ЧИН

Слика друга

Видосавина одаја у Граду. Улази монах Исаија. Црн као ѓавран, са кайуљачом на љави, злоџук.

ВИДОСАВА: Ти си, дакле, монах Исаија. Црн као црно јагње.

МОНАХ ИСАИЈА: Црно јагње са златним рошчићима, госпођо. Ја ћу омогућити да Вам се све жеље остваре.

ВИДОСАВА: Ко каже да ја то желим?!

МОНАХ ИСАИЈА: Могу ли да седнем?
(*Седа, не чекајући одговора.*)
Уморио сам се од пута. Каква страшна земља.

ВИДОСАВА: Јесте. Страшна је земља перитеоријска. Кршевита, подмукла и за војску неподесна мочвара. Али је житељи овог града воле. Они су овде на родном тлу.

МОНАХ ИСАИЈА: Издајице најбоље успевају на родном тлу.

ВИДОСАВА: Зар је страст према Видосави прешнија од свих државних послова рашког краља?

МОНАХ ИСАИЈА: Страст је једна ђавоља фамилија, својта за-пречита. Вукашинова је страст жеђ залепљена за нешце света.

ВИДОСАВА: Знаш ја за чиме он жуди.

- МОНАХ ИСАИЈА: То за чиме он жуди је прљави сливник у грешном храму женског тела.
- ВИДОСАВА: Не вређај, попе.
- МОНАХ ИСАИЈА: *(Не обазире се.)*
Покушао сам да му укажем на то. Али узалуд. Страст Вукашинова расте испред њега као сенка штапа о уштапу.
- ВИДОСАВА: Биће да је то неки много кратак штап.
- МОНАХ ИСАИЈА: Доносим ти важну поруку.
- ВИДОСАВА: Која гласи?
- МОНАХ ИСАИЈА: Бићеш ослобођена Момчиловог присуства у прву недељу која наиђе. Моћи ћеш да одахнеш. Као и сав цивилизовани свет.
- ВИДОСАВА: Не верујем ти, злотворе.
- МОНАХ ИСАИЈА: Нека верује Јеврејин Апела, рекао је Хорације.
- ВИДОСАВА: Хоћеш рећи...
- МОНАХ ИСАИЈА: Оно што ти рекох. Сви смо ми смртни људи. Земља си и у њу ћеш поново отићи. А Момчилов суђени час је у недељу у зору.
- ВИДОСАВА: Али, до Перитеориона је немогуће приспети. Вукашин нема куда да прође.
- МОНАХ ИСАИЈА: Проћи ће.
- ВИДОСАВА: Чак и да дође непримећен до зидина Перитеориона, како ће ући унутра? Уз добру одбрану, град се може држати годинама.
- МОНАХ ИСАИЈА: Пред Момчилом се није држао. А нисам ли ја сада овде?
- ВИДОСАВА: Ти ниси монах, ти си ђаво.
- МОНАХ ИСАИЈА: Криво расуђујеш. Ово овде је ђавоље легло. У Перитеориону се сабрала ала и врана. Разбојници, хуље, лопови, кривоклетници, убице.
- ВИДОСАВА: Ти некога називаш убицом?
- МОНАХ ИСАИЈА: Речено је: жена која рађаше дете родиће звера псоглава. И завладаће кукњава свеопшта и туга велика. Ја сам божје оруђе. Требим свет од некрста.
- ВИДОСАВА: Шта ћу му ја? Зашто не узме Јевросиму?

- МОНАХ ИСАИЈА: Моћни храст се нагиње ка савитљивој и податној врби, а не ка драчу и коприви. Вукашин не воли криво и грбаво. И сам је такав.
- ВИДОСАВА: Шта треба да урадим?
- МОНАХ ИСАИЈА: У недељу у зору, само са малом пратњом, Момчилу ваља поћи у лов. То је прво.
- ВИДОСАВА: А друго?
- МОНАХ ИСАИЈА: Знаш ли како се убија човек?
- ВИДОСАВА: Научи ме.
- МОНАХ ИСАИЈА: Сакати се глава тако што јој се претходно од стране удови.
- ВИДОСАВА: Па?
- МОНАХ ИСАИЈА: Морамо се осигурати да Момчилови савезници у том лову не буду уз њега... Момчилова сабља...
- ВИДОСАВА: Неће бити...
- МОНАХ ИСАИЈА: Момчилов коњ...
- ВИДОСАВА: Неће бити.
- МОНАХ ИСАИЈА: Момчилова братучед...
- ВИДОСАВА: *(Зајечура се.)*
Зар и они? Ох, зликовче... Зашто њих?! Они су само недужна деца.
- МОНАХ ИСАИЈА: Самим чином рођења, човек престаје да буде недужан. У оваквим стварима, не сме се оставити нико ко ће узгајати семе мржње и освете у срцу.
(Полази.)
Па, ако је то превише... Збогом, онда...
- ВИДОСАВА: *(Крикне.)*
Стани: Поручи своме господару...
- МОНАХ ИСАИЈА: Да?
- ВИДОСАВА: Да ће бити како је заповедио.
- МОНАХ ИСАИЈА: Паметна одлука, племенита госпо. Мој уважени наклон. Ти ћеш му сама поручити шта треба. Мене овде чека још посла. А и пошао бих мало у разгледање овога знаменитог града. Збогом.

Одлази нечујно као прамен магле.

- ВИДОСАВА: *(Дозива.)*
Вучице! Грдане! Где сте се сакрили, ништари-
је. Грдане... Вучице...
- Нема одговора.*
- ЈЕВРОСИМА: *(Улази, лака корака, али са џамном сенком на лицу.)*
Почело је да ми се привиђа. Учинило ми се да сам видела оног Вукашиновог црног пса. Али, он не може бити овде, зар не?
- ВИДОСАВА: Нипошто.
- ЈЕВРОСИМА: Да ли ти је добро, драга снахо? Чело ти гори, а лице се облива мртвачким бледилом.
- ВИДОСАВА: Зло ми је. Спопала ме нека пролетња грозница.
- ЈЕВРОСИМА: Реци ми искрено: снујеш ли ти нешто иза Момчилових леђа?
- ВИДОСАВА: *(Плане.)*
Па шта и ако је тако?
- ЈЕВРОСИМА: Ти га мрзиш. Зашто?
- ВИДОСАВА: Љубав захтева безброј речи, мржња не мора да се објашњава.
- ЈЕВРОСИМА: Зашто си онда... пристала да пођеш за њега?
- ВИДОСАВА: Мора да сам била очајна... Сем тога... то је био једини начин...
- ЈЕВРОСИМА: Да?
- ВИДОСАВА: Да те имам уза се.
- ЈЕВРОСИМА: *(Хоџимично је џречула.)*
Прошло је четири године. А ти му још ниси родила сина.
- ВИДОСАВА: Ја сам нероткиња.
- ЈЕВРОСИМА: Да ли си заиста? Као што се прича...
- ВИДОСАВА: Да ли сам шта?
- ЈЕВРОСИМА: Повадила све женске ствари... женске органе... да му не би рађала синове?
- ВИДОСАВА: Ја сам врт затворен, студенац запечаћен. Цео двор нас слуша у постељи, Момчила и мене. И шума би олистала вежбајући се сваке ноћи у љубавним играма. А ја ништа.
(Бризне у џлач.)

- ЈЕВРОСИМА: *(Грли је. Нежно.)*
Плачи, капаће ти бисер из очију, говори, златна ружа ће ти цветати из уста.
- ВИДОСАВА: *(Љуби је њо очима, њо образима.)*
О, како си ти добра. И лепа.
- ЈЕВРОСИМА: *(Мирно.)*
Ја нисам лепа.
- ВИДОСАВА: *(Занесено.)*
Ти си најлепша жена на свету.
- ЈЕВРОСИМА: Ја сам ружна. А телесна ружноћа је показатељ лошег карактера.
- ВИДОСАВА: *(Узима је за руку.)*
О, ти си добра. И ниси ружна, лудице.
- ЈЕВРОСИМА: Ружноћа је нескладна.
- ВИДОСАВА: Нема складније особе од тебе.
- ЈЕВРОСИМА: Ружан човек може бити мудра будала. Ружна жена је наказа.
- ВИДОСАВА: Мислиш да је лепота телесне природе? О мени се пронео глас да сам лепа. И шта ми је то донело?! Да ли ми је овде ико икада упутио неки комплимент? У овој проклетој земљи очи се помињу само онда када се ваде, зуби када се избијају, шака када се њоме убија, брада када се на силу осмуђује, месо када се пресеца до костију, нос када се одсеца, језик када се чупа, глава када је одрубљују.
- ЈЕВРОСИМА: *(Шетња, замисљена, њо одаји.)*
Моја је сестра била пример узорне мајке. Стрпљива и блага, и тако пуна мудрости и знања. Потајно сам је мрзела због тога.
- ВИДОСАВА: Због чега се обесила?
- ЈЕВРОСИМА: Направила је погрешан избор.
- ВИДОСАВА: Сваки је мушкарац погрешан избор.
- ЈЕВРОСИМА: Саживела се са Турчином. У потаји. Родила му дете. И није га бачила псима.
- ВИДОСАВА: Рајко Кефалија?

- ЈЕВРОСИМА: Да.
- ВИДОСАВА: А Момчило?
- ЈЕВРОСИМА: Чим је сазнао, преврнуо је небо и земљу да нађе Рајковог оца, Мустафу. Мачем је спрао љагу са породичног имена.
- ВИДОСАВА: Рајко је ипак претекао?
- ЈЕВРОСИМА: Сестра је заклела Момчила мајчиним млеком, пре смрти, да не учини детету ништа нажао.
- ВИДОСАВА: Какав је био... Тај Турчин... Мустафа?
- ЈЕВРОСИМА: Висок, леп, тајанствен, дубоких црних очију. Као горски кладенац.
- ВИДОСАВА: Говориш ли о сестрином... или о свом Турчину?
- ЈЕВРОСИМА: Ти... знаш?
- ВИДОСАВА: Сви знају због кога страшна господарица Момчилова двора дрхти као шипарица.
- ЈЕВРОСИМА: (*Затјејура се као под невидљивим ударцем.*) То... то није истина...
- ВИДОСАВА: Истина је. Као што је истина и то да мудри и достојанствени Умур-бег за моју јадну пријатељицу нимало не мари.
- ЈЕВРОСИМА: О, има он важнијих ствари.
- ВИДОСАВА: Жене су за мушкарце што и златне јасле за златног коња. Они би сваку жену коју пожелеле. А када их нека одбије понашају се као увређени дечаци. Одмах ваде мач и један другоме одсецају главе.
- ЈЕВРОСИМА: Не одустај од порода, драга моја. Бог је милостив. Бог даје и када узима.
- ВИДОСАВА: Мени нико више ништа не може дати. Ја сам камен. Испод моје хаљине палача море. Камено море. Камена со се просипа по царским друмовима. Свеће се окамењују у портама манастира. Свет постаје чворновата биљка од камена. Браве склапају камене локоте.
- ЈЕВРОСИМА: О, може да се затрудни и од зрна бисера, и од неопрезно изговорене речи... И од урокљива погледа.

- ГРДАН, ВУЧИЦА: *(Улазе. Грдан, њодсмешљиво.)*
Ја, ја. Од погледа нарочито.
- ВИДОСАВА: *(Плане.)*
Куш, ништарије! Ко је вас звао овамо?
- ВУЧИЦА: Ви, господарице...
- ВИДОСАВА: Пази стварно. Извини, заовице...
- ЛЕВРОСИМА: У реду је, Видо. Ионако имам нека посла у врту. Видећемо се касније.
- ВИДОСАВА: *(Грдану и Вучици, осорно.)*
Ви, ништарије!
- ГРДАН, ВУЧИЦА: *(Схваћају да је враџ однео шалу.)*
Заповедај, господарице.
- ВИДОСАВА: Однесите ову поруку, и овај мач, да вас нико не види, рашанскоме краљу Вукашину. И ево вам литар злата, пре него што за њиме закукате. Похитајте. Књига мора бити код њега пре вечери.
- ГРДАН, ВУЧИЦА: Већ трчимо, господарице.
- ВИДОСАВА: Стој! Пре тога ми наберите... оно биље...
- ГРДАН: *(Хваћа у лећу.)*
Горобиље...
- ВИДОСАВА: Знате већ... Донесите ми... то... пре но што кренете.
- ГРДАН, ВУЧИЦА: Разумемо.
- ВИДОСАВА: Још сте овде? Тутањ!
- ГРДАН, ВУЧИЦА: *(Трче ка излазу, боџорадећи.)*
Каква вештица! Спалити је треба на ломачи.

ДРУГИ ЧИН

Слика трећа

Периџеорион. Градска већница. Раскошно декорисана тирџеза. Рајко Кефалија, сам, разгледа драгоцености које указују на раскош и величину Града.

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Нема ти ту помоћи. Ова земља пропасти мора. Какво расипништво. На гозбама пије се из сребрних чаша, тањира су позлаћени, а врчеви украшени бисерима и драгим камењем. Сулудо.

Улазе I, II и III грађанин.

I ГРАЂАНИН: Послужите се, уважени господине, немојте се устручавати.

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Не могу из овога да једем. Мука ми је. Донеси ми обичан прибор за јело, и онај бакарни чирак.

II ГРАЂАНИН: Какви варварски обичаји.

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Ниси ти никад зарадио ниједан дукат. Да јеси, знао би да цениш стечено.

III ГРАЂАНИН: Дукати су да се троше.

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Расуђујеш веома неразборито. Дукат је држави што и коњу узенгија. Од способности државне управе зависи хоће ли она бити од бакра, сребра или злата.

I ГРАЂАНИН: Шта нам је чинити?

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Економија има три магичне речи: камата, дажбине и профит.

II ГРАЂАНИН: Како да се ратосиљамо Момчила?

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Моја је девиза: стицање, стицање, и опет стицање.

III ГРАЂАНИН: *(Схватио је.)*
Колико?

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Није то баш тако једноставно. Све, наравно, има своју цену. Али овде није у питању цена. Економија је суштина модерног друштва.

- I ГРАЂАНИН: (За себе.)
Каква уштва.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Држава је успешна само ако у њој влада хармонија између поданика, владара и друштвеног организма.
- II ГРАЂАНИН: Колико?
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Момчило је моја крв. Волим га скоро као оца којег, несрећним стицајем околности, не стигох да упознам...
- III ГРАЂАНИН: Колико?
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Хиљаду дуката.
- I ГРАЂАНИН: Зар хиљаду? Ђавоља то је плата.
- II ГРАЂАНИН: Богатство на целата? Луде!
- III ГРАЂАНИН: Ако ће то спасти отаџбину, нека буде.
- I ГРАЂАНИН: Само трен.

Повлаче се на додатне консултације. Из суседне простиорије чује се жучна расправа. Рајко, сам.

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Спас отаџбине?! Какве глупости! Зар постоје ствари које су вредније од профита? Опасуљи се, кукавче сињи, погледај мало какав ти је квалитет живота. Које пасмине ти је коњ, да ли су ти усеви плодни, женица дебела, дечица добро подгојена?

Сценом промиче Видосава са кићећим врчем у руци. Засиане код једних враћа, закашље се неодлучно, уђе унутра. Након неког времена излази из собе празних руку и унезверена погледа. Појављује се монах Исаија.

РАЈКО КЕФАЛИЈА: О, оче, љубим руке. Поранили сте мало, морам приметити. Са Вама имам заказано у подне.

МОНАХ ИСАИЈА: Безверниче. Имаш ли ти икакве вере?

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Имам. Како не бих имао?! Звечећа је моја вера. Злато је најсилнија религија модерног друштва. Моје срце је од дуката.

МОНАХ ИСАИЈА: Онда ћемо се лако споразумети...
(Вади кесу са златним дукатима које испреса на длан.)
Новац је душегубац... Али кад је реч о вишим интересима...

РАЈКО КЕФАЛИЈА: *(Похлејно љружајући руке.)*

Док моји партнери не обаве неопходне консултације, спреман сам да саслушам Вашу пословну понуду, поштовани оче Исаија. Ја сам одувек био дубоко религиозан човек. Шта тражите?

МОНАХ ИСАИЈА: Момчила.

РАЈКО КЕФАЛИЈА: О! Мој несрећни ујак је најтраженија роба ових дана. А шта нудите?

МОНАХ ИСАИЈА: Пет оваквих кеса.

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Десет.

МОНАХ ИСАИЈА: Нека буде десет.

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Задовољство је са Вама пословати. Када?

МОНАХ ИСАИЈА: У недељу. Потребно је само да учиниш да не уђе у Град. Када једном изађе.

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Ништа лакше. Ако изађе.

МОНАХ ИСАИЈА: То није твоја брига. Изаћи ће. Чека нас велики лов. И још већи улов. Збогом сада. До недеље у зору.

Монах Исаија нестџаје, неосејно, као шћо се и љојавио. Улазе I, II и III гџађанин.

I ГРАЂАНИН: Цена је нереално висока...

II ГРАЂАНИН: ... али пристајемо...

III ГРАЂАНИН: ... мада нас душа боли.

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Браво, момци. Права одлука. Када добро размислите о свему, схватићете да две хиљаде дуката није превисока сума да скинете беду с врата.

I ГРАЂАНИН: Како... какве сад две хиљаде?

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Много сте се предомишљали, мацани. Трговински дефицит, високе каматне стопе, подивљала инфлација. Економија је чудо. Не сме се губити време. Птица се у лету хвата.

II ГРАЂАНИН: Ма то је нечувено.

РАЈКО КЕФАЛИЈА: Највише ме брину каматне стопе. Могу да порасту, заиста, до неба. Велика је финансијска криза у свету. Влада општа несигурност, и све што уз то иде... Па, ако хоћете још мало да размислите...

- III ГРАЂАНИН: (Урла.)
Доста, подли уцењивачу. Пристајемо. Доби-
ћеш пола сад, а пола по обављеном послу.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: (Трља руке.)
Браво, одличан избор. Изврстан осећај за биз-
нис, мора се признати.
- I ГРАЂАНИН: Узгред, када ће то бити?
- II ГРАЂАНИН: Где?
- III ГРАЂАНИН: И како?
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: У недељу у свитање. У поверењу: припрема се
велики хепенинг. Будите спокојни. Сви ваши
проблеми ће бити решени без икаквог ризика
по вас. Такорећи безболно.

ДРУГИ ЧИН

Слика четврта

*Скадар на Бојани. Камена тџераса. Хучи вода испод мосџа. Краљ
Вукашин, сам, у сенци. Појављују се Грдан и Вучица. Задиркују се,
певају масне џоскочице, џоскакују.*

- ГРДАН: Диж сејо кракове
да погледам како је.
- ВУЧИЦА: Марш. Знаш ти добро како је. Чопор деце си
ми направио, пијандуро. Од тебе никакве ку-
ћевне вајде ни користи.
- ГРДАН: Кад ми се стојко ускописти, богами, биће и
вајде и користи.
- ВУЧИЦА: Бегај, море.
- ГРДАН: Знаш, изгледа да смо ти и ја нешто гадно
згрешили...
- ВУЧИЦА: Што?
- ГРДАН: ... кад се целога живота бакћемо са овим акре-
пима...
- ВУЧИЦА: Сањала сам прошле ноћи страшне снове...
Као, идем ја поред гробља, кад наједном ство-
ри се поред мене црни магарац. А ја довати
нож, реко, ако треба, надвоје ћу га пресећи...

- ГРДАН: То ти је паметно. Увек носи нож са собом. Ђаволи и вештице штучу од ножа.
- ВУЧИЦА: Идем ти ја даље, кад изађе преда ме црн пас... Ја га погледам, а он се претвори у црно крме, иза тога у црну мачку, после у црно јаре, а нај-после у црну птицу...
- ГРДАН: А ти?
- ВУЧИЦА: А ја им опсујем оца и они сви покрепају.
- ГРДАН: Правилно. Да си им псовала матер, триста нових би се родило. Ђаволима никад немој псовати матер.
- ВУЧИЦА: Ласно ћемо ми ђаволе отерати. А како ћемо с Видосавом? Она је гора од триста ђавола.
- ГРДАН: Ја сам је једном ухватио. Ноћу... У глуво доба...
- ВУЧИЦА: Шта је радила?
- ГРДАН: Свуче ти се она гола голцата... Па узе неки црни лонац, па замочи у њега руке, па се намаже црном машћу свуда по телу... Па излете кроз оцак.
- ВУЧИЦА: Вештица је то, нема сумње... Ја сам је видела како једе псеће срце... Само лопће...
- ГРДАН: У ње је псеће срце... Тврдо и немилосрдно...
- ВУЧИЦА: Кажу да се и рашански краљ бави црном магијом...
- ГРДАН: Зато је и проси...
- КРАЉ ВУКАШИН: *(Покаже се.)*
Тако велите, а? Ништарије! Сад ћу вас згромити...
- ВУЧИЦА, ГРДАН: *(Падају ничице његовим ногама.)*
Немој, господару.
- КРАЉ ВУКАШИН: *(Грдану.)*
Тебе ћу претворити у жабу крастачу.
(Вучици.)
А тебе у краву музару. Што већ и јеси. А децу ћу ти...
- ВУЧИЦА: Не децу... Не дирај ми у децу...
- КРАЉ ВУКАШИН: Децу ћу ти претворити у јањце, у пчелце, у телад.

- ВУЧИЦА: Помилуј их, милостиви краљу.
- КРАЉ ВУКАШИН: Потурићу ти штенце место деце.
- ГРДАН: Смилуј се на нас, племенити Вукашине.
- КРАЉ ВУКАШИН: Зависи од тога шта ми носите.
- ГРДАН: Бићеш задовољан, краљу. Бићеш задовољан.
(*Пружа му књићу и мач.*)
- ВУКАШИН: (*Чииа.*)
Најзад. Моја ће ми краљица поклонити срце своје...
- ГРДАН: Пасје је то срце...
- КРАЉ ВУКАШИН: Молим?
- ГРДАН: Кажем, Момчила ће стићи заслужена судбина...
- КРАЉ ВУКАШИН: Како уопште изгледа тај дивљак? Да ли је тако... велик као што се прича?
- ГРДАН: Он није човек, он је медвед. Много је грдан. По једној причи мајку му је одвукао медвед у јазбину, излизао јој стопала да не може да побегне, и саживео се са њом. Зато је тако диваљ... И рутав.
- КРАЉ ВУКАШИН: Свуда по телу?
- ВУЧИЦА: Свуда. А на неким местима још и више.
- Грдан је ћушне ѿо ѓлави.*
- КРАЉ ВУКАШИН: Чуо сам још и да Момчило има сестру која је спремна у свако доба за њега живот положити?!
- ВУЧИЦА: Има. Јевросиму. Ружна је као жаба крастача.
- КРАЉ ВУКАШИН: (*Пише нешићо.*)
Жаба краљица. Као у Махабхарати. Ајде сада, ругобе. Отпочините мало, заложите се, па похитајте племенитој Видосави са мојим одговором. И не тражите за своје услуге плате. Највећа вам је плата што ћу вас оставити у животу.

Вучица и Грдан, срећни шћћо су ѿрећекли, изјуре са сцене. Улази Умур-бећ, сав у црном. Он је шћанак, ѿрефињен човек, са бећовском речју и држањем. Одмерен у ѿонашању и ћесћу. Њећова ѿојава ѿозива на озбљњосћ и уздржаносћ.

- УМУР-БЕГ: Селам, Вукашине краљу. Нека си здраво.
- КРАЉ ВУКАШИН: Здраво живо, уважени беже.
- УМУР-БЕГ: Овде је Божји рај, племенити краљу. Ти си срећан човек.
- КРАЉ ВУКАШИН: Богат сам. Али нисам срећан. Јер срећа није у поседовању богатства већ у његовом уживању. А ја не уживам ни у чему. Свет је овај горак за мене, и блљтав, и неукусан.
- УМУР-БЕГ: Племенити Вукашин-оглу хоће да поверујем да је он ороноу старац са седом брадом до колена?
- КРАЉ ВУКАШИН: Велик сам грешник.
- УМУР-БЕГ: Сви смо ми, племенити Вукашин-оглу, ђунахџари, велики грешници. Само нема ко да место нас грехе окајава.
- КРАЉ ВУКАШИН: Рећи ћу ти шта ће се догодити.
- УМУР-БЕГ: *(Иронично.)*
Вукашин-оглу је шејтан, откривач будућности и есхатолошких мистерија. Он види невидљиво, чује како трава ниче, прониче у најтамније дубине човекове душе.
- КРАЉ ВУКАШИН: На бојном ће се пољу одлучивати ко је бољи јунак, Момчило или Вукашин. Исход је извесан. Момчило ће узмаћи пред носиоцем круне и наследником немањићког престола.
- УМУР-БЕГ: Вукашин бољи од Момчила? Не бива то. То је као да се од шугавог ждребета претвориш у крилатог коња. Не бива то, велим.
- КРАЉ ВУКАШИН: Вређаш ме својим неповерењем, беже. Но, ја сам предострожан човек. Помишљао сам на различите исходе. Видосава ће ми прокрчити пут. А Рајко Кефалија осигурати одступницу.
- УМУР-БЕГ: Што ћу ти онда ја?
- КРАЉ ВУКАШИН: Ти ћеш ударити на Момчилову пратњу. Пропаст ће му бити неизбежна.
- УМУР-БЕГ: Зашто бих ја копао јаму под ногама таквог витеза?
- КРАЉ ВУКАШИН: Наступа ново доба. Доба мултикултуралности, евроазијских интеграција, сарадње. Доба

у коме ће хришћани и муслимани међусобно партиципирати у изградњи бољег света. Момчило то не разуме. Он је ратник, свикнут да ратује и осваја. Зато га морамо уклонити. У знак будуће сарадње, слоге и пријатељства, сви ће Момчилови поседи припасти теби.

- УМУР-БЕГ: Укључујући и Перитеорион?
- КРАЉ ВУКАШИН: Укључујући и Перитеорион.
- УМУР-БЕГ: А шта ти добијаш?
- КРАЉ ВУКАШИН: Свако добија оно за чиме жуди. Ти земљу и градове, а ја Видосаву. Ти богатство и славу, а ја жену и пород.
- УМУР-БЕГ: Краљ Вукашин је великодушан и племенит човек.
- КРАЉ ВУКАШИН: Краљ Вукашин је заљубљен човек. А у знак мог најдубљег поштовања, дарујем те Момчиловим мачем, који сам управо добио од Видосаве. Украшен је сребром, златом и драгим камењем. Израдили су га најбољи которски мачари. Пламен и зелено сечиво чувају га од рђе. Ово гвожђе просеца камен и злато.
- УМУР-БЕГ: Захвалан сам племенитом краљу Вукашину на тако драгоценом поклону којег нисам достојан. Мада ми муслимани кажемо: „Нема сабље осим Зулфакара.“
- КРАЉ ВУКАШИН: Шта је Зулфакар?
- УМУР-БЕГ: Зулфакар је сабља коју је пророк Мухамед задобио у бици код Бадре. Била је дугачка 7 метара.
(Разгледа мач.)
- КРАЉ ВУКАШИН: Види. Момчилов мач има белег на балчаку. Он се мења у зависности од ратниковог расположења. Најчешће је у облику звезде, али може и облик ока, сунца или месеца задобити.
- УМУР-БЕГ: (За себе.)
Нека ова сабља пролије много каурске крви у славу исламске звезде и полумесеца.

ТРЕЋИ ЧИН

Слика прва

У пролеће 1345. године краљ Вукашин и Умур-беџ крећу на војводу Момчила. Одлучујућа бишка одиграла се пред зидинама Периџеориона. У византијским хроникама забележен је сраман постојак жиџеља Града који зајворише катије испред Момчила и његове војске и, дивећи се боју, мирно сачекаше његов неславан свршењак.

Периџеорион. Недеља, уочи свиџања. Видосава, на сцени, у мраку.

ВИДОСАВИНА ПЕСМА

Ја, Видосава грчка од Перитеориона,
(од мајке Гркиње и оца Симеона)

деспотица по рођењу и заповедница Града,
пореклом призвана да праведно владам,

потакнута од страшног непријатеља људског рода,
богохулним устима одрекох се од Господа

те девет празних колевки, што ми раздиру утробу,
закопах у грешном телу. (У телу, у живом гробу.)

Илази са сцене. Расвешћење. Улазе Момчило, Јевросима, Рајко Кефалија.

МОМЧИЛО: А Видосава? Где је Видосава?

ЈЕВРОСИМА: Видосава спава, брате. Ако јој то савест допушта. Мада, та жена нема савести.

МОМЧИЛО: Нека спава. Нек се одмори. Много је узрујана последњих дана. И сва некако пожутела у лицу. Да није болесна?

ЈЕВРОСИМА: Жута је у лицу од љубоморе и пакости.

МОМЧИЛО: Ти је никада ниси волела. А она те обожава.

ЈЕВРОСИМА: Да ти испричам једну бајку...

МОМЧИЛО: Дедер, секо.

- ЈЕВРОСИМА: Био један ловац, па кад једном отиде у лов у планину, изиђе пред њега ован са златном вуном. Ловац кад га опази потегне стрелом да га убије, а ован се затрчи те на њега роговима.
- МОМЧИЛО: Шта хоћеш рећи?
- ЈЕВРОСИМА: Не иди, брацо. Добра бити неће.
- МОМЧИЛО: Судбини се не може утећи. У праву је Видосава: мало разоноде ће ми добро доћи... Даћу себи одушка.
- ЈЕВРОСИМА: Погледај се. Камо ти крилати коњ, Јабучило? Камо сабља са очима? Камо девет братучеди без којих никада не идеш у лов?
- МОМЧИЛО: Деца спавају. Нека их. Видосава ме је молила да их не будим. Она је тако болећива, тако мека срца. Јабучило је код ветеринара. А сабљу сам код которских мачара одаслао.
- ЈЕВРОСИМА: По Видосави, а?
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Бојна опрема се мора с времена на време ре-
монтовати да би била врхунског квалитета. Савремена технологија изискује стално сер-
висирање...
- ЈЕВРОСИМА: Куш, педеру!
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: О, какав нецивизацијски однос према они-
ма који су другачији. Ти си хомофоб.
(*Дури се.*)
Нећу с тобом да се дружим. Срећан лов, ујо.
- МОМЧИЛО: Хвала, нећаче. И теби срећан улов. Ако га буде.

*Момчило и Рајко Кефалија излазе на суйројиним сйџранама ѡзор-
нице. Рајко у Град, а Момчило на ѓрадску кайџу.*

Зайамњење.

ТРЕЋИ ЧИН

Слика друга

Умур-беџов војни лоџор. Умур-беџ, на сцени, у мраку.

УМУР-БЕГОВА ПЕСМА

Понад Арде,
ма одавде
на хват крви.

Град ко јаје,
снео га је
Мурат Први.

Од Азије до Тракије
гуц ракије.

Византије више није.

И сатније сјајне, грозне
сад су меке ко шпилхозне.

Расте поље ко тепсија:
божур сија.

Плешу сабље мевлевлија.

Град се диже ко бастион
(град-ембрион):

Перитеорион.

Умур-беџ, сџражари, Јевросима.

УМУР-БЕГ: Јевросима сестра Момчилова?! Сигурни сте?

СТРАЖАРИ: Момчилову сестру ни са ким не бисмо могли
заменити.

УМУР-БЕГ: Уведите је.

*Улази Јевросима. Нема више оне сиџурносџи у држању. Очи је
оборила у земљу од сџида.*

УМУР-БЕГ: (Шайуће.)
Дошла си, сестро Момчилова?

- ЈЕВРОСИМА: Време нам истиче, племенити беже... Морала сам... Морам да те питам...
- УМУР-БЕГ: Питај, страшна господарице моја.
- ЈЕВРОСИМА: Да ли сам ти... лепа?
- УМУР-БЕГ: Небеске сфере, природни елементи, земаљска царства, све је то недостатно да би се описала Јевросимина лепота.
- ЈЕВРОСИМА: Ласкаш ми, беже. Зашто онда то чиниш?
- УМУР-БЕГ: Чиним... шта?
- ЈЕВРОСИМА: Знаш ти добро шта! Плетеш мреже грозне за вере.
- УМУР-БЕГ: На овом истом пољу одиграће се страшна битка у зору. Момчило и сви његови ће изгинути. Њихове ће душе ући у птице, и у мраве, и у змије. О, колико ће се гамади на овом пољу излећи...
- ЈЕВРОСИМА: *(С ѓрезиром.)*
Видим да се сасвим довољно већ накотила. Слизао си се са жура Вукашином.
- УМУР-БЕГ: Вукашин је смутљивац и преварант, динсуз који искушава и заводи слабе душе. На челу му пише „кафир“. Неверник.
- ЈЕВРОСИМА: А ипак си са њим?
- УМУР-БЕГ: Јесам.
- ЈЕВРОСИМА: Зашто?
- УМУР-БЕГ: Уортачио бих се са црним ѓаволом како би се испунио Дарул-харб.
- ЈЕВРОСИМА: Дар... шта?
- УМУР-БЕГ: Дарул-харб су свети ратови против неверника. Праведни су јер се воде зарад мира и под окриљем ислама.
- ЈЕВРОСИМА: Водиш свете ратове зарад мира? Чујеш ли себе шта говориш?
- УМУР-БЕГ: Ноћас сам сањао. Лежао сам на постељи од светлости. Видео сам створење које је имало 70 хиљада ногу, 4 хиљаде крила, а тело му се састојало од хиљада очију и језика. Био је то Израил, анђеоске смрти који борави на седмом небу.

- ЈЕВРОСИМА: Зашто Момчило?
- УМУР-БЕГ: Момчило је велики јунак. Савршен ратник. Ал-Инсан ал-Камил. Страшна препрека ширењу ислама. А свака препрека ширењу ислама мора бити уклоњена без милости.
- ЈЕВРОСИМА: *(Пружа му руке.)*
Поштеди ми брата, беже.
- УМУР-БЕГ: *(Пружа јој руке.)*
Пођимо одавде, госпо. Оставимо и Видосаву и Момчила, и Вукашина, и Перитеорион... њиховој судбини... Пођимо само ти и ја...
- ЈЕВРОСИМА: Куда бисмо ишли, беже?
- УМУР-БЕГ: У Ксантију, међу твоје Србе и Грке. Или у Малу Азију, у Анадолију, на моје поседе... Тамо где нас нико неће ништа питати... Волећу те како ниједан мушкарац на свету још није волео...
- ЈЕВРОСИМА: Касно је. Бог није тако допустио, племенити Умур-беже мој. Али хвала ти што си ми ово казао.
- УМУР-БЕГ: *(Тргне се, њосџиди своје слабосџи.)*
Постоји само један Бог, а Мухамед је његов посланик. Ово ти нисам ни казао. Заборави.
- ЈЕВРОСИМА: Никада ти то нећу заборавити. Али Момчила не могу напустити. Заклела сам се да ћу увек бити поред њега. До самртног часа. Мог или његовог.
- УМУР-БЕГ: *(Тврдо. Преџорео је.)*
Нећеш дуго чекати, господарице. Зашто си уопште дошла?
- ЈЕВРОСИМА: Да те молим, да те преклињем да му се смиљујеш... Да га поштедиш...
- УМУР-БЕГ: Не знам о чему говорите, госпо. Морате ићи. Неодложне Вас обавезе чекају... Морате сачувати своје најближе. Збогом.
- Јевросима скрхано излази.*
- УМУР-БЕГ: *(Клоне.)*
Збогом, анђеле мој... Никада нећу престати да те љубим... Никада.

Улази монах Исаија.

МОНАХ ИСАИЈА: Види, види. Зар је и мудри Умур-бег подлегао овоземаљским страстима?

УМУР-БЕГ: Ја сам мумин, верник. Тако ми имана, веровања у Бога, његове пророке и његов глас. Исповедам и сведочим језиком. Ла илаха ила-илах. Нема Бога осим једнога.

МОНАХ ИСАИЈА: Дођох да се поразговарамо, беже.

УМУР-БЕГ: Иншалах. Ако Бог тако хоће.

МОНАХ ИСАИЈА: Твој и мој бог нису исти.

УМУР-БЕГ: Бог је један, он је вечан, није рођен нити има порода, нити ће му ико икад раван бити.

МОНАХ ИСАИЈА: Мислиш да је твоја вера надмоћнија од моје? Можеш ли молитвом оставити сунце на истоку и месец на западу? Можеш ли дигнути четири планине око Стамбола? Можеш ли учинити да пресуше рајски шедрвани?

УМУР-БЕГ: Ја сам мумин, верник. Нисам чудотворац.

МОНАХ ИСАИЈА: Можеш ли молитвом учинити да заигра на истоку сунце? И да се састану две планине, Џин-планина и Анадолија? И да проври вода из камена? Још да из облака потекне тиха роса, а са неба падне студено камење?

УМУР-БЕГ: О, ако желиш, можемо да проверимо чија је вера јача. Ја ћу се молити свецу Мухамеду. Молићу се и нашем посту рамазану. Ти се моли своме Богу. И божјем сину, Исусу. Хајде да клањамо недељу дана. Па да видимо коме ће да падне ватра из небеса. И коме ће потећи вода из камена.

МОНАХ ИСАИЈА: *(Одмахује руком.)* Пустимо, беже, небеса и камење. Да видимо шта можемо учинити по питању будућности наших народа.

УМУР-БЕГ: Нека те не заведу руке које носе бројанице, рекао је један мудри арапски песник. Ниси дошао овамо због верских расправа. Шта хоћеш?

МОНАХ ИСАИЈА: Моје руке носе и мач.

- УМУР-БЕГ: Видим. Ако си дошао да ме убијеш, закаснио си.
- МОНАХ ИСАИЈА: Извесно је: Момчилу спаса нема. Али се ни са Вукашином не може градити нови свет.
- УМУР-БЕГ: Ко с ђаволом тикве сади...
- МОНАХ ИСАИЈА: Ако није сам ђаво, Вукашин је најближе до његовог престола. Мој краљ је журав и жгољав. И душа му је таква.
- УМУР-БЕГ: Вукашин-оглу је деџал, безверник. Радо бих био сабља која ће га лишити живота. Но чини ми се да његов судњи час још увек није приспео.
- МОНАХ ИСАИЈА: Слажем се. Ипак, краљ Вукашин ће, звезде то јасно показују, играти знатну ролу у српској историји. Једног дана он ће заменити на престолу неспособног цара Уроша. Претходно ће, наравно, морати да га лиши престола.
- УМУР-БЕГ: Тако што ће га убити.
- МОНАХ ИСАИЈА: Да, тако то иде. Рекао бих да не грешим ако констатујем да си се ти, часни беже, целога живота залагао за добробит ислама. Зато и јеси у овој ствари са нама.
- УМУР-БЕГ: (*Ћуџи.*)
- МОНАХ ИСАИЈА: Па ипак је твоја војска позната по човечном поступању према непријатељу на бојном пољу.
- УМУР-БЕГ: Мојој су војсци ударна песница мевлевлије. Дервишки ред познат по трпелјивости према хришћанима.
- МОНАХ ИСАИЈА: То су они што носе високу купасту капу, бели капут и огртач без рукава?!
- УМУР-БЕГ: И црну кићанку. Пређи на ствар, попе.
- МОНАХ ИСАИЈА: Да, и црну кићанку. Видиш, беже, Видосава је јалова.
- УМУР-БЕГ: Бог је свевидећи.
- МОНАХ ИСАИЈА: Слажем се. Заслужила је она и горе. Али ако се Вукашин ожени Видосавом, како је наумио, ништа од порода, продужења немањићке лозе, једном речју од српске историје.

- УМУР-БЕГ: Па? Шта ја имам с тим?
- МОНАХ ИСАИЈА: Тај се брак мора спречити по сваку цену.
- УМУР-БЕГ: А зар те ја спречавам у томе? Спречи га.
- МОНАХ ИСАИЈА: Управо то чиним.
- УМУР-БЕГ: Надилазе ме ове премудре мисли поштованог оца Исаје.
- МОНАХ ИСАИЈА: Вукашин се не сме оженили Видосавом...
- УМУР-БЕГ: То сам схватио.
- МОНАХ ИСАИЈА: ... не само зато што би то био спој ђавола и сотоне, него и због тога што би тај јалов брак имао несагледиве последице по српску владарску породицу.
- УМУР-БЕГ: И то ми је јасно.
- МОНАХ ИСАИЈА: Вукашин се стога мора оженили Момчиловом сестром...
- УМУР-БЕГ: Јевросимом?
- МОНАХ ИСАИЈА: ... јер ће му она изродити достојан пород.
- УМУР-БЕГ: Али... то је гнусно... одвратно... Ти ниси монах. Ти си болесник. Не, то се не сме догодити...
- МОНАХ ИСАИЈА: То се мора догодити. И догодиће се.
- УМУР-БЕГ: Јевросима на то никада не би пристала.
- МОНАХ ИСАИЈА: Слажем се. Јевросима на то никада не би пристала... Осим ако...
- УМУР-БЕГ: Осим ако?
- МОНАХ ИСАИЈА: Осим ако јој то не наложи вољени брат Момчило.
- УМУР-БЕГ: Зашто би Момчило то учинио?
- МОНАХ ИСАИЈА: Да би се осветио неверној куји Видосави... А можда и зато што му је то нека лукава лија већ дошапула...
- УМУР-БЕГ: Ти си ђаво. Ја ћу те...
(Вади мач.)
- МОНАХ ИСАИЈА: Убићеш ме? О, хајде, изволи. Тиме се ништа неће променити. Немоћан си, Умур-беже...
Умуре ђумуре црни...

- УМУР-БЕГ: Црн или не, ипак ћу те убити...
- МОНАХ ИСАИЈА: Сачекај мало, племенити беже. Још ти нисам открио улогу коју ти треба да одиграш... Како би твоја вољена, а теби несудољена Јевросима остала у животу...
- УМУР-БЕГ: Шта? Не би се ваљда дрзнули?
- МОНАХ ИСАИЈА: Видосавине слуге имају прецизна упутства, ако се ја не вратим из твога табора. Видосаву ће разапети коњима на репове... А Јевросими ће...
- УМУР-БЕГ: *(Крикне сипрашно, као да ја деру.)*
Сотоно! Шта ће учинити Јевросими?
(Дрмуса саговорника јако снажно да се чини како ће му глава оћипастии са рамена.)
- МОНАХ ИСАИЈА: Ништа, беже, смири се... Ништа јој неће учинити... Ако ти будеш довољно паметан.
- УМУР-БЕГ: *(Клоне.)*
Злотворе... Шта треба да урадим... Шта?
- МОНАХ ИСАИЈА: Тако те волим... Ништа посебно, беже. Само ћеш у свитање, са овима твојима што носе кићанке, окренути ћурак наопако и побећи у Анадолију.
- УМУР-БЕГ: *(Схваћиио је.)*
По могућству тако да нас сви виде.
- МОНАХ ИСАИЈА: Па и Јевросима, којој ће тада постати јасно да се другачијем исходу није ни могла надати.
- УМУР-БЕГ: До Вукашину?
- МОНАХ ИСАИЈА: То је за њу најбоље... Схватиће. А и за тебе је, племенити беже... Ионако си је већ прегорео.
- УМУР-БЕГ: Једино што сам желео било је да положим главу на бојном пољу против Момчила, како честитоме ратнику и приличи. Мишљах, постаћу шехит. Душа ће ми отићи у рај, где су бистре реке, прекрасни вртови, зелене баште пуне најслађег воћа и хурија, рајских лепотица. А онда си дошао ти. И рекао ми да морам да се одрекнем части да бих је сачувао. Да морам да се одрекнем вољене жене да бих је сачувао. Да морам да се одрекнем себе самога да бих себе самога сачувао. Рекао си ми све што си имао, оче Исаија. Иди сад...

МОНАХ ИСАИЈА: Да ли то значи...
 УМУР-БЕГ: Учинићу... што морам... Иди сад.
 МОНАХ ИСАИЈА: Ценим твоју величину, беже. Заиста. Збогом.
Излази. Зайтамњење.

ТРЕЋИ ЧИН

Слика трећа

Поље испод Перийеориона. Три Момчилова војника, три бела скелета, на стражи.

I ВОЈНИК: Има ли штогод?
 II ВОЈНИК: Глуво је доба.
 III ВОЈНИК: Спаваш на стражи.
 I ВОЈНИК: Не лажи!
 II ВОЈНИК: Шта видиш?
 III ВОЈНИК: Нека војска. Момчилова, рекао бих.
 I ВОЈНИК: Не може бити. Мало их има.
 II ВОЈНИК: Јунаци су на коњима, прате их хртови и соколи.
 III ВОЈНИК: А онај испред свију, што је далеко измакао. Је ли то... он?
 I ВОЈНИК: Он је, јашта. Само је један у свету који јаше таквог змајевитог коња.
 II ВОЈНИК: И он сам је виловит. Погледом сече на месту.
 III ВОЈНИК: Увек сам се питао: одакле му такав коњ?
 I ВОЈНИК: Кажу да га је нашао на језеру, где се виле окупљају.
 II ВОЈНИК: А ја сам опет од једног трговчића из Сентомаша дознао да је Момчилов коњ од најплеменитије туркијске пасмине, и да га је задобио као ратни плен.
 III ВОЈНИК: Чекајте... Није то Јабучило.
 I ВОЈНИК: Немогуће.

- II ВОЈНИК: Воли га више од сестре и од братучеди.
 III ВОЈНИК: Никад не јаше другог коња.
 I ВОЈНИК: Кад смо код братучеди...
 II ВОЈНИК: Пази стварно...
 III ВОЈНИК: Нигде их нема...
 I ВОЈНИК: Ово је клопка...
 II ВОЈНИК: Заседа...
 III ВОЈНИК: Издаја...
 I ВОЈНИК: Бежи Бугарине...
 II ВОЈНИК: Вукашин се вере...
 III ВОЈНИК: ... као горско звере.
 I, II, III ВОЈНИК: Бежимо и ми. Свиће.

Војници бледе љред свиџање. У љозадини Грдан, Вучица, Видосава, Јевросима, Рајко и џрађани сиуијају на џрадски бедем.

ТРЕЋИ ЧИН

Слика четврта

Свануло је. Периџеорион. Градски бедем. Сви су на окуџу.

- ВИДОСАВА: Крв избија на уста, шикља на уши, сукља и дере на таламбасе...
 ГРДАН: Никаких вести, газдарице...
 ВИДОСАВА: У глави се врти и окређе, светлаци трепћу пред очима. Отров разједа лобању, мозак кипти у страшном ковитлацу, очи колутају и хоће на чело да избију...
 ВУЧИЦА: Још ништа...
 ВИДОСАВА: Чија лађа морем шета, потопите је, међу вама грешна душа, избаците је.
 ГРДАН: Ено их... долазе.
 ВУЧИЦА: Момчило је рањен. Стиже га потера...
 МОМЧИЛОВ ГЛАС: Хој, Видосава, хој.
 ВУЧИЦА: Смилуј му се, господарице.

- ГРДАН: Отвори му капије Града...
- ВИДОСАВА: Нека му се небо смилује. Распорите му меса на четири куса, окачите га на четири дуба.
- МОМЧИЛОВ ГЛАС: Кујо! Баци ми уже, нећаче.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Бих ја, ујаче. Ал' ми се уже у клупко заврзло.
- I ГРАЂАНИН: Ој, Бугарине!
- II ГРАЂАНИН: Бацићемо ти ми.
- III ГРАЂАНИН: Ал' се прво попни горе...
- МОМЧИЛОВ ГЛАС: Како ви мене данас не примили, тако вас не примили ни земља ни море.
- РАЈКО КЕФАЛИЈА: Отпетљало се, ујо. На, држи.
(Баца му уже. Онда *џа њовуче увис.*)
Штета, изгледа да је прекратко... Никад не би погодио одакле сам га скинуо. Са мајчиног врата, ујаче. Сачувао сам га за ову прилику.
- ЈЕВРОСИМА: Копиле!
(*Одџурне џа. Доџраби коноџац.*)
Хватај, брате.
- ВИДОСАВА: (*Крикне и џресече коноџац.*)
Не дам. Нико се неће попети горе. До мојих анђелчића.
- ЈЕВРОСИМА: Кујо!
- ВИДОСАВА: О, сирочићи мили. Не дају вам мира ни спокоја. Ни код земље цркве, ни код цркве гроба, ни код гроба дроба. Мама ће вам отпевати успаванку...
(*Пева.*)
Нинај, нинај, злато моје,
Чуј где ми те санак зове;
сан те љуби, и говори:
ушушкај се, драго моје.
- ВУЧИЦА: (*Шаџаџом.*)
Полудела је.
- ВИДОСАВА: Дођите, децо моја. Дојке су ми пуне млека. Чувала сам га за вас. Осушило ми се млеко као лети сено.
- ГРДАН: (*Шаџаџом.*)
Нису чиста посла.

- ВИДОСАВА: Не бојте се, милени. Мама ће вас привити на груди, зибати вас у колевци. Певати вам успаванке.
- ЈЕВРОСИМА: *(Удара је корбачем.)*
Ево ти успаванка, кучко!
- ГРДАН: Леску овамо! Леском се шиба ђаво, не корбачем.
- ВУЧИЦА: Младица леске оживљава мртве.
- ГРДАН: Укрстићемо леску унакрст.
- ВУЧИЦА: Отворити гвоздену планину Видосавиног срца.
- ГРДАН: Видосава нема срца.
- ВИДОСАВА: *(Мирно, као да се око ње ништа не дешава.)*
СТИЖЕ МАМИЦА, АНЂЕЛЧИЊИ.
(Узима кийећи врч у руке и излази са сцене.)
- ЈЕВРОСИМА: Каква је то војска, тамо у даљини?
- МОНАХ-ИСАИЈА: То Умур-бег одлази у Анадолију... После битке... Бежи... као зец...
- ЈЕВРОСИМА: Он то због мене... О, племенити беже... Мишљах да ћу те волети док нас смрт не растави... Одлази, беже, мили мој... Одлази... Нема овде више ништа ни за мене ни за тебе... О, проклети граде... Проклетата судбино... Проклетата Видосава... Момчило...
- МОМИЛОВ ГЛАС: *(Из ѓредворја смрџи, исџред обећаноџ Града.)*
Заветујем те, сестро. Удај се за Вукашина. Вода ће однети храст, али ће жиле поново постати дрво.
- ЈЕВРОСИМА: *(Равнодушно.)*
Није ме брига. Није ме брига више ни за шта... Живот ће тећи по навици, као што се реке отискују низ водопаде. Ниси ти умро, брате, у ово црно свитање. Ја сам. Збогом.
- Зайамњење.*
- МОМИЛОВ ГЛАС: *(Све је даљи.)*
Море светлости... Свиће... или је Бог запалио циновски лампион? Збогом, збогом... Чека ме слава... Видосава... Перитеорион.

ТРЕЋИ ЧИН

Слика Пета

Три војника, три кошћуњава скелети, на сцени, у мраку.

ПЕСМА ПОГИНУЛИХ МОМЧИЛОВИХ ВОЈНИКА
ИЗ МОРЕЈЕ

Иђаше Момчило Перитеоријски по земљи
као сенка, као магла, као дим,
војвода јединосуштни, управитељ горњих крајева,
првоначелник Архистратига.
И шуме се размицаху, и дрвеће светлозарно
уклањаше лишће пред њим,
и бљескаху у полумраку мачеви и бојна копља,
блистави шиљци сига.
И анђели по планинама посипаху снег,
пахуљасто зрневлје,
И Трибали кукавни грбине и власи седе
повијаху до земље.
И језици наши стадоше говорити, а да речи не прозборисмо;
и потом:
усековаше нам главе, и измешаше речи,
и разлучише са животом.

Иђаше војвода Момчило пред војском,
са херувимима небеским, у слави.
А по заповеди његовој леђаху над њиме облаци,
и звезде, и птице крилате,
(и Трибали).
И вране се питаху настрмом са гозбе обилате.
И тецијаху реке небеске,
и отворише се поводњи,
и затворише се тешко,
ко манастирске двери, капци Господњи.
И обашка:
у војсци се запати јевтика, и чир, и вашка:
накот немушти, змијски.
Иђаше војвода Момчило.
Перитеоријски.

Шта се сачувало од завичаја? Ништа.

Дубоке ће реке тећи од мора натраг у своје врело
 као што су увек текле,
 као што су могле тећи и у нашем сећању на море,
 од мора сношљивијем.
 Памтимо пустош ратишта.
 Около су брујале траве, као да држе опело.
 (Људи су што и биљке, да кажемо с Ливијем.)
 У ропцу самртноме липсаваху Трибали
 свакојакe феле, узраста, нације.
 Јећаху земљу као сено. (Изиђи из језера, жено!)
 Гротескне инкрустрације,
 са очима плавим од воде. (Изиђи из воде, Ироде!)
 Како може онај који дроб повраћаше у тело,
 како може онај језиком сведочити Бог,
 или живот, или јензик, или дзело?

Ја, Момчилов војник из Мореје
 (што разли се по земљи као магла, као жива, висок као
 мунаре),
 сведочим крвљу:
 мраморно дно, по коме смо ходали;
 сводове који су се белели на врху;
 људе и гибралтаре.
 И Бога сведочим. (Бог је заточен, као талас, на острвљу.)
 Сведочим васионе. (Да л' оно што вишим бива вишу има и
 сврху?)
 Сведочим о путу (јер ја сам тај пут).
 Сведочим скакавце, и буру, и глад, и тучу љуту.
 У праведном гневу Господњем
 сведочим Град који ће нићи у времену потоњем.
 И на крају: сам, пред забрањеном собом,
 у којој се стекла сва чудесност света (на небеској пучини),
 сведочим сопствену смрт.
 (О, Боже, шта ми учини?!)

Завеса.

Београд, 2010.

Вишњић

ЛИЦА:

ФИЛИП ВИШЊИЋ,
народни гуслар, летописац Буне

БЈЕЛА,
Филипова жена и пратилац

КРАЉ,
самодржавни господар Србије
и свих поморских земаља

КАРАЂОРЂЕ,
Вожд и Отац Србије;
Заповедник Краљеве гарде

КЊАЗ МИЛОШ,
кум главоусекнутог; Краљев саветник

СТОЈАН ЧУПИЋ,
Змај од Ноћаја, мачвански војвода и бећар,
чувар границе на Дрини; Гардиста бр. 1

МИЛОШ ПОЦЕРАЦ,
Милош Стојићевић,
Карађорђевог посинак; Гардиста бр. 2

КОСОВКА,
лавира између сна и јаве

ХОР

ГЛАС

ПРВИ ЧИН

Слика прва

Расветљење. Пригушени жаџор, који постоје све раздвојенији и јачи, како се поглед изопишава и у оку обликује крвава визија сирашиног разбојшица. Звучна арабеска сћењања, кркљања, животињских урлика и поски. С времена на време звучну подлогу надлећи оштегнуто њишицање полуделих коња, чији усхлахирени попопи одзвања изнад кулиса. Слика као да је заустављена у покрећу. Онда све утихне. Кад се дим од пушака и лубарди разиђе, на бојном пољу остају, један насрам друџога, Милош и Стојан.

СТОЈАН: (Раздрађано.)

Аферим, побратиме! Разбуцасмо их, као соко змију присојкињу. Рука ми утрнула од силних замаха. Само су откоси некако дубљи, човечанскији. А жуљеви исти, тежачки.

МИЛОШ:

Марим ја за то, побратиме. Откако је Ђорђе пронео крсташ-барјак Србијом, ја не спавам, Стојане. Срце ми спава, душа ми заспала, све у мени обамире и занемоћава, али сан на очи никако. Јер, сан ти је репата животиња, побро. У сну ти душа навире на уста, као пресан хлеб. А ја душе, канда, више и немам. Реч ми некада беше оштра као набрушени јатаган. А сада ми све потамнело, побратиме. Чекам смрт, а смрти нема.

СТОЈАН:

(Прекорно.)

Не призивај смрт, несрећнице! Не бој се, неће те мимоићи кад дође суђени час.

МИЛОШ:

Ништа ја не призивам, Стојане. Само се питам чему све ово, и докле?! Ево, већ је девета година како кравимо гаће. Рађамо се, убијамо, лелечемо, сахрањујемо. А турски коњи оадреше Србију на плочама. Алачу и моле јацију као да ће вековати овде још петсто година. А нас је све мање, побратиме. Опијени земљом, смрдимо на крв. И гинемо грозно, сељачки. Са повком и мајчиним именом на уснама. Као орлушине шестаримо Србијом. Једемо земљу, земља једе нас.

СТОЈАН:

Откако је Ђорђе црвен пламен за небо свезао, ми се усправисмо, побратиме. Први пут од Косова, као људи.

- МИЛОШ: Страх ме је. Не за нас. Ми се одавно више не бројимо међу живе. Плашим се за њих, Стојане. За оне друге, потоње. Шта ли ће бити од њих ако им ми будемо преци?
- СТОЈАН: Не говори тако, Милошу! Цела Србија још памти и приповеда како си заслужио сабљу „са очима“ Кулин-капетана и како је највећи српски крвник загребао ледину. И Вишњић ти је певао песму, побратиме, за живота. А ти знаш шта то значи међу нама, Србима.
- МИЛОШ: Песму, ја! Увек кад надођу смутна времена, кад дође да се премењују царства и колебају земани, ми Срби правимо песме. Место да правимо децу, да се посветимо пред Богом и људима, ми певамо. Место да пунимо колевке ми пунимо гробове. И шта ће остати иза нас? Песме? Не, побро. Отићи ћемо како смо и дошли, и како смо ваљда и заслужили. Инокосни и инородни.

Са суйројине сїрране улазе Вишњић и Бјела. Бјела је брзорекa и сїиїна, забраћена у црно. За оїис Вишњићеве сїољашњосїи морaїиe бїиї сїїрїљиви и сачекаїиї ѓрву слику ѓрећег чина. Њих двоје, очїио, настaвљaју неку од рaније зaїочетїу ѓреїшкy.

- ВИШЊИЋ: А лепо сам ти био казао да не идемо право – то никада није био пут за напред. Да врднемо мало, лево или десно, већ према потреби, како налажу прилике. Ево, све време се вртимо у круг. Не видим, али по мирису слутим да смо опет набасали на крв и орлушине. Значи, на исто одакле смо кренули.
- БЈЕЛА: Нама је вазда исто, Филипе, ма одакле кренули, И ко ће данас знати шта је право, а шта криво. И који је пут онај тражени, и једини. Идемо куда морамо, куда нас ноге поштапалице носе.
- ВИШЊИЋ: Не одговарај ми, жено! И не брзај испред мене. Испред човека хода само његова смрт.

Угледавиш две срїске војводе, Бјела се укоїа у месїу. Онда их ѓоздрави дубоким наклоном.

- СТОЈАН: *(Посїрдно.)*
Видиш, Милошу, шта су ти српска посла! Ја му лане даровао ђогата ко ластавицу – велим, нека и песник осети благодети земаљске – заслужио је, певао је у Лозници док су градски бедеми горели и гаврани се питали људском крвљу. А он? Продао коња, паре пропио, и сад опет набада по свету као последњи слепац, што уосталом и јесте.

ВИШЊИЋ: *(Бјели, љућииио.)*

Што ми ти не казујеш да су пред нама највеће српске војводе и поглавице? А кад не треба пустиш језик као ветрењача.

(Милошу и Стојану, сасвим дружим тоном.)

Срећна вам победа, српски соколови! Турци су утекли само с голом душом. Већ сам испевао неке фрагменте боја. Почујте, браћо.

(Пева.)

Да је коме стати па гледати

Како српске сабље севају,

Како турске главе зевају!

Ту сам убацио и нешто риме. Због ефекта, знате. А оно за Лозницу, потпуно сте у праву. Стајао сам међу вама сред крвава боја, не штедећи живота за слободу отаџбине.

СТОЈАН: А не штедећи ни моје ракије, богами. Но, добро. Може ли се дознати куда сте се ви то упутили, тако у породичној слози и у највећем миру?

БЈЕЛА: Кренули смо према Равњу, кажу да ће тамо бити велика баталија, но смо залутали. А далеко је до Равња господару! Многе су замке и препреке. Није угодно ни зверу ни човеку.

МИЛОШ: Тешко ономе ко у сопственој земљи залута. Ако будете кадри хватати корак, можете са нама. У друштву се боље путује.

ВИШЊИЋ: У смрт се никад не касни, господару. А ни у песму. Поћи ћу с тобом, да опевам твоје подвиге и јуначка дела. Потомци ће ми бити захвални.

СТОЈАН: Баш си ми ти неки ласкавац и улизица. Далеко је до Равња, наслушаћемо се ми већ твојих мудролија. Како оно рече малочас за турске главе, то ми се било допало...

Излазе.

Затимњење.

ПРВИ ЧИН

Слика друга

Књаз Милош, Карађорђе и Косовка на сцени. Поређани у кругу, задубљени у партију картиа која је у шоку. Очистио је у ишшању нека нова игра. Чује се само.

КЊАЗ МИЛОШ: Чиниш 'волико. Већ сам мислио да ће вековати овде. Сада увиђаш, драги мој куме, да са оваквим народом ниси могао урадити ништа више од онога што си урадио. А то ће рећи – ништа.
(*Одлаже једну картиу.*)
Мени једну!

КАРАЂОРЂЕ: (*Улаже жетоне.*)
Пратим.

КОСОВКА: (*Баца картије, без речи. Устијаје, ђали циђаретиу.*)

КЊАЗ МИЛОШ: (*Лути славодобитно картиама о сито.*)
Цркви куме-некуме, несрбине, несоју, невладару!
Два пара.

КЊАЗ МИЛОШ: (*Увређено.*)
Тропа си, куме-некуме! Трилинг асова. И буди мало уљуднији кад разговараш са старим пријатељима, драги мој.

КАРАЂОРЂЕ: (*Измахне да ѓа удари, али му се ђесница заустави на ђедаљ од ђрошћивникове ѓлаве.*)
Којекуде. Заиста ми је несхватљив твој преображај. Овде си тако фин и углађен, рекао би човек, династ са хиљадугодишњом традицијом и народом који ништа друго не ради већ само чита књиге.

КЊАЗ МИЛОШ: (*Дели картије, нађлашавајући сваку реч.*)
Такав ти је сада тренд: Запад, Европа, култура, цивилизација. И демократија, наравно. Ти то никада ниси умео и зато си и прошао онако како си прошао.

КАРАЂОРЂЕ: Ја сам прошао онако како је једино могао да прође частан и усправан човек у оном невремену.

КЊАЗ МИЛОШ: Чиниш 'волико. Време те је прегазило јер ниси схватио да код нас, Срба, увек влада невреме. Нормално време је за нормалне народе.

- КАРАЂОРЂЕ: Не смео, ипак, занемарити твоју улогу у свему томе.
- КЊАЗ МИЛОШ: Сам си крив, куме. Политичар, а поготово државник, дужан је да влада ситуацијом и да се понаша примерено друштвеним гигањима и актуелном политичком тренутку.
- КАРАЂОРЂЕ: (*Баца карће, са индиџнацијом.*)
Одакле ти само такав речник, да ми је знати?! Мислио би човек да има посла са неким излапелим српским академиком, а не са јебиветром и кумеубицом.
- КЊАЗ МИЛОШ: Човек мора да буде обавештен. Читам штампу, пратим радио и телевизију. Дневник не пропуштам.
- КАРАЂОРЂЕ: Читаш, ђавола. Држиш новине наопако, као и тамо, у отечеству.
- КЊАЗ МИЛОШ: (*Увређено.*)
Ти стварно не умеш да се понашаш цивилизовано. За толерантан дијалог међу неистомишљеницима и демократско уважавање саговорника ваљда никада ниси ни чуо?!
- КАРАЂОРЂЕ: Којекуде! Ко ми то говори о уважавању саговорника?! Да ли је то исти онај књаз Милош који је без милости уклањао своје политичке супарнике, а на миндерлуку се клањао пашама и беговима?!
- КЊАЗ МИЛОШ: Клањао, и уклањао. Па шта? И опет бих, за свој народ, исто чинио. А ти? Хоћеш да ми кажеш да се ти ниси савијао, је ли, Вожде? О, молио си и ти, итекако. Кумио и преклињао на све стране. И Његово Величанство бечког Монарха, и Његову Екселенцију архипастира Стратимировића, и Јово Величанство Царја и Государја руског. Нудио си Русима братску словенску крв као да и нама није неопходна хитна трансфузија.
(*Иронично.*)
„Нећемо поштедети крви наше за славу Словена.“ Нисмо је никада ни штедели, вала! Као да је за извоз имао.

- КАРАЂОРЂЕ: *(Помирљиво.)*
Јесам, Милошу. Молио сам, кумио и преклињао. Клањао се као ђерам. Али, забадава. Нико нас не удостоји ни одговора, некмоли помоћи.
- КЊАЗ МИЛОШ: Цаба ти је што сад кукаш, куме. Требало је онда више да кукумавчиш, можда би уродило бољим плодом. Као појава, историјски гледано, ти си био, мој куме, чист анахронизам.
- КАРАЂОРЂЕ: Којекуде. Шта сам ја био?!
- КЊАЗ МИЛОШ: Био си анахронизам. А сем тога, куме, био си и крвник. И то велики.
- КАРАЂОРЂЕ: Ја крвник?!
- КЊАЗ МИЛОШ: Да, ти. Шта се чудиш? Зар треба овде, пред овим дивним светом
(Показује на њублику)
јавно да вадим из нафталина ону неугодну епизоду са твојим оцем...
- Карађорђе креће ка Милошу. Вербални сукоб прети да прерасне у физички обрачун.*
- КОСОВКА: *(Одлучно ситаје између двојице нарођушених мушараца.)*
Господо, молим вас! Зар треба да вас подсећам: није ни место ни време за овакве расправе.
- КЊАЗ МИЛОШ: А шта се ти јављаш, успијушо једна белосветска? Ко је тебе овластио да арбитраиш у топлом, такорећи фамилијарном разговору двојице пријатеља и кумова који се толико дуго нису видели? Шта је, шта се успијаш? Једва чекаш да истрчиш на бојно поље, као на фудбалски терен, еда би напајала рањене и мртве коње и јунаке. Напајала би их ти, итекако! Знамо и на који начин, је ли куме?
- КАРАЂОРЂЕ: Не ударај на светиње, Милошу!
- КЊАЗ МИЛОШ: Ма које црне светиње! Та је ишла с колена на колена, као народна песма, види каква је! И сада чека ту, бели анђео, кад ће се свршити последњи бој, и кад ће Срби листом изгинути како би могла да прошеће по разбојишту своју нову хаљиницу, и блузицу, и ешарпицу, јер јој тобож' песма тако налаже.

КАРАЂОРЂЕ: Е, којекуде...
(Крсїи се.)

КЊАЗ МИЛОШ: Чиниш ’волико.
(Гледа на сатї.)
Колико још имамо?

КОСОВКА: Само што није почело. Господо, време је.
(Гаси цигарету и несїаје са сцене.)

КАРАЂОРЂЕ: Да, хајдемо. Жалосно је што морам поново овоме
да присуствујем.

Чује се нејасан жађор.

Пређашњи излазе.

Затїамњење.

ДРУГИ ЧИН

Слика прва

Позорница је у њојшћуном мраку. Глас Вожда.

ГЛАС ВОЖДА: Браћо! Ви добро знате да нам повратка нема. Ово су судбоносни тренуци нашег постојања. Цела Србија гори. Све је на ногама: Шумадија, Колубара, Мачва, Подриње, Ресава, Морава, Јагодина, Пожаревац. На нас се подигла највећа сила у овоме веку да нас скрши и понизи. Да нас врати у окриље свог отоманског целатског загрљаја. Да нам попале куће, опогане жене, искорене мушко потомство. Али, не бојте се, браћо! Не клоните, Срби, духом ни мишицом! Сетите се Видовдана. Наше је Царство Небеско. И знајте:

Док је мене на Тимоку Вељка,
И док ми је на Равњу Милоша,
И док ми је Лазара Мутапа
На тврдоме шанцу Делиграду,
Не бојим се цара ни везира!

Чујте ме, браћо. Ако морамо да мремо од турских дахија и кабадахија, и од јаничарског и крџалијског зулума, да не мремо као жене! Да не испуштамо душу и дроб на коцу, неопожани и далеки од Бога Сведржитеља! Да нас не растржу коњима на репове у земљи коју смо крвљу обогрили. Него, ако смо Срби, да се бијемо и мремо као људи, да заменимо своје главе и покајемо своју браћу! Ми више нисмо власни од наших живота. Зато, браћо, у бој!

Чују се одушевљени усклици: „У бој!“ „У бој!“ „Живео Вожд!“ Расвешљење. На позорници косовска иконографичка, којом доминирају јаркоцрвени барјаци, њолегли до земље. На узвишењу у средини сцене, њомно заљедана у малојређашњи ѡризор, Бјела. До ње Вишњић.

ВИШЊИЋ: Је л' завршио најзад?

БЈЕЛА: Ваљда јесте. Филипе, ово ми не слуги на добро. Тако се плашим. Шта ће бити с нама?

ВИШЊИЋ: Ништа. Бојати се да нам се људско семе не затре.

- БЈЕЛА: Је л' истина да се на нас кренула читава Турска империја?
- ВИШЊИЋ: Истина је. Турци Биограчићи, Шапчани, Ваљевци, Турци из Стамбола, из Босне, из Мале Азије.
- БЈЕЛА: *(Криши њрсџе и врџољи се у месџу.)*
Пу, пу, далеко било! Па шта да чинимо, чемерни?
- ВИШЊИЋ: Оно што смо одувек чинили. Опеваћемо бој, ма како свршио.
- БЈЕЛА: Погледај. Војске се пребирају и уређују. Свануло је. Бој ће отпочети сваког часа.
- ВИШЊИЋ: *(Узима ѓусле и ужурбано намешџа ѓудало.)*
Како је посуљена српска војска?
- БЈЕЛА: Не видим баш најбоље. Требало је да приђемо мало ближе, рекла сам ти. На левом крилу су Станоје Главаш, Миленко Стојковић из Кличевца и, чини ми се, Петар Добрњац. Десно су Јанко Катић из Рогаче, Лазар Мутап и Васо Чарапић, коме су јако брата убили. А ево су и највеће српске поглавице: Чупић, са својим мачванским бећарима, Јаков Ненадовић, Милош Поцерац, поп Лука Лазаревић. Испред свих је, како се и приличи, Вожд. Ево, сраженије само што није отпочело. Коњици подешавају колане, пешци потпрашују пушке.
- ВИШЊИЋ: А Турци?
- БЈЕЛА: Неслућена сила и ордија. Прекрили су целу Парашницу. Колоне им се сустижу и преплићу као ниска од ђердана. Они најпрви још не стигну да преброде Дрину, већ пристижу нови одреди. А страшна им је војска. Све сам крвник и проћераник, један гори од другог.
- ВИШЊИЋ: *(Пева.)*
И на Дрину Турци пристигоше,
Парашницу грозно притискоше.
- БЈЕЛА: Ево, почело је!
- ВИШЊИЋ: Говори, зашто ћутиш? Ова грмљавина, је ли од топова?
- БЈЕЛА: Чујеш и сам. Турци туку картечом. Срби одговарају из оног јединог трешњевог топа. Сада избацише пушке једни на друге. Ништа се не види од силног пламена и дима.

- ВИШЊИЋ: *(Пева.)*
Магла паде од неба до земље,
Нит се види неба ни облака
Од онога праха пушчаного.
- БЈЕЛА: Сад се мало раздањује. Срби добро гађају. Успрегнули су и забунили Турке. Ево, опет испалише плотун.
- ВИШЊИЋ: *(Пева.)*
Кано грозна киша из облака
Тако с' просу пушка од Србаља!
- БЈЕЛА: Аферим, Катићу! Посветила ти се рука! Згоднио је Али-бега Видајића из Зворника. Потрефи га посред звезде. Ни медет не стиже да каже, искочише му очи из главе.
- ВИШЊИЋ: *(Пева.)*
Катић згоди зворничкога бега,
Чело пуче, очи искочише!
- БЈЕЛА: Сада се сударише прса у прса. Какав је то тресак, до Бога се чује. Наши се јуначки бију. Чупић чини чуда од јунаштва. Сабљом сече, буздованом удара, истовремено коњем газећи Турке. Његови бећари зубима кољу некрст.
- ВИШЊИЋ: *(Пева.)*
Чупић ради да гласник не оде!
- БЈЕЛА: Милош Поцерац разгони и сече Турке као помаман.
- ВИШЊИЋ: *(Пева.)*
Ал' ето ти Милоша Поцерца,
Светло му се име помињало
Док је Дрине и док је Поцерја.
- БЈЕЛА: Каково је то сраженије. Земља шкргуће и јечи од проливене крви.
- ВИШЊИЋ: *(Пева.)*
Да је коме стати па гледати
Како гребу мачи гребештаци
И шкргућу кости од јунака!
Земља јечи, ведро небо звечи!
- БЈЕЛА: Наши напредују. Потискују и збијају Турке. Акобогда, суспрегнуће их. Напред, соколови! Али, ни Турци се не дају. Насрћу и гину без броја и тефтера. Подавише се у Дрини, и мртви алачући: „Јуриш, за веру Мухамедову!“ А једнако нови пристижу.

- ВИШЊИЋ: *(Пева.)*
 Дрина вода не тражи тефтера
 Веће ждере без броја јунаке!
 Дрина водо, валовита, ладна,
 Ждери, Дрино, наше душманине!
- БЈЕЛА: Не ваља, Филипе. Срби сустају. Ено, погибе Добрњац.
 Разбише поцерског војводу. Заробише Мутапа.
- ВИШЊИЋ: *(Пева.)*
 Ко ће сили Божјој одолети,
 Ко л' побити све цареве Турке?
- БЈЕЛА: Све се суноврати. Пребегоше без војске Лука Лазаревић,
 Бакал Милосав, Сима Катић и Црнобарац Станко Јуришић у Срем. Чупић, сав у ранама, с голом душом
 преплива Дрину.
- ВИШЊИЋ: А Вожд?
- БЈЕЛА: Стоји насред поља, не верујући сопственим очима.
 Надвладаше Турци.
(Виче љућ бојинића.)
 Бежи, Господару! Спаси главу! Док си ти жив жива је и
 Србија!
- ВИШЊИЋ: *(Пева.)*
 Бежи Ђорђе, жалосна ти мајка!
 Погибе ти на Тимоку Вељко,
 Разби ти се на Равњу Милошу,
 Мутапа ти Турци затворише
 У тврдоме шанцу Делиграда!
- БЈЕЛА: Да се склањамо и ми. Нема нам више живота у Србији.
 Да избегнемо у Срем, имам рођаке у Грку, лепо ће нас
 примити. Да се скрасимо негде док не дођу боља
 времена.
- ВИШЊИЋ: Боља времена никада не долазе сама. Шта је оно,
 Бјела? Видиш ли? Тамо горе. Тамо су Ђорђе и Милош,
 и нека предивна визија у белом. Рекао бих да је жена,
 ако није сам Божји анђео. Нећу у Грк, Бјела! Зашто
 морам да удовољим свим захтевима својим биографа?!
 Изместићу се из сопствене биографије, макар због
 тога морао да се физички поништим.
(Небу.)
 Хеј, ви тамо! Чекајте ме! Долазим!

БЈЕЛА: Не чини то, ти луда главо! Не знаш куда идеш.
Задовољи се сопственом несрећом, не навлачи на
себе туђе. Не остављај ме саму! Филипе!

*Вишњић излази са сцене, као сомнамбул заглаван у сојствено
привиђење на небу. Бјела истрчава за њим. На позорницу стиуја
Карађорђе, вас у црном, скрушен, гологлав.*

КАРАЂОРЂЕ: (Пророчки.)
Дрина водо, племенита међо
Измеђ' Босне и измеђ' Србије.
Наскоро ће и то време доћи
Када ћу ја и тебека прећи
И честиту Босну полазити!

Завеса.

ТРЕЋИ ЧИН

Слика прва

Испред фенси ресторана „Код Краља“ за ВИП гостіе; две скоро голе девојке позивају гостіе и нуде им се за друштво, мушко или женско; новокоміоновани изворни хитови; новопридошле гостіе нуде ракијом, хлебом, сољу...

ХОР: (Сонџ)
 Волим да са тебе срчем
 Ракију и црно вино,
 А када са тебе шмрчем
 Осећам се много фино...

Двојица из обезбеђења.

ГАРДИСТА бр. 1: Кад их видим овако на гомили, дође ми да их пострељам, ал' жао ми муниције. Кол'ко ти је дао газда?

ГАРДИСТА бр. 2: Пет стоја.

ГАРДИСТА бр. 1: Само пет...? Онака роба...

ГАРДИСТА бр. 2: Петсто евра није мала лова! Јеби га, теби је увијек мало! Ти би да будеш он, па да дијелиш шушке раји...

ГАРДИСТА бр. 1: Твоју и моју лову он дели около, мајке му га његове... И нова цупи ће да му пева у сепаренцету...

ГАРДИСТА бр. 2: Откад се то зове пјевање?

ГАРДИСТА бр. 1: Откад је сазнала за микрофон.

Смех.

ГАРДИСТА бр. 2: Ја каква је пуста? Јеси је вид'о?

ГАРДИСТА бр. 1: До јаја! Уградила је једно двајес сома, ал' ће да јој се исплати.

ГАРДИСТА бр. 2: Овдје поштен човјек не може да опстане. Јеби га! Побјего сам из пакла. Тамо хтјели да ме кољу, ође ме деру! Ко да сам животиња. И, што је најгоре, и тамо и овдје сам иста животиња.

ГАРДИСТА бр. 1: А ти себе сматраш поштеним човеком! Како ми можемо да будемо поштени људи кад се шлих-тамо и до земље клањамо полусвету, лоповима и преварантима за петсто еврића?!

ГАРДИСТА бр. 2: То ме и мучи. Савјест ме пече...

ГАРДИСТА бр. 1: Не сери! Кога боли за савест...

ГАРДИСТА бр. 2: Сваке ноћи, ја ти, мој јаране, сањам један те исти сан. Као, рат је, ја у униформи, у неком селу, чистимо терен. Улазим у једну кућу, нешто се помјери и падне, ја аутоматски притискам окидач, и онда је угледам. Жену, коју ми је Судбина додјелила још у мајчиној утроби. Стоји тамо, помирена и са овим и са оним свијетом, и гледа ме погледом који нећу заборавити док сам жив. Будим се, у зноју, урлајући. Сјутрадан ме опет походи, незвана и злогука гошћа.

ГАРДИСТА БР. 1: Ти си, буразеру, озбиљно пролуп'о.

ГАРДИСТА БР. 2: Плашим се, човјече! Знојим се на нервној бази и непрестано се осврћем! Као да ме неко прати и дише ми за вратом! Као да чујем глас...

ГЛАС: (Вишњић.)
Браћо! Браћооо!

На позорници се помаља зрочишна разбарушена авеј засипрашујуће изгледа. Густа седа коса му тиешко ошпиозади полегла на плећа. До половине шемена ћелав. Веће, накосиришене и чујаве, најкриле су му, као сипрехе, изразе очне дупље. Лице изровашено богињама. На лобањи неколико пресноцрвених ожљака од канције или јапагана. Огрнућ масном војничком кабаницом, висок, плећаји и усиправан, бауља наслејо из тимине, вичући све гласније.

ГЛАС: Браћооо! Где сте?

ГАРДИСТА бр. 1: Јебо те, што ме исече! То је све од твојих усраних прича! „Неко ме прати, дише ми за вратом!“ Јебале те тугованке! Шта се дереш, будало матора?! Мог'о сам да те убијем на месту! Одакле си се ти створио?! И ко си па ти?

ВИШЊИЋ: Ја сам, ја, Филип Вишњић, народни певач!

ГАРДИСТА бр. 2: Уср'о сам се! Стари, направи ме на ништа! Из које си ти лударе побјего?

ВИШЊИЋ: Звао сам се Филип. Црница ме је отхранила и ноћ привила на своја недра. Од мајке земље научио сам да је човек најјачи када има у очима звезде. Тада још нисам познавао смрт.

ГАРДИСТА бр. 1: Па овај се зајебава са нама. Не знам само шта ме спречава да му саспем рафал у тинтару! Не би ми био ни први ни последњи.

ГАРДИСТА бр. 2: Пусту га, болан. То ти је само обичан просјак. Или убога избјеглица која је од превелике несреће помјерила памећу. Е, стари, баш си ме пресејко. Оде ми пола живота.

ГАРДИСТА бр. 1: Одувек сам мрзео просјаке. Још из детињства. Као што неко мрзи псе или мачке. Миришу на несрећу. Само, овај овде ми не личи на просјака. Погледај га. Или је пролупао, или је цинкарош. Трећег нема.

ГАРДИСТА бр. 2: Тебра, матори је је слијеп. Откуд ти овдје, матори? Немој двапут да питам!

ГАРДИСТА бр. 1: И то баш сада кад Његово Величанство слави рођендан! Одакле долазиш, матори?

ВИШЊИЋ: Дакле и Краљ је ту?! Знао сам да ће ме Провиђење довести на право место. Одакле долазим, велиш?! Тамо, одакле ја долазим, никоме се не жури да пође! Али, ја се све време питам, одакле ми је познат твој глас. Та ти ли си, Милоше, и ти, Стојане?! Ја сам, Вишњић, ваша савест, ваше памћење, ваш Хомер! Зар ме не препознајете?

Покушава да их загрли, безуспешно младићарајући рукама око себе.

ГАРДИСТА БР. 1: *(Грубо га одгужује.)*
Одбиј, бре! Немој ми се ту интимизирати с нама!

ГАРДИСТА бр. 2: Чибе, будало! Какав Хомер, какав Вишњић, какви бакрачи?! Одбиј, пуцаћу!

ГАРДИСТА бр. 1: Море, да га одведемо шефу. Он није тако болехив ко ми, нека га он испита. Пропиштаће он код њега ако је неки провокатор или цинкарош.

ГАРДИСТА бр. 2: У праву си! Води га!

ГАРДИСТА БР. 1: Ајде, Хомеру! Полази!

ГАРДИСТА БР. 2: Полази кад ти се каже!
(Удара га кундаком џушке у леђа.)

ВИШЊИЋ: Е, мој Милошу! Памћење ти је ослабило, али рука није. Оно што ја скривам вама не може бити од користи. Сети ме се када ти поново дође она девојка у сан!

ГАРДИСТА БР. 2: *(Видљиво се њргнувши.)*
Али како... Откуд он зна? Нико ме до малочас нијесам причао...

ГАРДИСТА БР. 1: *(Застаје на њренуџак.)*
Шта то овај трабуња?

ГАРДИСТА БР. 2: *(Прибрави се.)*
Ма ништа... Лупа глупости. Видиш да није при свијести. Хајде, води га.

Вишњић и Гардиста бр. 1 излазе. Гардиста бр. 2 се лагано сјушћиа на колена и осћаје џако, ѡресамићен, са ѓлавом зароњеном у шаке. Заџамњење.

ТРЕЋИ ЧИН

Слика друга

Фенси ресџоран „Код Краља“ за ВИП ѓосџе. Кавез виси са ѓлафона, у њему две скоро ѓоле девојке ѓозивају ѓосџе и нуде им се за друшћиво, мушко или женско. Новокомџоновани изворни хиџови. Новоџридошле ѓосџе нуде ракијом, хлебом, сољу. Скоро ѓоле девојке, изазовним ходом воде ѓосџе у сеџарее и несћиају за извесно време, а ѓосџи се враћају из сеџареа расџојасани и омамљени алкохолом.

КРАЉЕВ

САВЕТНИК: *(Излази на ѡренуџак из сеџареа, ѓура новац девојци у недра, хваћиа је за задњицу.)*
А сад, шетај! Имамо важне државне послове. И нека нас нико не изнемирава! Јеси ли разумела?!

ЗАПОВЕДНИК

КРАЉЕВЕ

ГАРДЕ: Говори, брзо. Краљ само што није стигао.

САВЕТНИК: Он је.

ЗАПОВЕДНИК: Сигуран си?

САВЕТНИК: Разговарао сам с њим, као сад с тобом.

ЗАПОВЕДНИК: И?

САВЕТНИК: Ништа. Правио сам се да га не познајем.

ЗАПОВЕДНИК: А он?

САВЕТНИК: Препознао ме је, наравно.

ЗАПОВЕДНИК: Упозорио сам те. Не можемо побећи од своје прошлости. Знао сам да ће нас кад-тад стићи, само бежах у недоумици који ће облик одабрати. Али, зашто баш он? И шта хоће?

САВЕТНИК: Хоће тебе.

ЗАПОВЕДНИК: Мене?

САВЕТНИК: Да, тебе. Ником другом неће ништа да каже, нема шта да поручи. Хоће само Вожда.

ЗАПОВЕДНИК: Али зашто? Шта ћу му ја?

САВЕТНИК: То ти најбоље знаш. У нерашчишћена питања твоје биографије не улазим. Ја сам задужен само за завршне пасусе.

ЗАПОВЕДНИК: Ниси га ваљда...?

САВЕТНИК: Не, наравно. Зар се покојник може убити? Само су му мало изменили лични опис. Дао сам га затворити у тамницу док не видимо шта ћемо с њим.

ЗАПОВЕДНИК: И?

САВЕТНИК: Добро знаш да овамо нисмо доспели случајно. У питању су највиши национални интереси. Сада, кад се води одсудна битка за одбрану отаџбине, неопходни смо своме народу. Не смемо дозволити да нас једна неодговорна будала из прошлости поткаже и упрска читаву ствар.

ЗАПОВЕДНИК: Па?

САВЕТНИК: Морамо га придобити за нашу ствар. Убедити га да је то што чинимо исправно. Он нам може бити од велике користи.

ЗАПОВЕДНИК: Убедити га. Да, али како?

САВЕТНИК: Чућеш. Ђути сада.

Улази Њеѓово величансџво Краљ. Присуйни ѓа љоздрављају дубоким реверансом.

- КРАЉ: (Срдишо.)
Шта се то догађа овде? Зашто је прекинута моја рођенданска забава? И где је та нова певачица? Заповедио сам да ме неизоставно чека овде.
- САВЕТНИК: Одстранили смо све из дворских одаја, Ваше Величанство. Прилике налажу хитну седницу Крунског савета.
- КРАЉ: Шта је то тако хитно, Советниче мој? Упозоравам вас: ако сте ми без разлога покварили рођендан, дебело ћете зажалити.
- САВЕТНИК: Присиљате ме да Вас подсетим на нешто што би Ваши поданици сигурно веома волели да чују.
- КРАЉ: Доста, хуљо! У овој земљи робија је одувек имала култни статус приправничког стажа за будућег владара. Сви моји претходници су, пре него што су постали претходници, слали своје претходнике у бајбоконе у којима су и сами некада трунули о државном трошку. И шта ако сам био у затвору? Мислиш да би ми скинули круну? Краљеви немају мандат.
- САВЕТНИК: Скинули би Вам они главу, Ваше Величанство. Боље да нас саслушате.
- КРАЉ: Победили сте, лицемери. Отварам седницу Крунског савета у пуном саставу. Поднесите уводни реферат.
- САВЕТНИК: Ваше Величанство! Стање у Краљевству је забрињавајуће.
- КРАЉ: А кад није било?! Скрати. Шта је ново?
- САВЕТНИК: Ново је то што Вам се престо љуља као кула од карата. Расте незадовољство због нових пореза, глоба, дажбина и намета. Буне се чак и најповерљивији сарадници, припадници владе, војске и полиције.
- КРАЉ: (Зева.)
Ах, ах, како је све то досадно и неинвентивно. Не видим ту никаквог разлога за узнемиравање. Коловође ћемо смакнути уз велику помпу, као ратне профитере и црноберзијанце. Приредићемо плебсу јавно погубљење, светина то воли, увек је

- туђа несрећа примамљивија од сопствене. Демонстрираћемо да правна држава у мом краљевству беспрекорно функционише и да су сви пред законом једнаки – нема протекције ни за кога.
- САВЕТНИК: Плашим се да је стање много озбиљније. Незадовољство у народу је достигло такве размере да сваког часа може да букне пожар који ће нас све однети у вражју матер.
- КРАЉ: Организоваћемо изборе. То увек упали.
- САВЕТНИК: То смо урадили прошлога пута када је запретила буна. На праведним и демократским изборима на којима смо, поред медија, контролисали и све остало, добили смо – гле чуда! – апсолутну већину у парламенту. Али, у народу се већ увелико прича да су избори били намештени. И академици се буне.
- КРАЉ: Избацићемо их из Академије. И еутаназирати из милосрђа, ако треба. Ионако су већ излапели. Водају их по земљи као мечку на штапу.
- САВЕТНИК: Не, Величанство, ни то не иде.
- КРАЉ: Па добро, Советниче, шта да радимо? Имаш ли неки конкретан предлог?
- САВЕТНИК: Потребно је да повратимо веру у правдољубивост и легитимитет власти. Ударање у националну лиру више не помаже. Народ је бескућан и гладан. Превише су га оголели разни лопови и продавци магле из кругова Ваших најближих сарадника.
- ЗАПОВЕДНИК: Претерали сте, Ваше Величанство, са овим новим таксама и наметима. Само што им нисте разрезали порез на ваздух, и воду коју пију.
- КРАЉ: То је био ваш предлог. Ви сте ми рекли да смо нерационалним трошењем испразнили државну благајну и да нам прети финансијски колапс.
- ЗАПОВЕДНИК: Погрешили смо, морам признати.
- КРАЉ: Па шта нам је потребно чинити?
- САВЕТНИК: Чинити? Ништа. Потребно нам је чудо. Само нас још чудо може спасити.

- КРАЉ: Чудо? А где ћемо наћи чудо?
- САВЕТНИК: Као и обично, Ваше Величанство, имали смо среће. Чудо је нашло нас. У најпогоднијем тренутку догодило се немогуће. Указао нам се.
- КРАЉ,
ЗАПОВЕДНИК: Ко?
- САВЕТНИК: Он.
- КРАЉ,
ЗАПОВЕДНИК: Ко он?
- САВЕТНИК: Он. Вишњић.
- КРАЉ,
ЗАПОВЕДНИК: Вишњић?!
- САВЕТНИК: Да, Вишњић. Само полако, будите стрпљиви, све ћете чути. Ево о чему се ради. Ноћас, негде пред зору, кад је забава била на врхунцу, стража ми је довела једног старца, једну анахрону слепу креатуру која се појавила ниоткуда. Старац ми је испричао причу у коју једва да је и сам могао да поверује. Представио се као Филип Вишњић, главовити српски гуслар и песник.
- КРАЉ: Гуслар? Зар они још постоје? Нисам чуо за њега. Да ли је члан Краљевске уметничке академије? Где живи?
- САВЕТНИК: Нигде, Ваше Величанство. Умро је почетком прошлог века, по слому Првог српског устанка коме је посветио цео свој песнички опус.
- КРАЉ: Али како...?
- САВЕТНИК: Лепо. Умакао је из свога времена, повампирео се, и сада тражи да види актуелног Господара и Војда Србије, то јест Вас. Тако бар он каже.
- КРАЉ: Лудак!
- САВЕТНИК: Још горе: фанатик! Стража је морала да примени силу да га одстрани из дворских одаја. Ни тада није хтео да оде. Наредио сам да га баце у тамницу. У знак протеста, демонстративно се узнео у ваздух.
- КРАЉ,
ЗАПОВЕДНИК: Шта је урадио?!

САВЕТНИК: Звучи невероватно, и да нисам видео својим очима, ни сам не бих поверовао. Противно логици здравог разума и земљине теже, уздигао се на неколико педаља изнад земље и остао тако, тврдоглаво и упорно лебдећи у ваздуху. Рекао је да он има све време овога света на располагању, и да му ни на памет не пада да се спусти док не види Вожда.

КРАЉ,
ЗАПОВЕДНИК: Невероватно!

САВЕТНИК: Никада нисам видео тако нешто. И, што је најважније, чудо је инспиративно деловало на мене. Пала ми је на памет сјајна замисао.

КРАЉ: Да чујем.

САВЕТНИК: Ваше Величанство, само га је небо послало. По свим физичким карактеристикама, Стари је заиста плунути Вишњић, бар како су га описали савременици: иста лавља физиономија, дуга и седа коса, фасцинирајући глас. Да не заборавим, и Вишњић је био слеп. Уз то, очито је у питању некакав екстрасенс, или како већ зову те луде са панормалним способностима.

ЗАПОВЕДНИК: Не мислиш ваљда...

САВЕТНИК: Мислим. Управо то мислим. Чудо се указало. Бог нам је послао највећег српског гуслара да благослови Вашу праведну владавину. Представа може да почне.

КРАЉ: Мислиш да ће нам неко поверовати?

САВЕТНИК: Несумњиво. Народ је очајан, а очајник се и за сламку хвата. Па они још причају о вукодлацима и здухаћима, бацају карте и гледају у боб. А Слепац, по свему што сам видео, делује заиста као пророк и изасланик Божји. Само га морамо натерати да сарађује. Ако све буде организовано на прави начин, предупредићемо и ову буну, Господару. Друге нам нема.

КРАЉ: *(Устјаје, одушевљено њескајући рукама.)*
Одлично! То је то! Браво, Советниче мој. Дођићеш још два одликовања.

- САВЕТНИК: Хвала, Ваше Величанство, немам више где да их качим. Али, ако би могла, рецимо, мала повишица плате...
- КРАЉ: Да, да, разговараћемо о томе касније. Побрините се да организација Представе буде беспрекорна, и известите ме како теку припреме. А сад ме оставите мало самог, уморан сам. И, као што рекох, пошаљите ми ту нову певачицу, горим од нестрпљења да је видим.
- САВЕТНИК,
ЗАПОВЕДНИК: Разумем, Ваше Величанство!
- Пређашњи излазе. Након неколико ѿренушака.*
- КОСОВКА: *(Улази, неодлучно.)*
Звали сте ме, Ваше Величанство?
- КРАЉ: Јесам, лепотице. Дођи, седи код свога господара.
(Девојка избегава ѿонуђено колено и седа на сѿолицу ѿреко ѿуша.)
Чудно! Што те дуже посматрам, све ми се више чини да те однекуд познајем. Као да смо се негде већ раније срели. Париз, Лондон, Беч, Рим?
- КОСОВКА: Нисам доспела до тамо, Ваше Величанство. До сада сам углавном обилазила бојишта.
- КРАЉ: Да, да. Та наша тужна, сурова свакодневица. А сад ми реци како се зовеш.
- КОСОВКА: То не могу да кажем.
- КРАЉ: Кажи, ма какву прошлост носила у своме имену. Овде ти нико не сме ништа. Одакле долазиш, душо?
- КОСОВКА: *(Снебива се. Иѿак, на крају, шаѿаѿом.)*
Могу Вам само рећи да сам овамо доспела из једног сна.
- КРАЉ: *(Хваѿа је за руку, ѳрубо, насилнички.)*
У моме краљевству су сви полудели, власти ми. Онај устао из гроба, ова хода низ снове. Чекај мало, нисмо се тако договорили. Ове сисе ми не делују нимало етерично. А ни остало, богами.

Наваљује, ѳрокћући, на девојку. Врисак, сѿењање, уздаси.

Заѿамњење.

ТРЕЋИ ЧИН

Слика трећа

Кафана „Код Краља“. Столови и столице су уклоњени. Унутра су Краљ, Зайоведник и Косовка. Краљ нервозно шета горе-доле по сцени, с времена на време несмирљиво бацајући поглед на сајт. Повремено брише лице прекривено свежим ожиљцима. Зайоведник, наизглед миран, стоји на средини позорнице, с рукама прекривеним преко груди. Ипак, намршћено чело и поглед управљен ка врашима у дну позорнице, одају унутрашње неспокојство. Косовка, привезана лисицама за шанк, љевуши неку бесмислену дечју песмицу. Повремено само дигне поглед у коме се сада разазнаје неки необичан, лудачки сјај. Руке јој се веома видљиво тресу.

КРАЉ:

(Прасне.)

Идиоти! Окружен сам гомилом неспособних идиота. Ниједну ствар коју вам поверим не можете да обавите како ваља.

(Девојци, сасвим избачен из шакша, у који су га убацили пре почетка сцене, вињаком иза позорнице.)

Хоћеш ли умукнути већ једном?! Није ти доста што си ми лице нагрдила! Хоћеш и савест да ми унаказиш, а?! У лудару да ме отераш?! Тако ми краљевства, нећу то више трпети! Ипак ја овде имам нека права и овлашћења.

(Девојка му одговара лудачким кикотом. Изнервиран, Краљ почиње да је неконтролисано шамара.)

Тако! Ево ти! И ово! Смеј се сада. Да запамтиш када си се дрзнула да дигнеш руку на најмоћнијег владара на Балкану! Шта је? Што се не смејеш?

ЗАПОВЕДНИК: *(Безусејно покушава да их раздвоји.)*

Немојте, Ваше Величанство, грехота је! Знате да Вам је лекар препоручио мировање због срца.

КРАЉ:

А ја теби препоручујем да гледаш своја посла. И да нас извучеш из ових гована у које сте нас ти и твој вајни компањон увалили. Видиш ли шта се догађа напољу? Где је он сада? И где је то ваше чудо?

ЗАПОВЕДНИК: Још увек га обрађују. Нико није очекивао да ће Стари бити тако бандоглав. Испрва је био пристао. Саставили смо му говор, и до у танчине разрадили драматургију Представе. Чудо би, наравно, дошло на крају. Али, када је сазнао да границе Вашег краљевства не опседају Турци селцуци већ бедна и изгладнела сиротиња раја, није хтео више ни да чује за било какав облик сарадње. Ви знате да све ове године нисмо губили време. Измислили смо нове методе убеђивања. Усавршили већ постојеће. Инквизиција би нам позавидела на инвентивности. И све испробали на њему. Без резултата. Постоји још само једна могућност.

КРАЉ: *(Неспрљиво.)*
Која?

ЗАПОВЕДНИК: Да им се Ви обратите, Ваше Величанство. Да одржите један од оних Ваших чувених говора.

КРАЉ: Камо лепе среће да никад нисам држао никакве говоре! Видиш ли докле су ме довели?!

Улази Гардистиа бр. 2 са шлемом на лицу и ѓас маском на глави, или обрнуто. Заједно са њим, кроз отворена вратица надире ѓусић дим од сузавца, као и ларма њобеснеле свештине: „Доле ненародни режим!“ „Хоћемо да видимо краља!“ „Издајнице!“ „Продане душе!“ „Уновчили сте наше живоће!“ Залујивши вратица, Гардистиа бр. 2 салушира и њодноси райорџи.

ГАРДИСТА БР. 2: Ваше Величанство! Господине заповједниче! Народ је потпуно полудио. Захтијевају да се појавите да би се увјерили да сте још увијек овдје. Пронијеле су се гласине како сте са најближим сарадницима и члановима владе приватним авионом побјегли у иностранство. Употријебили смо димне бомбе, али без резултата. Свакога часа може пасти крв. Плашим се да више нијесмо у могућности да контролишемо ситуацију. Што да радимо?!

ЗАПОВЕДНИК: Употребите сва расположива средства. Електричне палице. Гумене метке. Водене топове. Морате их задржати још мало. Још само мало, јесте ли чули! Реците им да ће Краљ изаћи свакога тренутка.

ГАРДИСТА БР. 2: Разумијем, господине заповједниче!

Салушира и излази најоље, на шренушак поново одшкринувши звучну завесу йсовки и увреда.

- КРАЉ:** *(Скамењен од сшраха.)*
 Чујеш ли? Они траже моју главу! Иста она примитивна сељачка руља која ме је до пре две године славила као новог апостола и пророка!
- ЗАПОВЕДНИК:** Немојте да Вас то превише изненађује. Све своје владаре уклањали су у локви крви. По традицији. Зато, када изађете пред њих, не позивајте се на Бога. Пагани немају Бога.
- КРАЉ:** Да изађем пред њих? Никада! Растргнуће ме пре него што стигнем уста да отворим.
- ЗАПОВЕДНИК:** *(Гура га према врашима.)*
 Морате, Ваше Величанство! Немамо избора. Наши животи су сада у Вашим рукама. Морате превазићи себе.
- КРАЉ:** *(Излази. Настаје шајац. Охрабрен новонасталошћом шишином, Његово Величанство Краљ зашочиње свој говор.)*
 Народе мој! Браћо и сестре! Знам да вам није лако, али морате се стрпети још мало.
(Чују се први звиждуци и узвици нешодовања.)
 Данас на дневном реду историје нису партикуларни и егоистични лични и страначки интереси, нити политичке промоције позиционих или опозиционих лидера. На дневном реду историје су слобода, мир и национални просперитет Србије!
(Хор звиждука. Прве каменице шочињу да добују по зидовима Кафана. Говорник узалуд шокушава да надјача буку. Из даље шока шовора разазнава се само одломци, да би се на крају Краљев шлас у шошшуносши изшубио у мношшгласју руље и мношшву каменица које из шемеља шошресају зидове Кафана.) Ми пречих циљева данас немамо! Ми морамо... Међународни притисак... Државни интегритет... Нећемо поклекнути... Демократија... Србија...
(На крају, исшраћен каменицама и кишом шошрда, Краљ улеће унушра. Хваши се, у очајању, за шлаву.)
 Готово је! Каменовали су ме као последњег гу-

бавца. Први пут у мојој каријери нису хтели да ме саслушају. Све је изгубљено. Побиће нас овде, у овој мишоловци, као пацове!

ЗАПОВЕДНИК: Можда још увек није све изгубљено, Ваше Величанство.

(Улазе Саветник и Вишњић.)

У прави час! Већ сам изгубио сваку наду.

Запљоченик је у јадном стању. Одело му виси у ризицама, иако да се провиде крвави кашеви коже. Лице унакажено посекојинама и масницама. Када га праћилац журне ка средини позорнице, Спарац ће се немоћно склањати на под.

САВЕТНИК: Ја учиних што могах! Ђорђе, на теби је ред.

ЗАПОВЕДНИК: *(Пријрчава Паломе и помаже му да се осови на ноге.)*

Филипе! Добри мој Филипе! Чујеш ли ме? Шта су ти урадили ови разбојници? Ко те је тако удесио, јадни мој, верни пратиоче кроз Време? Све ћу их побити! За сваку твоју рану скинућу по једну главу!

ВИШЊИЋ: Немој се трудити, Господару! Ионако смо дефицитарни са српским главама. Боље ми реци, да ли си то заиста ти? И шта те је довело овамо?

ЗАПОВЕДНИК: Потребни смо отаџбини, Филипе! Не смемо поклекнути пред препрекама. Превелика је одговорност на нама, живима и мртвима, пред потомством и историјом у овим последњим временима.

КРАЉ: *(Неспрљиво.)*

Доста са тим метафизичким будалаштинама! Потребно нам је делати, и то брзо. Побуњеници само што нису нахрупили унутра. Ти, Стари, изађи напоље! Начини неко чудо, рекоше ми да то можеш! Узнеси се у небо, ходај по води, учини било шта! Само их увери, оне напољу, да је моја владавина праведна и од Бога благословена.

ВИШЊИЋ: *(Уморно.)*

Бесмислено је. Већ је доцкан. Гледајте!

Као пошврда његових речи, с преском се ошварају вратица и улазе Гардисија бр. 1 и Гардисија бр. 2 са пушкама на зоишовс. Иза њих домила наоружаних људи.

- ГАРДИСТА БР. 1: Стој, у име народа! Сви руке горе!
(Сви дижу руке, изузев жене која се немоћно њревија њо њоду.)
 И ти, тамо у углу!
- ГАРДИСТА БР. 2: *(Прилази Косовки.)*
 Јеси ли глува? Чујеш ли шта ти се каже?
- ВИШЊИЋ: Не може те више чути. Дух јој се ослободио видљивог. Погледај мало боље. Зар је не препознајеш, војводи од Поцерја?!
- ГАРДИСТА БР. 2: Али... Не, то није могуће! Она је мртва. Рођеним очима сам видио.
- ВИШЊИЋ: Ништа не може тако да превари као рођене очи. Зато сам се и лишио услуга тог непотребног чула. А смрт је, као што и сам видиш, изразито субјективна ствар.
- ГАРДИСТА БР. 2: Тишина!
(Косовки.)
 Ко ти је ово урадио?
(Девојка ѓа ѡуђо ѓледа. Зађим ѡочиње лудачки да се смеје. На уснама јој се ѡмаља чийка беле ѡене. Гардисѡа се окређе ѡрисуђинима, ѡоново дођрабивши ѡушкун.)
 Ко јој је ово урадио?
(Граби Савеђника за ѡрса.)
 Побиђу вас све као псе! Говори!
(Савеђник немо ѡказује на Краља. Помахниђали Гардисѡа бр. 2 једним ударцем кундака у ѓлаву обара Њеђово Величансђво, које се скаменило од сђпраха, на земљу. Краљу.)
 Умираћеш у таквим мукама да ћеш смрт дочекати као спасење.
- ГАРДИСТА БР. 1: Доста! Знаш да се, као представници нове власти, не смемо препуштати емоцијама и показивати личне слабости.
- ГАРДИСТА БР. 2: У праву си!
(Присуђинима.)
 Устаните! Сви! Пријеки суд новоуспостављене револуционарне власти вас осуђује, због издаје домовине и доказане сумње да сте били у дослуху са иностраним тајним службама, на смрт и

доживотно проклетство ваших потомака, уз конфискацију цјелокупне имовине коју сте наплаћкали од народа! Имате ли нешто да кажете у своју одбрану?

(*Сви, у један глас: „Али, ми нисмо...“ Гардисџа бр. 2 их прекида.*)

Немате?! Добро. Пошто је пријеки суд нове револуционарне власти демократска институција, дозвољено вам је да сами одаберете методологију свог смакнућа: стријељање или набијање на колац. Шутите? Свеједно вам је? Онда и једно и друго. Полази! И ти, стари, због оптужбе да си потпомагао и штитио ненародну власт, и да си се повампирио у нечасној намјери да спријечиш револуционарне промјене у нашем друштву. Водите их!

Пређашњи излазе. У њосџорији осџају само Гардисџа бр. 2 и Жена која њевуши исџе нонсенсне сџихове с њочейка сцене. Гардисџа бр. 2 се сџушџа њоред ње.

ГАРДИСТА БР. 2: (*Нежно.*)

Не брини, мила. Све ће бити у реду. Само када сам те поново нашао. Водићу те код најбољих љечника, и све ће проћи као ружан сан. Обезававам ти. Све.

Иза кулиса одјекује снажан њлоџун. Затџамњење.

ТРЕЋИ ЧИН

Слика четврта

Сцена из друђе слике њрвог чина. Поређани у круг, књаз Милош, Вишњић и Карађорђе седе на средишњем делу сцене, задубљени у њарџију која је у џоку. Очиџо је у џиџању нека нова иџра. Чује се само.

ВИШЊИЋ:

Трилинг краљева. Да су и оног дилетанта набили на колац кад и нас, сад бих имао покер.

КАРАЂОРЂЕ:

Не подсећај ме на то, молим те. Још ме, да извинете, сврби задњица. Турци су, ипак, били много вештији у томе. Ја сам тропа. Два пара дама.

- КЊАЗ МИЛОШ:** Само кукумавчите. Ништа још није изгубљено. Сем тога, драги моји вампири, паре на сунце. Изгубили сте. Фул.
- КАРАЂОРЂЕ:** Опет си варао, куме. Не знам како то изводиш, али сигуран сам да си нешто смућкао. И, како то мислиш – ништа није изгубљено?! После свега, не преостаје нам друго до да се вратимо тамо одакле, по свему судећи, није требало ни да се мичемо: у ропотарницу историје.
- КЊАЗ МИЛОШ:** Немој бити тако малодушан. У овом народу вође и пророци ће увек имати одличну прођу. Статистички гледано, у свакој новој генерацији појави се бар педесет потенцијалних лидера. Сви они, наравно, немају једнаке могућности да се истакну. Ипак, неколицина, уз неизбежан повољан распоред звезда, доспева до самог врха. Има ту само једна невоља.
- ВИШЊИЋ:** Која?
- КЊАЗ МИЛОШ:** Обично се на крају сви поубијају између себе.
- КАРАЂОРЂЕ:** Имаш право. Ти делиш, матори. А какве то везе има са нама?
- КЊАЗ МИЛОШ:** Ја ћу две. Како какве? Време нам бар не представља проблем. Чекаћемо новог Месију. Кад се појави, а статистика каже да се неизоставно мора појавити, понудићемо му своје услуге. И служити му верно, све до његове преране насилне смрти, наравно.
- КАРАЂОРЂЕ:** Силна наука та статистика. Идем. Три па једну. Има ли све то уопште некаквог смисла?
- ВИШЊИЋ:** Ваљда има, само га ми не провидимо.
- КАРАЂОРЂЕ:** Окрепили смо се и одморили од последње смрти. Хоћемо ли кренути у нову?
(*Баца новчић.*)
И, куда ћемо? Лево или десно?
- КЊАЗ МИЛОШ:** Лево, наравно. Мало сам се већ уморио од монархистичких говора. И сав тај заморни дворски церемонијал. А између левог и десног, као што ће једном приликом написати Марко Ристић, поређења нема. Ја сам, као што видите, већ ишчитао неопходну литературу. А са одласком не

брзај. Да окренемо још један круг? Вечерас ми је баш кренуло. Истрешћу вас из гаћа. Ионако стара валута неће више вредети у будућности. Уз то, из осећања колегијалности, предлагем да сачекамо госпођицу Косовку.

КАРАЂОРЂЕ: Госпођицу Косовку? Али она је у новој гарнитурџи, након излечења, заузела веома високо место, друштвени положај и углед.

КЊАЗ МИЛОШ: Ништа тако не подлеже девалвацији као друштвени положај и углед.
(Улазе, држећи се за руке, Косовка и Гардисџа бр. 2.)
Шта сам вам рекао?!

КАРАЂОРЂЕ: Госпођице, какво изненађење! Нисмо Вас очекивали тако брзо. Кад су нас стрељали, уздигли сте се на сам врх. Шта Вас је нагнало к нама пре рока?

КОСОВКА: Као и обично, људска подлост и завист. За веома кратко време стекла сам у новом друштву статус симбола. Постала сам жена-мученик свргнуте епохе. Снимани су филмови о моме животу, моје име је насловило химну нове државе. Угравирана сам и у националну валуту. Обострано. Живела сам као у бајци, све док новоизабрани председник Революционарног комитета и Савета за државну безбедност – мој драги је, на жалост, догурао само до армијског генерала – није пожелео да спава са живом легендом епохе. Био ми је одвратан и, наравно, одбила сам га. Недуго након тога оптужили су ме за сексуалну колаборацију са реакционарним монархистичким круговима. Стрељали су ме по кратком поступку, и сахранили без обележја, да ми се ни гроб не зна и не памти.

КЊАЗ МИЛОШ: (Показује на Гардисџу бр. 2 који се збуњено чешка њо џлави.)
А он?

КОСОВКА: Бранио ме је, упињао се да убеди целате – пошто суда ни судија није било – у моју невиност. Као високом официру, да не би избио скандал, наредили су му да изврши самоубиство.

КЊАЗ МИЛОШ: И он је то урадио? Због жене? Будала!
(Улазе Краљ, Бјела и Гардисџа бр. 1).
 О, овде је постало изузетно прометно. Као да смо неко прихватилиште или хуманитарна установа за повампирене и недовољно мртве, богати?!

Бјела љрилази Вишњићу и усхићено ѓа ѓрли. Краљ и Гардисџа бр. 1 седају да иѓрају шах.

БЈЕЛА: Срам те било, Филипе! Мислио си да остатак смрти проведеш без мене? Знаш да не умеш сам да се бринеш о себи.

КЊАЗ МИЛОШ: Ово је већ превише! Не може човек ни у гробу да се сакрије од жене. Но, добро, сви смо на окупу, ако се не варам.
(Долази до ѓросценијума и ѓеаѓрално се ѓо-клања ѓублици.)

Високопоштована публико! Вероватно већ претпостављате да се наша цивилизација... пардон, наша представа ближи своме крају. Ми се враћамо у своју будућност. Вама препуштамо вашу. Она још није написана, али је, дубоко смо уверени у то, већ реализована, као погрешно испуњен чек у банци. У мозгу нових, наступајућих вођа, у тој сулудој креацији савременог човечанства. Или је већ одиграна у неком анонимном провинцијском позоришту, као што је ово наше. У сваком случају, кад се спусти завеса, и упале светла на позорници, знајте да Представа још није завршена, и да вам неће бити лака као што је ова била. Желим вам пуно среће. Биће вам од потребе.

Враћа се и насѓавља ѓрекинућу ѓарѓију караѓа.

Завеса.

Иларион

ЛИЦА:

ЈОВАН РУВАРАЦ, у монаштву назван ИЛАРИОН,
архимандрит манастира Гргетег,
оснивач српске критичке историографије

ОТАЦ ГЕДЕОН (ПЕТАНЕК), намесник манастира
Гргетег и Иларионова десна рука

АЛИМПИЈЕ, ветеран из српско-турских ратова,
исписник вожда Карађорђа,
манастирски послужитељ и економ

ЈУЛИЈА КЕНИГ, бечка глумица и кокета

ЈУЛИЈАНА РУВАРАЦ, девојачко Шевић,
мати Иларионова

ПАНТА СРЕЂКОВИЋ, велики патриота
из Малих Крчмара, заступник српске романтичарске
историографије, љути противник Илариона Руварца

КОЛОМАН ТИСА, министар председник угарске владе

ЈЕКЕЛФАЛУШИ, министар полиције у Троједници

ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ,
бечки ђак и пријатељ Илариона Руварца

ГАРДЕРОБЕР

ИЗВЕШТАЧ

ИСЛЕДНИК

Учествују, у гласовитом облику, или пак играјући саме
себе: Јован Стерија Поповић, Станоје Станојевић,
Константин Јиречек, Јован Скерлић, Стојан Новаковић,
Јован Бошковић и други.

Дешава се у манастиру Гргетегу, у Бечу,
у Пешти и на небу. Да би били измишљени,
лица и догађаји су нужно морали бити истинити.

ПРВИ ЧИН

Биографске белешке

- ИСЛЕДНИК: Седите, господине Руварац. Не бојте се. Ово неће дуго трајати. Једно не разумем. Ваше име је Иларион или Јован?
- РУВАРАЦ: И једно и друго.
- ИСЛЕДНИК: И једно и друго, велите. Хм. Рођени сте?
- РУВАРАЦ: У Сремској Митровици, од оца Васе, пароха бановачког, и матере Јулијане Шевићеве из Осека.
- ИСЛЕДНИК: Где сте провели детињство?
- РУВАРАЦ: У Старом Сланкамену и Старим Бановцима код Земуне.
- ИСЛЕДНИК: Кад Вам се преставила мати?
- РУВАРАЦ: Мати је Јулијана умрла у седамдесетој години живота.
- ИСЛЕДНИК: По чему Вам је отац остао у сећању?
- РУВАРАЦ: Отац Васа био је преизрјадан певац. Уз остале певце из Стратимировићеве школе био је задужен да опева и умрлог патријарха Јосифа Рајачића.
- ИСЛЕДНИК: Нарави какве је био?
- РУВАРАЦ: Нарави је био племените, али држања доста строгог и речи жестоке. Највише је мрзио на лаж и на приговорност и сваком је у брк казао што се имало рећи.
- ИСЛЕДНИК: *(Консијатиује, више за себе.)*
На њега сте, дакле, намћор.
- РУВАРАЦ: Схватићу ово као безлобиву шалу. И мој је отац био добричина и шаљивчина.
- ИСЛЕДНИК: Било вас је тројица браће?
- РУВАРАЦ: Четворица. Лазар, Коста, Димитрије и ја. Коста је, нажалост, умро пре рока.
- ИСЛЕДНИК: А сестара?
- РУВАРАЦ: Три.
- ИСЛЕДНИК: Каква је по изображености била госпожа Јулијана?

РУВАРАЦ: Мати нам је била племенита, отворена и вредна жена. Читала је на српском и немачком. Била је здраво гостољубива. Наша је кућа, особито у Бановцима, вазда била пуна света. Каква је била наша ма-ти, навео сам у посвети свога „Кнеза Лазара“. Сахранивши одрасле три кћери и сина Косту, од жалости је пресвисла.

ИСЛЕДНИК: У Бечу сте студирали права?

РУВАРАЦ: Да. Али сам и на Филозофском факултету слушао предавања аустријског историчара Алберта Јегера, читао студије оријенталисте Албрехта Вебера те дела Јакоба и Вилхелма Грима. Да, Јана Колара да не заборавим.

ИСЛЕДНИК: Када сте први пута видели госпођицу Јулију Кениг?

Затамњење.

Лицидерске сличице I

СТЕРИЈА: *(Глас из off-a.)*
Драга господо и господичне, уважајемо зрители театра. У понедељник, 20. априла, гледали смо: *Анђело, џиран од Падује*, сочиненије од Виктора Хиго. Било је восхитателно. Позоришници су како прикладним оделом, тако и игром, публикум у пуној мери задовољили. Млада позоришница г. Јулија Кениг, својим пријатним гласом и уопште њежним суштеством лако се могла у карактер заљубљене, преко своје воље удате, и посве несрећне Катарине Брагадини прелити...

Расвејљење. Позоришна џардероба. Исцред огледала, у неглижеу, док овације њеној џлумачкој креацији бучно одјекују у позадини, млада, вијика, заносна жена. Уморна је, али задовољна. Нехајно џевуши неку џоцларну немачку мелодију. У једном џренушкџу њену џажњу ће џривући необичан мџшеж џред враишима.

ГАРДЕРОБЕР: *(Тешко долазећи до даха.)*

Опет ови луди *Serben*, господична. Све сам покушао да га спречим, али он је јогунасто тврдоглав и упоран као мазга. Ово је трећи месец како га, из вечери у вече, након представе, избацујем из ваше *Garderoben*. Непоправљив је. Не знам шта ми је више са њим чинити. Да зовнем полицаје, племенита госпоја?

- РУВАРАЦ: *(Баца се на колена њед заносном женом.)*
Восхитателна богињо! Преизрјадна императорко театра. О Јулијо Кениг, племенита кнегињо, којој равна није нити кнегињица Јулија Обреновић, мадарска грофица Хуњади.
- ЈУЛИЈА: *(Кокетно наметиајући косу.)*
Ништа не разумела ја. Сфа та силна благогољења. Трт Милојица. Ко фи и шта искала фи од себе? *(Показује гардероберу да се удаљи.)*
- РУВАРАЦ: Ко сам ја? Безумник. Трогателном красотом твојом шунут у главу као мокром чарапом.
- ЈУЛИЈА: О, фи болесна? А од чега, молићу фино?
- РУВАРАЦ: Болестан од љубави, кнегињице Јулијо, занемоћао од стрепње, препариран од чувства дражесног као пуњена птица пеликан.
- ЈУЛИЈА: Како зовеш себе, ти шунтави блесавко?
- РУВАРАЦ: Зовеш Јован мене, лепа кнегињо! Судба ме удаљи из отечества и донесе у Беч, на праг удеса кобног што се љубов зове. Ти си та која може моје леуте, фусте и бригантине у воду поринути, која може кораблоплаванију живота мога путоказ бити.
- ЈУЛИЈА: Ој, будалице једна блесловесна. Како ти смешна!
- РУВАРАЦ: Смилуј ми се, Јелено Тројанска, пред којом су старци безуби седе главе повијали, слепци прогледавали, а кљастии на ноге скакали!
- ЈУЛИЈА: Ој, како ти лепо говорила. Ти желела да ја тебе пустила у моја одаја?
- РУВАРАЦ: Ближе.
- ЈУЛИЈА: У моја друштво?
- РУВАРАЦ: Још ближе.
- ЈУЛИЈА: *(Смеје се.)*
У моја кревет? *Warum?* Шта ја од тога имала?! Шта ти мени давала?
- РУВАРАЦ: Ја теби, душо, давала своје срце.
- ЈУЛИЈА: Ја не јела крмеће изнутрице.
- РУВАРАЦ: О, духовита, љупка, шармантна Медејо! Дођи. *(Грли је у ѡкушају да јој измами ѡљубац.)*

ЈУЛИЈА: (Нећка се, ѿобож.)
 Ма, бежала ти од мене. Куш! Јао, како немирна рука
 ти имала.
 (Удара ља нежно ѿо ѿрсѿима.)
 Гуза не пипкала. Добро, кад си тако нафалила. Само
 једна мала пољубац.
 (Љуби ља.)
 А сада изашла *veraus* као права џентлмен и сачекала
 дама да обукла вечерња тоалета. А онда је извела на
Abendessen, и ми се уз *Schwarzwein* боље упознала.
 Чујеш ли, слатка мала Јофица? А сада напоље. И
 обавезно чекала мене! *Los! Los!*

Гура ља наѿоље. Заѿамњење.

Записи из Грегетега I

*Расвеѿљење. Манасѿир Грѿеѿеѿ. У манасѿирској ѿрѿезарији седе
 и обедују архимандрѿиј Иларион Руварац и оѿац намесник Гедеон.
 Руварац је онизак, ѿун, сразмерно развијен, ѿоложлав свеѿѿеник,
 досѿа црне косе и ѿуне браде, добро неѿоване; сѿироѿа изгледа и
 ѿогледа који ѿросеца. Гедеон је ѿак висок, шѿѿркљасѿи човек, кука-
 сѿа носа и ѿоѿрбљена сѿаса. У једном ѿренуѿику оѿварају се враѿа
 и у одају улази Алимѿије, са ѿошѿом у руци. Виде се две коверѿе.
 Алимѿије је сѿар, ислужен ѿслужѿиѿељ, одевен у ѿросѿо сељачко
 одело и са војничком кайом заосѿалом још из аусѿѿијских фрај-
 кора. Задуван је и сѿѿлив, ѿѿешко иде, не може да дође до даха.*

РУВАРАЦ: Шта је, Алимпије?

АЛИМПИЈЕ: Пошта, Господине.

РУВАРАЦ: Шта је стигло?

АЛИМПИЈЕ: Два писма. Једно од господина Јована Грчића, уре-
 дника Стражилова.

РУВАРАЦ: А друго?

АЛИМПИЈЕ: (Са снебивањем.)

Од патријарха Германа. Пише: „неодложно“.

РУВАРАЦ: (Скочи као оѿарен.)

Од Германа „лажипатријарха“ Анђелића! Од њега се
 добрим вестима надати не могу. Шта велиш, Алим-
 пије, да одложимо ми ту „неодложну“ Германову
 коверту, нек се укисели мало, па да најпре растолку-

јемо ово писмо од Јове Грчића. Сигурно је о „Кнезу Лазару“, и о његову штампању у Стражилову. Те ће ме научне вести орасположити. Читај, Гедеоне.

Даје му Грчићево писмо. Паиријархово одлаже на сто.

ГЕДЕОН: (Чииа.)

Поштовани Господине архимандрите. Дужност ми је да Вас обавестим о једном немилу догађају и да Вас упозорим на његове нежељене, а могуће импликације. На незлобиву шалу у прошлом броју Стражилова у одломку Ваше студије о кнезу Лазару, а наиме на тврдњу да је Панта Срећковић „Бугарин или син бугарског порекла“, коју сте као један каламбур у свом стилу имали част произвести, дотични господин српски историк и београдски академичар се страшно наљутио и увредио те ми је, не часећи часа, поручио да истопа седа на коња и хита у Гргетег да од тог парампаса калуђерског, како се изразио, од тог распопа и нечовека, чије име неће ни да помиње, иште задовољење. Ето, господине Руварац. Сматрао сам за своју дужност упозорити Вас. С најсрдчнијим поздравом, Вама вазда одани Јован Грчић.

РУВАРАЦ: Панта! Знао сам.

(Скаче као на ојруџама, оивара враиа и гвири кроз ходник.)

Долази несретник да ме ликвидира. Кад није могао пером да ме укине с гласа, он ће кубуром.

ГЕДЕОН: (Значајно се искашљава.)

Хм, Господине, можда сте ипак мало претерали у тој Вашој полемици са господином Пантом Срећковићем. Ипак је он професор Велике школе, академичар српски и велики патриота к томе. Чему све то непотребно вређање?

РУВАРАЦ: Томе је вређању, Гедеоне, узрок научне природе.

ГЕДЕОН: Па је л' му то из научних разлога рекосте да је Бугарин и бугарског порекла?

РУВАРАЦ: Из научних!

ГЕДЕОН: Да је ћифта и чивутски син?

РУВАРАЦ: Из научних, јакако!

ГЕДЕОН: Да је глупак и будак?

- РУВАРАЦ: Лош те како научних!
- ГЕДЕОН: Да је звекан и магарац?!
- РУВАРАЦ: Научних, научних и научних! И доста више о томе. О ђушнутом Панти не може се другачије писати него у ђушнутом тону.
- ГЕДЕОН: *(Уздахне жалосџиво.)*
Ех, да је само Панта! Загазили сте дубоко и замарили се са свима, Ваше господство. Са Милојевићем, са Јашом Томићем, са Великом школом, са Српском академијом, са хрватским матадорима, новосадским матичарима, и да не набрајам више. И само нам треба још да стрепимо од побеснелих академичара српских! Какав шкандал.
- РУВАРАЦ: Ја се са тим светом и Пантом мразити морам. Са њима заједничког језика нема нити га може бити. Они Србију вуку у затуцаност средњег века, у опсену шарлатанства, у мрачне бездане националне митоманије и лажи. А на опсенама и лажи се ништа што је стално и постојано градити не може.
- ГЕДЕОН: Сви непријатељи народа српскога радују се нетрпељивости и свађи у редовима његове научне и интелектуалне елите.
- РУВАРАЦ: Панта је научна и интелектуална елита колико и овај наш несрећни Алимпије.
(Показује Гедеону на друго џисмо.)
Дедер сад да чујемо оног опаснијег противника, „лажипатријарха“ Ањђелића. После ове Пантине тираде може ли ишта горе бити?
- Гедеон одлази до сџола и оџвара коверџу. Руварац настџавља да џунђа неџио себи у браду. Гедеон се враћа. Чџија. Па се скамени. Вилице му оџјају расклоџене од изненађења. На лицу му израз крајње неверице.*
- РУВАРАЦ: Но, читај више. Шта си се укочио и забленуо? Је л' умро ко?
- ГЕДЕОН: Ма је л' могуће?! Владичанско наименовање. Ево, лепо пише: Иларион Руварац, преосвећени епископ вршачки. Произведени сте у владуку вршачкога, Господине. Честитам!

- РУВАРАЦ: Море, Гедеоне, дођи к себи.
(*Крсћи се.*)
Бог с тобом. Та ко ће мени било шта дати? Учена господа из Беча дала би ми једино стрихнина и мишомора. Ни швиндлери београдски, пундрови карловачки и ветропири новосадски не мисле ми ништа боље.
- ГЕДЕОН: Ево, господине архимандрите, лепо пише. На седници Синода Српске православне цркве у Сремским Карловцима од 9. октобра 1886. при избору за владу вршачкога сви су дали глас за Илариона Руварца.
- РУВАРАЦ,
АЛИМПИЈЕ: Аууу!
- ГЕДЕОН: (*Чића даље.*)
Герман Анђелић је известио цара Франца Јосифа о обављеном избору. Министар председник Коломан Тиса предложио је 29. октобра 1886. Иларионов избор цару на потврду и цар је одлуком од 1. новембра 1886, потписаном у Геделу, потврдио Руварца за вршачког епископа.
- РУВАРАЦ,
АЛИМПИЈЕ: Аууу!
- ГЕДЕОН: Ето, црно на бело! Владика. Патријарх Анђелић честита и поручује да се хитно запутите у Пешту, где Вас очекују званичне визите и службена представљења.
- РУВАРАЦ: Види, стварно. Владика. Али, како? Где ја могу то? Па ја се морам спремати за пут. Чекају ме у Бечу и Бадену, и у Тиролији, господа Новаковић и Јагић. Па истраживања српске прошлости. Па краљице и царице српске. Па Панта Срећковић...
- ГЕДЕОН: Бестрага са Пантом и њему сличним пантама. Оваква се прилика не пропушта.
- РУВАРАЦ: А истина, мој Гедеоне? Ко ће утврђивати српске истине и рушити њине уврежене заблуде?
- ГЕДЕОН: А оће ли Вам ко хвала за то рећи? Нападају вас због Вука Бранковића као да сте Ви лично обрнули ћурак наопако и утекли са Косова. Срам да их буде, преосвећени!

- РУВАРАЦ: Дужност је научна да пипамо и испијавамо и дешператна питања српске историје, а не само оно што светини годи. За истину се морају големе жртве приложити, мој Гедеоне. И не зови ме преосвећеним, кад знаш да то нисам и не желим да будем.
- ГЕДЕОН: Акобогда, преосвећени, ускоро.
- РУВАРАЦ: Не идем Власима и Цинцарима на ноге и шлус!
- ГЕДЕОН: *(Лукаво.)*
Можда бисте више волели да Вам Власи и Цинцари дођу на ноге у Гргетег?
- РУВАРАЦ: *(Љућивши.)*
Куш, Гедеоне!
(После краћеџ ѿремишљања.)
Но, најпосле. Ајдемоте кад се нема куд. У Ириг! По парадне кочије.
- ГЕДЕОН: У Ириг јакако, па у Карловце. А онда у Пешту. Него, преосвећени, шта ћемо са овим нашим несрећником Алимпијем?
- РУВАРАЦ: И њега са нама.
- ГЕДЕОНЕ: Немојте, преосвећени, ко бога Вас молим. Где је он за министарске визите и царске пријеме? Избрукаће нас начисто.
- РУВАРАЦ: Па, оно, јес'. За министра баш и није.
- АЛИМПИЈЕ: *(Поучно.)*
Кад бисмо сви били министри не би имао ко свиње чувати.
- РУВАРАЦ: У праву си, Алимпије. Гедеоне, не противуречи. Пакујте се. Идете обојица са мном.
- АЛИМПИЈЕ: Два лешника ораху су војска.
- РУВАРАЦ: Доста је сад, Алимпије. Похитај. Далеко је до Пеште. А и треба предухитрити Панту. Докле се ми из Пеште вратимо, тај ће се пангалоз већ охладити. А и ко ће смети на владику српскога удрити!

Пређашњи излазе. Руварац се скљока на диван. Све његове хињене решеносићи несџаје, као да је невидљивим вејџром развејана.

Затјамњење.

ДРУГИ ЧИН

Биографске белешке II

- ИСЛЕДНИК: После студија у Бечу, од 1856. до 1859. г. у Сремским Карловцима завршили сте Богословију.
- РУВАРАЦ: Добро сте информисани.
- ИСЛЕДНИК: Постављени сте за архимандрита манастира Гргетег 1874. године?
- РУВАРАЦ: Јесам.
- ИСЛЕДНИК: Али сте све до 1882. године били и на патријарашком двору у Карловцима?
- РУВАРАЦ: Док ме није бачки епископ и „лажипатријарх“ Герман Анђелић отерао у Гргетег и разрешио свих дужности на патријаршијском двору.
- ИСЛЕДНИК: Зашто је то учинио?
- РУВАРАЦ: Био сам Герману трн у оку. Још као администратор Карловачке митрополије имао је велика овлашћења. Као патријарх изгубио је сваку меру. Ја га нисам трпио и то сам јавно показивао. Једном сам на помен његовога имена плуноу у страну. Башка што сам га још од пре прозвао „лажипатријархом“.
- ИСЛЕДНИК: Како сте доживели изгнанство у Гргетег?
Заштамњење.

Записи из Гргетега II

- РУВАРАЦ: (*Глас из off-a.*)
Пиши, Гедеоне: Уваженом професору Гаврилу Витковићу у Београду!
Поштовани Господине и пријатељу! Фала вам на честитки али немате чему честитати ми. Ја никад нисам желео управе манастирске, ал' се ипак нисам надао да ће ме исто тако озарити, обеспокојити и из дојакошњег колосека избацити. Горко сам се насмејао на оно место у писму вашем где спомињете диван Гргетег, како је удаљен од светског метежа и како се

у њему мирно и спокојно човек одати може научном раду. То су сањарије само, љубезни Господине, као и много друго што којима се човек кад из далека на ствар гледа, лако предаје...

Расвећљење. Манасијско двориште. Руварац, у крајком, љунјем кайују, са рукама на крстима, шепа њо авлији. Ужурбаноси, жагор, она пријайна и њомало раздражујућа атмосфера која прећиходи сваком крећану на љуи, био он и најкраћи. Руварац издаје њоследња ујуицива. Нервозан је. Виче.

РУВАРАЦ: И зашто овај стари, отрцани кофер из Бановаца? Па зар се такав сме ићи пред цара? И где ми је парадна мантија? Гедеоне? (*Несирљиво њоцујује.*)
Ма куд се део онај буцов Алимпије? Колико је то времена нужно да се наруче кочије из Ирига?

ГЕДЕОН: Не нервозите се, Господине, гужве су велике по путевима. Киша је, и кијамет, већ данима. Сад ће он, сад, не брините. А говор, јесте ли говор спремили?

РУВАРАЦ: Лако ћемо за говор. Само да утекнемо из Гретега док нас неки ненадани гости заскочили нису. Дедер, да сравнимо рачуне за ову годину. Ођу да све уредно за собом оставим. Ко зна шта нас може задесити у путу. И кад ћемо, и да л' ћемо се уопште вратити!

ГЕДЕОН: (*Доћурује му хрју љаира.*)
Шта причате, господине!
(*Крсти се.*)
Бог с Вама. Дабоме да ћемо се вратити. Овенчани епископском митром и на ловорикама.

РУВАРАЦ: О томе би имао кратко расужденије...

АЛИМПИЈЕ: (*Уида журно, сав мокар, као да га неко жури.*)
Постарајте се, Господине, да расужденије Ваше то буде кратко и што краће и по могућству најкраће јер ево га иде Панта Срећковић без икаквог расужденија, или правије казано, само са једним расужденијем: како да опаучи, клепа, кркне, ркне, кврцне, клоцне, звоцне, звизне, љокне, рокне, згроми, сломи, затинтари, готов да бије и убије. Обишли смо га из Ирига, што је било врашки тешко јер се жури као сам ђаво. Много је љут, види се издалека. Богами, биће белаја.

- РУВАРАЦ: О, Боже! Задоцнили смо.
(*Скљока се у сѣолицу.*)
Сад ће ме тај незналица и невјежа затући као пса.
(*Пошмуло одзвања алка на двориним врашима.*)
Ето га. Збогом, мили свете, што би рекао Бранко.
Збогом, кнегињице Јулија. Била си дар који нисам заслуживао.
- ГЕДЕОН: (*Одрешишѣо.*)
Ма шта то причате, преосвећени? И зашто помињете матер Вашу, уважену госпођу Јулијану, покој јој души? Саберите се, Господине! Шта Вам ко сме овде, у Вашем манастиру?! Ако заповедите, по моме мњењу, најбоље би било да га уопште не пустимо унутра.
- РУВАРАЦ: (*Прибере се.*)
Не, нипошто, нећу да се прави шкандал пред манастирским дверима. Алимпије, отвори антихристу, да видимо шта оће.
- АЛИМПИЈЕ: (*Заузима одбрамбени сѣав. Јуначки.*)
Не бојте се, бранићемо Вас до последње капи крви.
(*Одлази иза сцене, чује се како сѣење, једва ѿмерајући шешка манастирска враша, набрекла од вешра и кише.*)
- ПАНТА: (*Улази, шачније речено, улеће на коњу унушра. Он је висок, леѣ, ошмен мушкарац средњих година, са негованим брковима и лаганим, досѣојансѣвеним крешњама. Сада је узрујан, ѣа су му и ѿкрейши нервознији. Скочи са коња. Дрекне.*)
Где је тај роварац, што ровари по српској историји? Дедер сада да видимо је ли Панта ћифта и будак? И чији су отац и дед и прамдед били по танкој линији Бугари, а?
- РУВАРАЦ: (*Прави се невешѣи.*)
Зар се тако улази у свети храм Господњи? Ви, господине Срећковићу, као уважени национални раденик, свакојачо знате шта је протопоп Недељко одговорио бахатим чаушима царским у песми „Урош и Мрњавчевић“ када су му на коњима у цркву банули: „Одбијте се, силни од силнијех, док у цркви закон савршимо!“

- ПАНТА: Пустите ви и Уроша и Мрњавчевиће и чауше и протопод Недељка! И немојте да ми се заклањате иза те мантије као нека сека-перса, и да ми на кварно потурате Господа. Немам ја посла овде са њим. Будите мушко па ми сами на црту изиђите. Док нисам извадио кубуру и утепао Вас на месту! Што би можда било и најбоље решење.
- РУВАРАЦ: (*За себе, прејлашено.*)
Знао сам. Ето га. Понео је кубуру!
- ГЕДЕОН: (*Куражно.*)
Најбоље би решење било да се Ви истопа вратите одакле сте дошли. Нико Вас звао није!
- ПАНТА: Ви знате да сте ме оним својим чланком у Стражилову за срце ујели, господине архимандрите. Па ипак, можете бити спокојни. Нисам дошао овамо да се са Вама преганам нити разрачунавам. Моје су побуде сасвим друге природе.
- РУВАРАЦ: (*Видно се обрадује.*)
Јелте? Па што одма не кажете. А може ли се знати, молићу лепо, који је прави узрок Вашој ненајављеној визити?
- ПАНТА: То захтева нешто дужу елаборацију. Нећете ли ме, као човек изображен, који је видео света и кретао се у високом, па и у највишем друштву, понудити да седнем и да вам потанко све истолкујем?
- РУВАРАЦ: Извињавам се, господине. Мада у Бечу изшколован, ја сам остао буцов, ван света и прилика, још у младости клонећи се друштва и прибегавајући књизи и науци. Седите, седите.
(*Поштура му сћолицу.*)
Наш послужитељ и економ Алимпије донеће Вам нешто да се окрепите. Је ли по вољи вино, или манастирска препеченица, да се мало повратите? Далек сте пут превалили.
- ПАНТА: Не, хвала. Само чашу воде.
- РУВАРАЦ: Донесидер господину професору, Алимпије, чашу ладне воде.
- АЛИМПИЈЕ: Лоза и коза воду не бегенишу. Одма, Господине. Само, уважени професор знати мора да је вода из бунара манастирског пуна муља и труња свакојаког.

- РУВАРАЦ: Алимпије!
- АЛИМПИЈЕ: Добро, добро. Ево трчим.
- РУВАРАЦ: Но, господине Срећковићу, пређите на ствар.
- ПАНТА: Околиштити доиста нећу. Пронео се глас, уважени архимандрите, да сте за епископа вршачког избрани.
- РУВАРАЦ: (*Јейко.*)
Добар глас далеко се чује.
- ПАНТА: У Београду велика је узбуна и халабука настала. Сви у восторгу кличу избору и наименовању Вашему, мислећи да ћете Ви као владика много добра на ползу народу својему учинити. Увелико Вам спремају и званичну депутацију, која Вам лично честитке народа србијанскога уручити има.
- РУВАРАЦ: (*Уйлашено.*)
Депутацију? Какву депутацију? Ма јесам ли ја то коме тражио?
- ПАНТА: Када се треба улизивати и улагивати, ми Срби смо, такорећи, без премца у породици европских народа. У Београду се пучанство узмувало и ускомешало, у Новом Саду и Карловцима такође. Све се спрема и готови за екскурзију до Гретега, господине архимандрите. Ствар је свршена. Надајте им се и погледајте их.
- РУВАРАЦ: (*Са ужасом у љласу.*)
Па ко сочињава илити од кога је све састављена та страшна депутација, господине Панто?
- ПАНТА: (*Слеже раменима.*)
Колико ја знам, све саме умне главе и академици.
- РУВАРАЦ: Тога сам се и плашио.
- ПАНТА: Сви ће Вас они тапшати по рамену и честитати Вам каобајаги искрено и од срца.
- РУВАРАЦ: А што се то Вас тиче? Што сте Ви дошли? Шта Ви оћете?
- ПАНТА: Они су сви намерни да Вас увере у оправданост избора и да Вас охрабре, господине архимандрите. А ја оћу све контра од њих. Ја оћу да Вас разуверим и обесхрабрим. И да Вам помогнем да одлуку правилну у овој ситуацији донесете.

- РУВАРАЦ: А то је?
- ПАНТА: Да се владичанскога достојанства одрекнете.
- РУВАРАЦ: Али чиме бисте ме Ви то разуверили, господине Панто? Баш сам љубопитљив да чујем Ваше разлоге?
- ПАНТА: Ја знам, господине архимандрите, да Ви о мени мислите све најгоре.
- РУВАРАЦ: Ма, какви, гос'н Панто...
- ПАНТА: И да ми не верујете ништа под милим Богом.
- РУВАРАЦ: Откуд Вам само та идеја...
- ПАНТА: Пустите! Знам да сте чврсто и неопозиво убеђени како она магарчина Панта Срећковић нема ни појма о историји као науци.
- РУВАРАЦ: Сачувај Боже...
- ПАНТА: *(Одсечним геслом.)*
Молим Вас! Инстирам на отвореном разговору. Ето, ја на пример мислим да управо Ви, пречастни архимандрит Иларион Руварац, немате ни појма о историји као науци.
- РУВАРАЦ: Јер?
- ПАНТА: Јер историја није прост збир чињеница и голих факата, већ нешто много више од тога.
- РУВАРАЦ: Као на пример?
- ПАНТА: Историја је идеја. Историја ће истински истинитом бити само ако ће леп и пријатан спомен о народу коме припада оставити.
- РУВАРАЦ: Како то код Вас све делује просто!
- ПАНТА: Зато се мора здраво пазити шта ће у књигама записано бити. Не мора се све у рабош метнути. Није историја сточна пијаца па да се свака реч на кантару мери.
- РУВАРАЦ: Аферим, Панто. Алимпије!
- АЛИМПИЈЕ: А?
- РУВАРАЦ: Иди донеси господину професору једну јабуку. Уста су му се осушила од испразна наклапања и нагваждања, рекао бих.

АЛИМПИЈЕ: Ја оћу. Ал да зна уважени господин професор да је овако исто крагујевачког капетана Станишу Марковића Млатишуму убила јабука кроз коју је отровна игла провучена била.

ПАНТА: Није га убила јабука него трговац Јован Бакић који је отров зготовио и у јабуку потурио. А ја баш оћу једну ајдару из врта пречастног господина архимандрита. Не мари ако је накисела као и његово лице.

Алимпије одлази.

РУВАРАЦ: Дозволићете сада мени, поштовани професоре, малу, али лековиту дозу искренности?

ПАНТА: *Endlich.* У среду удрите!

РУВАРАЦ: Оћу. Ваша Историја српског народа, Панто Пантелијо Срећковићу, одаје човека који о историјској критици појма нема!

ПАНТА: Охо!

РУВАРАЦ: (*Пада у ваџу.*)
Одаје аутентичну будалу и глупака!

ПАНТА: Без вређања, попе!

РУВАРАЦ: И напоследку, одаје човека Србина, претераног патриоту, у којег је јаче чувство и жеља од ума и разума.

ПАНТА: То је већ боље.

РУВАРАЦ: Вас не занима уопште каква је то грађа што сте је прикупили, господине Панто! Да ли је трула и од црви расточена или је здрава и јака грађа. И да ли су они извори које сте прибавили чисти и бистри, или мутни и замућени?! Вама је све то лањски снег!

ПАНТА: О, је ли? А је ли лањски снег и то што ћете несрећног грофа и деспота српског Ђорђа Бранковића као „лажова, швиндлера и варалицу“ представити нацији? И што ћете пљувати по цару Душану док Новим Садам дефилују одушевљени омладинци српски у „душанкама“ и са српском тробојком?

РУВАРАЦ: Каква су то подметања? Шта сте тиме желели рећи?

ПАНТА: Ништа, господине архимандрите. Само оно што је ноторна чињеница.

- РУВАРАЦ: А то је?
- ПАНТА: Да сте Ви својим писањем и уопште узев јавним деловањем непроцењиву штету српскоме национу учинили. Да сте у целости у корист Аустријске царевине и на руку угарској хегемонији, а контра српским интересима радили.
- РУВАРАЦ: (*Црвен као булка.*)
Како, молим?!
- ПАНТА: (*Наставља своју мисао.*)
А када је дејство Ваше мисли толико погубно и по народ штетно са положаја који имате, из мира и забачености манастира Гргетега, колико ће оно погубније и штетније бити када у јавни живот уђете и као епископ станете своју ненародну и негаторску политику у народу као заразу ширити?!
- РУВАРАЦ: Какву рекосте политику?
- ПАНТА: Негаторску. Како Вук Бранковић није издао на Косову, како „жура“ Вукашин није убио цара Уроша, како Лазар није био српски цар. Како није било ничега, ни Србије ни српства. Ничега није било, и ничега неће ни бити. Узалудни су нам сви напори и прегнућа, нама, непостојећим Србима. Улудо трошимо снаге. Што би Ваш брат Димитрије рекао: спаса нам нема, али пропасти ипак нећемо.
- РУВАРАЦ: Ја, дакле, по Вама, кварим народ. И чиме га кварим? Истином. А шта Ви чините?! Измишљате историјске изворе. Кујете записе и натписе. Па докле више, браћо Срби?!
- ПАНТА: Ја рекох, и спасих душу. А сада неизоставно морам ићи.
- РУВАРАЦ: О, ја сам Вам доиста захвалан на искрености, господине професоре. Чему журба? Ни кафу попили нисте. (*Виче.*)
Алимпие! О, Алимпие! Тури кафу за уваженог госта из Београда.
- АЛИМПИЈЕ: Ја оћу, не велим. Оно јес' да је ономад пречастног архимандрита трonoшког Стевана Јовановића турски паша у Малом Зворнику уклонио сипајући му отров у каву...

- ПАНТА: (Прекида *ѓа.*)
 Ја кафу не марим.
 (Пакосно.)
 А ићи свакако морам, како би другим Вашим обожава-
 ватељима места уступио. Збогом, господине архима-
 ндрите. И имајте у виду оно што сам Вам рекао.
- РУВАРАЦ: Збогом, господине професоре. Желим Вам најискре-
 није да баталите науку.
- ПАНТА: И ја Вама узвраћам са једном једином жељом: пера
 се никада више и ни по коју цену лаћати немојте!
- РУВАРАЦ: Алимпије, прежи господину Панти да се креће.
- АЛИМПИЈЕ: Ја оћу, није да нећу. Али господин Срећковић као и-
 сторик српски свакако знати мора како је тако исто
 славни деспот српски Стефан Лазаревић пао са коња
 и без ноге остао. А то је и узроком што је живота
 лишен био...

Панѓа одлази.

- РУВАРАЦ: (Довикује за њим.)
 Долазите ми чешће, не бојте се да ћемо се на-
 прељубити.

Зайамњење.

Лицидерске сличице II

- СТЕРИЈА: (Глас из *off-a.*)
 Осим мало послабог гласа, који приписују њеној
 пређашњој болести, г. Јулији ништа не оскудева,
 што позоришницу наклоности достојном чини. Уоп-
 ште је представљање данас добро било. Изузимајући
 што неки нису своје роле добро знали, које се никако
 опростити не може. И поред свих оправданих замер-
 ки и примедаба, *Анђело*, *иширан од Падује* једно је од
 најбољих народних дела: љупко, пријатно и свечано.
 А таква је и господична Јулија Кениг. И поред трену-
 тне нервне кризе и умствене малаксалости, од ње се
 тек могу очекивати велика и највећа дела.

*Расвејљење. Slavisches Kaffehaus Грлићев. Омиљено сѓиецѓише Ву-
 ка, Ђуре Даничића, Бранка Радичевића, Змаја, Ђорђа Појовића и*

других. То је мeстѝо које Руварац особитѝо воли, и гдe скоро свакога дана, из своје скромне собице на Видну, у близини Белведера, долази да чииа новине, ѝије јаку црну каву и ѝуши добре цигаре, које је целога животиа сѝирасно љубио. Кавана је ѝолуиразна. За једним сѝолом седе Змај и Руварац.

РУВАРАЦ: Љубезни имењаче, мили Јоване. Свет је овај opak и неваљао. Много је беде и муке у њему. А ја сам међу свима несрећнима и невољнима на овоме свету још несрећнији и невољнији. Души мојој спаса нема и неће га ни бити.

ЗМАЈ: Шта ти се десило, драги имењаче, мили Јоване? Никад те до сада нисам видео оваквог. Да се ниси заљубио?

РУВАРАЦ: Све. Све ми се десило. Тужан сам ти, имењаче. Тужан, снужен и рањен.

ЗМАЈ: То онда једино љубав може бити.

РУВАРАЦ: Јест истина драги, љубезни, мили, најмилији пријатељу, саветниче, наставниче мој – погодио си, досетио си се, прокљувио си. Ја сам заљубљен.

ЗМАЈ: Па то је здраво лепо, мили имењаче. Зашто си онда тужан и снужен?

РУВАРАЦ: Ја теби само, мили имењаче, теби поверавам ту тајну. Сад притеци у помоћ, сад ме лечи, ако знаш лека против те љубови неприличне и немогуће.

ЗМАЈ: Зашто неприличне и немогуће, мили имењаче, да од Бога нађеш? Може ли се знати која је срећница?

РУВАРАЦ: Моја драга је најлепша жена у Бечу.

ЗМАЈ: Е?

РУВАРАЦ: Она је чувена позоришница и уметница.

ЗМАЈ: *(Несѝирљиво.)*
Ма прокини већ једном, имењаче, не пеци ме на тихој ватри.

РУВАРАЦ: *(Свечано.)*
Господична Јулија Кениг.

ЗМАЈ: Господична Јулија Кениг? То прекрасно ањеоско створење? Честитам, Јово. Ма види ти њега! Ко би се томе надао?

- РУВАРАЦ: Ти ме знаш да сам ја уопште човек малко дрвенаст и што се тиче друштва друштвен као пањ, сувопарној науци предан и досадним јуридикким студијама посвећен. Али пањ тај, кад се једном већ запалио, он не тиња, већ гори и пламти у пламену несавладиве несретне љубави, која ће ме на крају живота стајати.
- ЗМАЈ: Немој тако, Јоване!
- РУВАРАЦ: А да како ћу? Шта да чиним са оцем мојим Василијем, који ме једнако позива да се из Беча, сад кад сам студије свршио, у Карловце вратим и за неку државну службу заузмем? И како да оставим љубав мојега живота, господичну Јулију Кениг? У дубоком сам нервном растројству. Глава ми пуца од бриге. Што ми је чинити. Боже, што ми је чинити?! О, ја ћу на крају у манастир отићи.
- ЗМАЈ: Зар ти, Јово, да закопчаш монашку мантију и попритегнеш појас од кострети око струка? Ти у калуђере? Та, ајде, немој се са мном тако шалити, деране ниједан! А оцу, шта си одговорио на његове позиве?
- РУВАРАЦ: Да сам зањат. Да учим. Да имам и неких абстручних послова. Не враћам се, оцо, рекох му. Само ме жандарми могу у Карловце вратити.
- ЗМАЈ: А он?
- РУВАРАЦ: А он стварно послао жандарме. Мој Василије. Денунцирао ме државној управи у Бечу да сам ја једна јако сумњива персона, да сам студије свршио и да никаквога посла ти више немам.
- ЗМАЈ: О, па то је већ озбиљно постало?
- РУВАРАЦ: Велим ти, имењаче. Моје су околности ужасне. Средствима више никаквим ја располагати не могу. У најкраћем: шешир излупан, хаљине одрцане, чизме подеране. Кредита нигди више. Дуга к томе. Квартир у опасности изгубљења. Ето, то ти је моје жалосно стање, мили имењаче.
- ЗМАЈ: Хм, да видимо како се твоје прилике побољшати могу. Напиши му писмо.
- РУВАРАЦ: Оцу?

- ЗМАЈ: Оцу Василију, него коме. Напиши му једно скрушено, покајничко писмо, у коме ћеш му као високопочитајемом родитељу захвалност исказати за све што ти је пружио. У томе ћеш му писму казати како ти је он у животу увек био највећи пријатељ, најбољи учитељ, најразумнији родитељ *et cetera*. И да ћеш га у свему слушати и покоран му бити.
- РУВАРАЦ: Шта?
- ЗМАЈ: А да ни он, с друге стране, одрешитијег, разборитијег, на собственим ногама стојећег, са малим задовољног сина нигде наћи не може.
- РУВАРАЦ: Али, ја се вратити нећу. Заклео сам се Јулији. До гроба ћу са њом бити.
- ЗМАЈ: Подсети га на минуле научне успехе. Реци да си награду од Вука на књиге и на науку потрошио. А да као просјак вегетираш. Какав капут, какве чакшире, какав шешир, о томе ти ни да сањаш не можеш. Реци му да ћеш се у истим оним аљинама, што си у Беч дошао, кући вратити.
- РУВАРАЦ: Али ја не желим да се кући вратим. Ја то не могу. Не смем. Обећао сам Јулији да ћу у Бечу остати и да ћу је за жену узети.
- ЗМАЈ: Ма ко ти тражи да се кући вратиш?! Ово ти је само мало одлагање, док се страсти не смире.
- РУВАРАЦ: Мој отац Васа се никада смирити неће. А он страсти никаквих и нема. Да му се син ожени бечком позоришницом? Никада. Пре би ме се јавно у Тагблату одрекао.
- ЗМАЈ: А мати Јулијана?
- РУВАРАЦ: О, она је још гора. Мати, моја мила мати, која ме је увек као мезимца својега гледала и у свему ми повлађивала, када је дознала за Јулију, потпуно се обрнула. Неће ни да чује за мене. Или ћу се вратити, поручује ми она, или ћу јој цвеће на гробу сејати.
- ЗМАЈ: *(Резигнирано.)*
Онда се, Јово, кући вратити мораш. Нема ти друге.
- РУВАРАЦ: *(Испија чашу до дна.)*
Има, мили имењаче. Има. Манастир.

Затимљење.

 Записи из Гргетега III

Расвећљење. У манастирској одаји прочлана делегација: Јован Бошковић, Стојан Новаковић и Станоје Станојевић. Напољу је права олуја. Лије као из кабла, ветар са фијуком прудуре кроз рагасишове, леди косиш и мрзне крв у жилама. Дејушација је несипрљива и уморна. Неки су и гладни.

БОШКОВИЋ: Ја Вам реко. Боље да смо се у средy најавили. Данас се пречастни пакује и неће ни имати времена за нас. А и мокри смо кроз наскроз.

СТОЈАН: А да смо се у средy најавили, као да гледам да би нас дочекао љутит одговор господина архимандрита: „Средом се код нас пости, можете доћи само на пасуљ.“

СТАНОЈЕ: Ми овамо нисмо ни дошли да једемо нити да пијемо. Наши разлози нису тако вулгарни.

БОШКОВИЋ: *(Крчи му стомак.)*
 Наши разлози нису, али стомаци јесу. Од Карловаца се ничим не заложисмо. А пут је подугачак. До Карловаца железницом, па док смо нашли таљигаша да нас доведе до манастира Гргетега... Ехехеј!

СТОЈАН: Ми смо све урадили према процедури. Речено је: писмену препоруку предати манастирском намеснику, оцу Гедеону да је уручи архимандриту. Али хоћеш! Гедеона ни од корова. А Иларион нам хотимично потури оног излапелог Карађорђевог исписника. Пакосник.
(Имишира Алимшија. Уњкавим жласом.)
 „Господин је већ отишао у своје собе. Вечера је прошла. Архимандрит Руварац вас примити не може.“

БОШКОВИЋ: Каква дрскост! Нечувано.

СТАНОЈЕ: Зашто Ви не ургирате? Ви сте пречастном господину архимандриту у Бечу најбољим школским другом били.

БОШКОВИЋ: То ми код њега данас само одмоћи може.

Појављује се Алимшије. Шейа.

АЛИМПИЈЕ: Добро, јесам ли Вам сто пута рекао да се господин архимандрит одмара, да је уморан и болестан, да рано ујутру путује за Пешту, и да Вас примити данас неће и не може?!

СВИ: *(Узлас.)*
Да, да. Чули смо. Али ми...

АЛИМПИЈЕ: *(У крајњој резигнацији.)*
Ето. Што би рекао Карађорђе: „Којекуде, говорити а мом курцу, а Петру Добрњцу, све је једно!“ Па шта онда више чекате и чамите овде?

СТОЈАН: *(Увређено.)*
Господине, не будите прости! Ви сте у манастиру, зар ја треба на то да Вас подсећам?! Ми господина Руварца пре његовога одласка у Пешту неизоставно морамо видети.

СТАНОЈЕ: Не идемо док га не видимо.

БОШКОВИЋ: Макар се од глади и онесвестили.

Улази Руварац, разбарушен, неиставан, измучен, у овешћалој и окрачалој доњој манијији, која је у врху ошћала незакојчана. Грize ѓа и изједа нека унућраишња мука.

РУВАРАЦ: Пусти, Алимпије. Знам их ја све добро. Тврде су то главе. Неће ти устукнути, док не постигну што су наумили, знам ја.
(Раздра се одједаред.)
Шта сте дошли? Ми се за Пешту спремамо, све је изврнуто на тумбе, ни ми немамо шта да једемо, ни ми немамо где да спавамо! Шта сте дошли? Ко Вас је звао? Шта оћете?
(Уморно.)
И што вас је тако мало?

БОШКОВИЋ,
СТОЈАН,
СТАНОЈЕ: *(Какоћу сви у један ѓлас.)*

Живео! Живео!

(Свак се тируди да надјача оне друће.)

Бог Вас живео, многопоштовани господине архимандрите, Бог Вас поживео сто година!

РУВАРАЦ: Са овом мојом бољком, богами, тешко.

СТАНОЈЕ: Шта Вам је пречастни? Болесни сте?

- РУВАРАЦ: Болесни смо сви од првог до последњег, и ви који мислите да сте потпуно здрави, и сви остали, сви смо болесни, цео је народ наш болан и преболан, и стога и не ваља ништа што год радимо.
- СТОЈАН: На шта се жалите? Које симптоме имате?
- РУВАРАЦ: Симптоме очне нервозе.
- СТАНОЈЕ: Чега?
- РУВАРАЦ: Чим отворим очи, ја се унервозим. Не могу да гледам људе. Смучили су ми се.
- СТОЈАН: Али Ви се с Богом, а не с људима у манастиру разговарате.
- РУВАРАЦ: Што се тиче Бога, од Божје стране ми боље бити не може. Али од стране људи ништа изостало није.
- СТАНОЈЕ: А по Вашем изгледу судећи, пре би се могло помислити да патите од несанице. Изгледате као да да-нима ока нисте склопили.
- БОШКОВИЋ: Добро, Станоје, не затежи. Ето, пречастни, нисмо дошли да Вам реметимо припреме, нити нам што од Вас потребује. Дођосмо ето по овом кијамету да Вам имендан честитамо. И у Пешту да Вас с пријатељском подршком испратимо.
- РУВАРАЦ: *(Смекнао је. Ганујо.)*
Ја Вам се, господо, на доброту Вашој најсвесрдније захваљујем. Није требало.
- СТОЈАН: Благослов српскога народа и милост Божија нек увек почивају и прате Вас на путу том, којим сте ударили тражећи истину.
- РУВАРАЦ: *(Мекеће.)*
Алимпје, изнеси вино. Жао ми је господо, што није лепше време, па да поседимо на „Табли“, као обично, на клупама од камена, тамо где је човеку цео Срем под ногама, где поглед допире све до белих измаглица Авале и Београда, преко плавичастих обронака Фрушке Горе. Али лоше време је уједно и узроком што сте нас у манастиру уопште затекли. Стога, идемо у манастирску трпезарију да попричамо о научним новостима и да се подначинимо малко.
- БОШКОВИЋ: Најзад.

- РУВАРАЦ: *(На одласку.)*
Реците ми, господине Стојане, да ли су истините вести да господин Јагић удаје кћер јединицу Станку за Србина католика, родом Дубровчанина, професора Решетара?!
- СТОЈАН: Јесу.
- РУВАРАЦ: А реците ми, Станоје, ако није превише индискретно, је ли тачно да сте се Ви венчали са Олгом Белићевом сестром?
- СТАНОЈЕ: Истина је и то.
- РУВАРАЦ: Па јесте ли Ви то Арнаут када никоме своју вајсовицу показати нећете? Што је не доведосте, да је у друштву званично представите?
- СТОЈАН,
БОШКОВИЋ: *(Једва су дочекали.)*
Јесте, Станоје, што?
- СТАНОЈЕ: *(Непријатно му је.)*
Ма, није ово приватна посета...
- РУВАРАЦ: Да знате, господина Љубу Ковачевића сасвим сам до конца изгустирао. Та то је један шепртља и смећењак. Поручивао и писао да ће доћи овамо у Гргетег, па и ја сам, што иначе нисам никад чинио, позивао и писао му двапут-трипут да дође те да се наразговарамо сити – па га ето нема до данашњега дана. А ето, није могао ни са вама сада поћи! Прави је Србијанац.
- БОШКОВИЋ: Господин Љубомир Ковачевић се извињава што је из делегације изостао. Разлогом су били неодложни државни послови. Поздравио Вас је и господин Јован Стерија Поповић.
- СТАНОЈЕ: И владика Георгије Бранковић.
- БОШКОВИЋ: И Милан Ђ. Милићевић се пардонира што није могао доћи...
- РУВАРАЦ: Господин Милан Ђ. Милићевић ми је пре неког времена послао неку тобож своју фотографску слику, па га се нисам много ни пожелео. Но, на тој мени посланој слици фотографисан је неки леп, тек проседи и круто држећи се господин – а такав није Милићевић целог свог века никад био. Па сад реците, да и тај Милићевић није сујетан човек?

Сви љрасну у ѓрохоѿан смех.

РУВАРАЦ: О, радујем се што сте овде. Ноћ је наша, драги пријатељи! А ујутру, господо, сви на пут. Ви у Београд. А ја у Пешту.

БОШКОВИЋ,
СТОЈАН,

СТАНОЈЕ: На пут!

Дижу чаше увис. Заѿтамњење.

Лицидерске сличице III

СТЕРИЈА: *(Глас из off-a.)*

Представљање није било отлично; нит се може с представљањем од 20. априла сравнити. Једно имам навластито приметити, да свако весело позорије од цене губи, ако се позоришници смеју, сувише, кад то бива од женски лица. Хистерични смех, који је ова позоришница у најгорем часу произвести имала, сведочи о томе да нервно стање речене персоне поприма управо драматичне размере. Бојати се да је реч о свршетку једне бриљантне, у почетку тако обећавајуће каријере...

Расвејљење. Крај болесничке постојеље у чистиој, белој и ѓолој соби некаквоѓ бечкоѓ санѿиоријума, ѿѿиѿуно изѓубљен и одсуѿан, Јован Руварац. Остѿарио је. Видно је забринуѿи. Крши ѿрстиѿе и сваки час се надноси над ѿацијентиоѿ. У креветѿу, беља од зидова собе у којој обѿиѿава, са уѿаљеним шареним очима и челом које ѓори у ѓрозници, ѓосѿођица Јулија Кениѓ.

РУВАРАЦ: *(Покушава да своме ѓовору да ишѿо лежернију ноѿу.)*
А видиш, мислим да ти то свих ових година ниједаред поменуо нисам. Да ли знаш да се и моја мати Јулијаном зове?

ЈУЛИЈА: О, какав си ти лицемер.

РУВАРАЦ: Немој тако, Јуло, голубице мила. Опет ћеш ти позоришницом бити. Само да се мало у глави прибереш, да ти се мозак разбистри...

ЈУЛИЈА: Реци ми, зашто си ти уопште дошао? Хоћеш још мало да ме мучиш? Иди. Не желим више да те видим. Никада.

РУВАРАЦ: Али, драга Јулија, зашто?

ЈУЛИЈА: Због тебе сам научила овај грозни језик, чији ме груби и рогобатни гласови жуљају као камен у ципели. Због тебе сам у запећак турила своје улоге, своје пријатеље, свој живот. И ти ме сада остављаш као изношену пачавру. Не, ја ти то опростити не могу.

РУВАРАЦ: А мислиш ли ти да је мени свеједно? Са оцем сам се покарабасио, са матером захладнео односе, прекинуо контакте са браћом рођеном. Све – и науку, и положај, и углед, све сам то на коцку зарад тебе ставио. Да ли сам те икада лагао?

ЈУЛИЈА: Још имаш образа да питаш? После свега?
(*Бризне у њлач.*)
Зар се не сећаш шта си ми све обећавао? У шта си се све заклињао? И сада одлазиш. Тек тако. Као да ничега није ни било.

РУВАРАЦ: (*Скрушено.*)
Да, ја се враћам, али не њима. Себи се ја враћам. Чујеш ли ме, Јулија. Ја у манастир идем. Чекају ме постриг и крст.

ЈУЛИЈА: Свако свој крст носи. Али то сада више није важно. Видиш ли, Јово? Тамо, иза завесе? О, Боже, каква дивота!

РУВАРАЦ: Шта то? О чему говориш?

ЈУЛИЈА: Језеро бело, глатко као стакло, плавичастом маглом на рубовима поплочано, са жарким сунцем које се у води огледа и сребрним галебовима који над водом надлећу. Са анђелима који певају и песмом небеса сламају. О, мили моји, како ме маме. Зову ме, Јово. И ја ћу к њима поћи. Ја к њима неизоставно поћи морам.

(*Покушава да устїане, али је Руварац бла̀го њоложи на уз̀лавље.*)

А сада иди, Јово. Отиди у свој манастир. Али, запамти. Чекаћу те на језеру. Када се сунце девичанско на Богојављење први пут у води окупа. Чекаћу те, Јово. И ти ћеш доћи. Ти ми мораш доћи. Упамти.

Руварац излази, њлачући. Јулија ла̀зано, као месечар устїаје, оѡвара ѡрозор и, окуѡана невероваѡним сѡекѡром свеѡлосѡѡи, закорачује у ѡразнину. У дну ѡрозорскоѡ окна види се Руварац који ѡрима мо̀нашки ѡостѡриѡ и облачи калуѡерску ризу.

Заѡпамњење.

ТРЕЋИ ЧИН

Биографске белешке III

- ИСЛЕДНИК: (*У рукама држи подебелу, педантно увезану фасциклу.*)
Знате ли шта је ово?
- РУВАРАЦ: Појма немам.
- ИСЛЕДНИК: Ово је званични аустријски полицијски извештај о Јовану Руварцу и о његову школовању на Бечком универзитету. Нисте знали да имате досије?
- РУВАРАЦ: Не. Зашто бих имао досије?! Ја сам Хабзбурзима увек лојалан био.
- ИСЛЕДНИК: Такви су властима најсумњивији. Желите ли да сазнате шта пише?
- РУВАРАЦ: Не.
- ИСЛЕДНИК: Онда ћу Вам прочитати. Слушајте пажљиво: „Јован Руварац (*Johann Ruvarez*), стар 20 година, из Митровице. Отац свештеник у Новим Карловцима (*Neue Carlowitz*). Вере православне. Уписан у зимски семестар 1852-3. Са станом у кварту Виден, у близини Белведера. Слуша код професора Јегера аустријску историју.“
- РУВАРАЦ: (*Прекида га.*)
Али зашто би за власти аустријске уопште занимљиво било где ја станујем и каква предавања похађам?
- ИСЛЕДНИК: Аустријска је царевина озбиљна, педантна и изнад свега уређена држава. Ту се ред зна.
- РУВАРАЦ: Значи ја сам у Бечу у „црну књигу“ убележен био?
- ИСЛЕДНИК: Не само у Бечу. Да ли сте приметили нешто чудно у писмима које сте примали у Гретегу?
- РУВАРАЦ: Да. Често су ми, особито у последње време, стизала писма у сумњивим кувертама, као да их је неко отварао и читао. На сличну појаву ми се жалио и Сава Давидовац у Земуну. Нећете ми ваљда рећи...

- ИСЛЕДНИК: Не, нећу Вам рећи да сте и Ви и Сава Давидовац стајали под полицијском паском као људи сумњиви и по државу опасни.
- РУВАРАЦ: Сад ми је јасно зашто ми је ондашњи поштар у Иригу једном, онако мало угрејан, натукнуо да пазим на своја писма и коме ћу што писати. Шпијонажа, дакле. Подло. Али ко ме је то на студијама денунцирао?
- ИСЛЕДНИК: О, тај је агент премашио сва очекивања. Његови извештаји су били изврсни, изванредно живописни, писани са несумњивим литерарним даром, испуњени до најситнијих подробности описима Вашег живота и рада у Бечу. И к томе, ако бих се усудио додати, пуни искрене наклоности за Вашу цењену персону.
- РУВАРАЦ: Ма Ви сте господине обичан хохштаплер, ђалов и један невјежа белосветски! Та ко би мени у Бечу тако близак био да би ми личним шпијоном могао бити?
- ИСЛЕДНИК: Одговор се сам намеће. С киме сте у Бечу најприснији били, и ко Вас умало студија, каријере, науке, па и живота стајао није?
- РУВАРАЦ: Јулија?! Обожавана Јулија Кениг? Господине, Ви себи превише допуштате! Јулија ме је искрено волела. А ја сам њу љубио више од живота.
- ИСЛЕДНИК: Али не више од науке. Да, Јулија Вас је истински заволела. И том је својом љубављу целу мисију и свој живот довела у питање. Допустила је себи да са професионалним односом помеша интимна, и рекао бих, најинтимнија осећања. Стога је и морала да оде.
- РУВАРАЦ: Хоћете да кажете да сте Ви...
- ИСЛЕДНИК: *(Прекида ња одлучним ђесћом.)*
То сада није важно. Пустимо племениту госпођицу Јулију Кениг да почива у миру. Реците ми, радије, како је протекла Ваша визита код угарског министра полиције Јекелфалушија и министра председника Коломана Тисе?
- РУВАРАЦ: Визита?
- ИСЛЕДНИК: У Пешти, званична аудијенција приликом Вашег наименовања за епископа. Сећате ли се?
- РУВАРАЦ: Да ли се сећам? Никада то заборавити нећу.
- Затјамњење.*

 Записи из Гргетега IV

Расвешћење. Кабинет угарског шефа полицје Јекелфалушија у Пешии. У кабинету стилски намешијај, масиван писаћи сто, три кожане фошеље, лампа. Унутра су министар председник Коломан Тиса и сам Јекелфалуши.

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Морате знати да Руварац веома непријатан по интересе угарске круне може бити. Било би стога добро да се писмено обавезе на извесне дужности и конзеквенције, ако би као владика почео неугодним бивати...

КОЛОМАН ТИСА: Мислите да ће се обавезати?

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Сумњам. На равной ноzi са изванредном учешћу којом располаже стоји и неамбициозност његова да се влади допадне.

КОЛОМАН ТИСА: Да, то је непријатно...

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Али, не брините. Ми знамо све о њему. Пратимо га још од студентских дана.

КОЛОМАН ТИСА: Да чујемо.

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Поникао је из скромне свештеничке породице. Отац му је био парох. Строг и лојалан интересима Хабзбурговаца.

КОЛОМАН ТИСА: А мати?

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Мати му је била кћи марвеног лекара из Осека. Но без обзира на своје порекло, пружила је веома добро образовање и узорно васпитање синовима и бројним кћерима својим.

КОЛОМАН ТИСА: Овде пише да је још као млад скренуо пажњу јавности својим радовима?

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Да. Његове студентске расправе имале су врло леп одјек у јавности.

КОЛОМАН ТИСА: А онда се, у жеку друштвеног успеха, повукао у манастир?

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: (*Скромно.*)
Ми смо му мало помогли у том избору.

КОЛОМАН ТИСА: Шта Ви лично мислите о Руварцу?

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Ја лично, ван потребе службе, не размишљам и не мислим ништа. Али, за потребе службе и државе, мислим да способнијег, и за наше сврхе кориснијег сарадника, тешко да бисмо међу српским научењацима наћи могли.

КОЛОМАН ТИСА: Мени то ипак није у потпуности јасно. Зашто га све ове године обрађујете? Он је у потпуности лојалан Монархији. Небројено пута је то и доказао.

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Ви знате да се Иларион Руварац бави врло деликатним питањима српске историје. Као оснивач критичког правца у српској историографији, он је за нас непроцењив.

КОЛОМАН ТИСА: Јасно. Као и Ранке код нас, он чини све да се српска историјска наука заснује на модерним темељима. Његовом заслугом српска научна мисао ухватиће корак са европском. Једном речи, Срби ће се конституисати као модеран европски народ.

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Ма шта је нама стало за њихову просвећеност и изобразеност?! Нама је до њихове модернизације као до лањског снега.

КОЛОМАН ТИСА: Али, зашто онда...

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Зато што Руварац хоће да заснује своју науку искључиво на темељима од истине.

КОЛОМАН ТИСА: Зар историја одувек томе не тежи?

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Види се да се не бавите историјском науком. Управо обрнуто, драги мој господине председниче, управо обрнуто. Истина убија историју, дави је, души као змија жабу, не да јој да истакне народне циљеве и народносне тежње.

КОЛОМАН ТИСА: Једном речи, истина убија и трује дух народни.

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: *Ausgezeichnet.*

КОЛОМАН ТИСА: Ако сам добро разумео, нама је у интересу да господин Иларион Руварац што темељније и што дуже истражује, да испипава, цуња и копа непријатне истине по српској историји?

- ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Несумњиво. Слушајте шта рецимо, он вели о традиционалном непријатељу нашем и претенденту на српски престо грофу Ђорђу Бранковићу: „Гроф Ђорђе Бранковић, и тобожњи деспот српски, био је пробисвет, лажа и варалица, једном речи, швиндлер у великом стилу.“
- КОЛОМАН ТИСА: Овде нам он директно наруку иде.
- ЈЕКЕЛФАЛУШИ: А ево како методично и темељно поткопава идеју Српске војводине у Угарској: „Гесар римски и краљ угарски Леополд није никад позвао српског патријарха и народ српски, да се исели из српских земаља и дође у земљу угарску и словинску. Срби су у Угарској само гости, и пошто их нико није звао ни позвао у земљу угарску, незвани гости.“
- КОЛОМАН ТИСА: Тај нам је човек уистину непроцењив. Али зашто га онда предлажемо за епископа вршачкога? Неће ли га то омести у његовим историчким радњама?
- ЈЕКЕЛФАЛУШИ: У највећој мери. Али, ствар стоји овако. Ми га не предлажемо. Ми само потврђујемо синодални избор Српске цркве начињен на основу препоруке патријарха српскога Германа Анђелића.
- КОЛОМАН ТИСА: Ни то ми сасвим јасно није. Зар патријарх Герман и архимандрит Иларион Руварац нису љути противници?
- ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Не могу очима да се виде.
- КОЛОМАН ТИСА: Па ипак му је патријарх Герман издао препоруку?!
- ЈЕКЕЛФАЛУШИ: И те какву препоруку.
- КОЛОМАН ТИСА: Једном речи, не разумем.
- ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Српски патријарх Герман Анђелић, који је мој стари пријатељ, веома је интелегентан човек. Готово да је паметан колико и сујетан. Овим генијалним потезом он три муве једним ударцем убија.
- КОЛОМАН ТИСА: Како?

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Најпре, доказује своју непристрасност и објективност свима онима који га оптужују да је према архимандриту Илариону због личне нетрпељивости био неправедан када га је у манастир отерао. Друго, тим чином доживотно обавезује реченога на посве другачије понашање. Под будним милостивим оком патријарховим, Иларион ће морати мало да снизи тон и скрати језик. И треће, напокон...

КОЛОМАН ТИСА: И треће?

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Тако припитомљен, на краткој узици, благодаран патријарху због начињеног избора, Руварац неће више моћи да се бави својим, како Герман држи, по српски народ штетним историчким студијама.

КОЛОМАН ТИСА: Једном речи, генијално. Али се интереси патријарха српскога и наши сопствени у овоме не подударају, ако се не варам.

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Потпуно се разилазе.

КОЛОМАН ТИСА: Зашто онда не уставимо то наименовање?

ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Био би то користан, али крајње непопуларан потез. Не, ми ћемо ствар формално подржати, али ћемо све учинити да пречастни архимандрит Иларион од владичанске митре сам одустане. Препустите то мени, екселенцијо.

У предворју салона архимандриј Иларион, оцац намесник Гедеон и манасијирски слуга Алимпије. Док чекају да их посылни најави уваженим царским досијојансјивеницима, размењују последња ујушсјива њред визију.

АЛИМПИЈЕ: Каснимо као Миленко на Совјет.

ГЕДЕОН: Ти си крив. Рекао си да је близу.

АЛИМПИЈЕ: Мени је тако речено. Кажу, то је ту, иза угла, жена би препишала, нема пет минута.

ГЕДЕОН: Алимпије, за тебе посебно упозорење, пристојан буди. Морамо бити веома тактични у разговору са његовим превасходством министром председником Коломаном Тисом. Не смемо да упрскамо и покваримо Господину архимандриту овај *dies festus*.

АЛИМПИЈЕ: *(Руварицу.)*
 Ма мушки Ви са њима, Господине. Курва се
 узда у плач, а рсузин у мач.

ГЕДЕОН: *(Набраја.)*
 Било би добро да им кажете како је Гргетегу
 неопходна реконструкција.. И у Крушедолу
 ново звоно... И да нам мало приходе повећају...
 И свечане мантије бисмо потребовали...

АЛИМПИЈЕ: Ласно је туђим курцем глогиње млатити.

ГЕДЕОН: Алимпие! Ти си непоправљив.
(Руварицу.)
 Немојте ви са њима да улазите у некакве
 опсежне елаборације, пречастни. Само кон-
 конкретно. Кратко и јасно.

РУВАРАЦ: *(Измученим гласом.)*
 Ђути, Гедеоне. Зар не видиш да сам у ст-
 рашном положају?! Што ми је чинити?! Боже,
 што ми је чинити?

*Посилни их уводи у одају. Конвенционални, учтивии поздрави. Ру-
 варац одмах прелази на сивар.*

РУВАРАЦ: Морате знати, екселенције, да ме је позив ваш
 у највећој мери изненадио и обрадовао. Ја знам
 да је славна Монархија свикла да Србима обе-
 ћава све, а да не даје ништа.

ЈЕКЕЛФАЛУШИ,
 КОЛОМАН ТИСА: Молим?

РУВАРАЦ: Знам да мислите како су Србљи луд народ,
 свикао да гине за туђе интересе и на своју
 штету. Треба их подбрцкивати, мислите ви,
 као што сте чинили пре Велике сеобе. А ако
 ствари крену низ брдо, онда опрати руке, као
 Пилат.

АЛИМПИЈЕ: *(Уиада.)*
 Низ брдо се и говно ваља.

ЈЕКЕЛФАЛУШИ,
 КОЛОМАН ТИСА: Али, шта Вам пада на памет господине архи-
 мандрите...

- ГЕДЕОН: *(Ужаснујѝ развојем доџађаја.)*
Нека нам Ваша превасходства опросте. Нисмо се спремили како треба, јер су нам управо пред полазак банули неки многоглаголиви гости.
(Клања се.)
Дивно је знати да сте се ви чак у краљевској Пешти сетили нашег пречастног оца Илариона, и имали доброту наименовати га за епископско достојанство, које наименовање пречастни с љубављу нелицемерном и с топлом благодарношћу прима.
- РУВАРАЦ: *(Повлачи се.)*
И ја Вам се, господо, искрено захваљујем и желим да Вас милостиви Бог подигне, уздржи и потпора буде целогa живота.
- ЈЕКЕЛФАЛУШИ: *(После краће, нејријайине љаузе.)*
Како сте са здрављем, пречастни господине архимандрите?
- РУВАРАЦ: Хвала на питању, кубурим мало са здрављем. Целу ову прошлу годину провео сам никако: у многим бригама и разним невољама телесним, и нисам могао ништа радити ни пером ударити.
- КОЛОМАН ТИСА: Жива штета, господине. А је ли Вам сада боље?
- РУВАРАЦ: Мени је сада, хвала милостивом Богу, боље него што је било јесенас, летос, пролетос и, прошле зиме: јачи сам и ведрији и вољнији на беседи.
- КОЛОМАН ТИСА: Не весели ме што се тако зло тужите на своје здравље. Хоћете ли се тако болесни моћи прихватити одговорног позива какав је епископски? Не би ли Вама више помогао наш озелени Маријенбад или какав модерни *Höhenkurort* у високим планинама у Тиролској?
- ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Да, курорт. Најбоље би по Вас било да се можете барем накратко од послова измаћи, отрести са себе прах карловачких и бечких архива и библиотека и винути се у небосклоне пределе алпске. Тамо се можете до миле воље

- утркивати са дивокозама и таманити после утрке швапске печенице и гасити жеђ не толико лађаном водицом, колико разлађеним пивом или рајнским вином, ако сте где близу рајнским виноводним пределима.
- РУВАРАЦ: Утркујте се Ви са алпским дивокозама ако Вас је воља. Ја нећу.
- ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Како, молим?
- РУВАРАЦ: Тако лепо. На среду изиђите, господо! Да ме ви то може бити од владичанске митре не одговарате?
- ЈЕКЕЛФАЛУШИ: О, не, Боже сачувај. Ми ћемо Ваше наименовање из ових стопа потврдити.
- КОЛОМАН ТИСА: Само нас брине Ваше здравствено стање.
- РУВАРАЦ: Па, ако вас то баш толико интересује, за епископско достојанство пишман сам, уколико ја бедан и жалостан могу се за тако што интересовати. Покорно Вам се захваљујем на наименовању.
- АЛИМПИЈЕ: Покорну главу сабља не сече.
- ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Да, да, изврсно. Помало је, додуше, дешператно да се најумнија глава међу Србима престане са научним истраживањима бавити. Али, што да се чини...
- КОЛОМАН ТИСА: Ви свакако знате, да као епископ, науку жалост баталити морате?!
- РУВАРАЦ: Али ја ћу без науке умрети.
- КОЛОМАН ТИСА: Многи ће управ од науке умрети. Нико се још није покајао што се пера није латио, него се сваки онај покајао који је перо зашиљио и прсте мастилом умељао.
- РУВАРАЦ: Израда критичке српске историје најватренија је жеља живота мојега, којој се све друго покорити има.
- ЈЕКЕЛФАЛУШИ,
КОЛОМАН ТИСА: Џаба.

- РУВАРАЦ: Хоћете рећи да се ја као епископ науком бавити не смем?!
- ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Дабоме да не смете.
- КОЛОМАН ТИСА: Биће Вам изричито забрањено.
- РУВАРАЦ: Онда се, господо, ја владичанског достојанства прихватити не могу.
- АЛИМПИЈЕ: *(Разочарано.)*
Оде пиц на размиц.
- ГЕДЕОН: *(Маише, у шоку, руком, као да ћера испред лица неку невидљиву муву.)*
Али, пречастни...
- РУВАРАЦ: Нема ту никаквог „али пречастни“! И шта ми млаташ том руком, као кобила репом? У Гргетег се из ових стопа враћамо. Без митре, Гедеоне. Али као слободни људи. Збогом, господо.

Пређашњи излазе. Чују се још неко време раздрагани гласови министра јолицје Јекелфалушија и министра председника Коломана Тисе, док и они не утихну.

- КОЛОМАН ТИСА: Браво, господине Јекелфалуши. Ви сте геније. А шта нам је сада чинити?
- ЈЕКЕЛФАЛУШИ: Формалности препустите мени.
(Диктира у ћеро невидљивом записничару.)
У записник метнути следеће: „Господин архимандрит Иларион Руварац, који је 1886. био синодално изабран и превишење дне 1. новембра 1886. потврђен за епископа вршачкога, на своју изричиту молбу и нашу највећу жалост разрешен је од тога достојанства превишњим решењем од 6. јануара 1887.“
- КОЛОМАН ТИСА: Амин.

Затимњење.

Лицидерске сличице IV

Расвећљење. Соба засїрїа ћилимима. Свуда унаоколо око зидова њосїављени су ниски миндерлуци са разнобојним јасїуцима. Изнад њих њолице са њоређаним воћем, дуњама и јабукама. Маїи Јулијана њојављује се у црној халїни, са црном сїлешеном косом која извирује њод црном шамијом.

- РУВАРАЦ: (Званично.)
Рукољуб, високопоштована госпођо мајко. Поздравља Вас покорни син с највећим почитанијем.
(Наједном крикне.)
Смилујте се, мајко, будите мени милостива и рада.
(Јеца. Рамена му се ѓрчевїио ѓресу.)
Помозите ми, мајко!
- ЈУЛИЈАНА: (Блађо ѓа, као маленоѓ дечачића, милује њо коси.)
Шта ти фали, Јово?
- РУВАРАЦ: На овој илињској врућини силна ме жеђ мори, а немам јестива нити пића да утолим силну жеђ ту. Смилујте се и пошљите једну кап животворне воде своме грешном сину.
- ЈУЛИЈАНА: Опростај тражиш, Јоване?
- РУВАРАЦ: Опрост и милосрђе, мајко.
- ЈУЛИЈАНА: Ја ти то не могу дати, Јово. А она која то може не жели.
- РУВАРАЦ: О, Ви сте срели моју Јулију? Причајте ми, мајко.
- ЈУЛИЈАНА: Тако си ми лепо читао кад си био мали. Читај ми опет, Јово.
- РУВАРАЦ: Не могу, мајко. Слова ми из књига чиле и беже. А ја сам стар, мајко, и болестан, и умрећу од туге.
- ЈУЛИЈАНА: Много си се, Јово, огрешїо. Али ће те утеха можда стићи тамо где јој се не надаш. Она те чека.
- РУВАРАЦ: Јулија?
- ЈУЛИЈАНА: Рекла ми је. Још увек те воли. Само не може да ти опрости што си је напустио. Што ниси са њоме у Бечу остао.
- РУВАРАЦ: Али Ви сте ме, мајко, и отац Васа на то нагонили и кући ме терали.

- ЈУЛИЈАНА: Ја сам се за своју породицу борила све док сам дашка снаге у телу имала. А смрт је око мене косила као косиrom. Све три кћери, као одрасле жене, испратила сам, Јово. За Костом сам очи исплакала. А сада више не плачем. Смејем се. И дозивам их, редом. Све их по имену зовем. Само се свога имена никако сетити не могу.
- РУВАРАЦ: Памтим као да је јуче било. Коста је умро на Крстовдан. Са двадесет шест година.
- ЈУЛИЈАНА: А Димитрије? Је ли здрав?
- РУВАРАЦ: Тежак и себи и другима. Особито се са радикалима србијанским прегања. А и са женама кубури наш Мита, као и обично. На крају ће му главе доћи.
- ЈУЛИЈАНА: Е, моји Руварци. Увек сте у себи имали нешто хајдучко. Увек сте били превише поносни. И правдољубиви. Стално сте неки инат терали. Сви ви, моји мушкарци. На оца сте повукли, на Василија. Изузев Косте. Он је био осетљив и нежан дечак, душа материна. Зато је први и отишао, мамино мезимче, пре рока.
- РУВАРАЦ: Останите, мајко. Дајте да се склупчам на вашим недрима, да главу приљубим уз Вашу мирисну косу, као у Бановцима, у нашем парохијском дому, невиним дечаком док сам био. О, ја Вас обожавам. Ви сте тако благородна, побожна, и мудра жена.
- ЈУЛИЈАНА: Ја морам на пут, Јово.
- РУВАРАЦ: Путујете, Мајко? Куда ћете? У Радегунд, у Абацију, у Грац? Путешествије Ваше боље ће Вам и на здравље дејствовати. Ја да сам на Вашем месту не би ниједног отменијег места у Европи оставио, које не би посетио.
- ЈУЛИЈАНА: Дај да те још једном погледам, Јоване.
- РУВАРАЦ: Очи су твоје пуне туге и бриге. Не гледај ме мајко. Ја ћу умрети од срама под сечивом зеница твојих.
- ЈУЛИЈАНА: Како си остарио, Јово.
- РУВАРАЦ: Не гледај ме. То што видиш нисам ја. То неко други на моме месту стоји, и баљезга и лапрда, без моје изричите жеље и дозволе. Не остављај ме мајко. Умрећу.

- ЈУЛИЈАНА: Очи ће те моје пратити, ма куда пошао.
- РУВАРАЦ: Знам. Те забринуте очи твоје не излазе ми из памети и оне ме прате непрестано на путу моме, на путањама правим и кривим стазама живота мога, и кад лежем и кад устајем, и кад се пашем и распасујем.
- ЈУЛИЈАНА: Збогом, Јово. Мислићу на тебе.
- РУВАРАЦ: Збогом, мајко. И поздравите ми Јулију. Нека ми се нада и нека ме погледа.
- Запамћење.*

Записи из Гргетега V

Расвешљење. Тесна, загушљива калуђерска ћелија. Унутра све разбацано и окренуто на шумбе. У њравој, издужваној носељи, Иларион Руварац. Сед, жилав сћарчић, са измученом физиономијом и кошчајим шелом. У врућици, бунца.

- РУВАРАЦ: Мора се сав митологички материјал, цело благо скаски што се код појединих индојевропских народа налази, претрести и пречистити.
- АЛИМПИЈЕ: *(Улази, њрекорно одмахује ѓлавом, уклања шешке црне завесе и редом оћвара ѡрозоре, доћерујући нежно у ѡролазу архимандрићово узглавље.)*
Мора се и овде, у Вашим одајама, претрести и пречистити, Господине. Удавићете се у дуванском диму и прабини. Јебало Вас све благо скаски и сви индојевропски митолози ћутуре. Главе ће Вам доћи, пречастни.
- РУВАРАЦ: *(На ѡренућак му се у ѓлави разведри. Усћрави се у носељи.)*
Пречистићу ти ја ту твоју главурду, тикване. И одувати паучину што се око ћаловке наватала. Биће ти тинтара ко нова.
- АЛИМПИЈЕ: *(Обрадовано.)*
Тако је, Господине. Коначно онај стари архимандрит Иларион.
(Фиксира ѓа ѡгледом.)
Боље Вам је?! Видите ме добро?

РУВАРАЦ: Што те не би видео, Алимпије? Јеси матор ко Библија, али ниси невидљив. Шта си тео? Прокини већ једаред. Шта пиљиш у мене као штрк у јаје?

АЛИМПИЈЕ: *(Са жалостивним уздахом.)*
Јопет нека делегација из Биограда, пречастни. Не избивају из манастира, као куга из Сарајева. Има их ко кусих паса.

РУВАРАЦ: Па шта оће сада, Алимпије?

АЛИМПИЈЕ: Начули да сте на самрти, па да не пропусте. Никако да их се ратосиљам.

РУВАРАЦ: Уведи их, Алимпије, док сам још при свести. Откако нас је Гедеон напустио, немам с киме више о науци да се разговарам. Пуст сам као пањ.

АЛИМПИЈЕ: *(Гунђа.)*
А са мном се као, не може разговарати... Јес', ја сам буздован и глупак...

РУВАРАЦ: Шта си рекао?

АЛИМПИЈЕ: Ништа, ништа.

Уводи гостіе у ћелију. Тројну дејуџаацију сачињавају истіи они чланови који су архимандриџа у Пешићу испраћали. Једино је уместіо Сіјаноја сада Сіјерија. Сіјуација је поіџіуно деја ви. Само је на све снажан печаті зуб времена уішиснуо.

БОШКОВИЋ: Најзад. Још мало и принуђени бисмо били силу да применимо, како би до Вас допрли. Па како сте, господине архимандрите? Како Ваше здравље?

РУВАРАЦ: Болесно.

СТОЈАН: Од чега болујете, пречастни?

РУВАРАЦ: Опхрвала ме је нека болест, која ме у последње време, а нарочито зими и у времену као што је ово садашње мочварно време, обично посећује и која се показује у невољности и мртвености. Не знам какав би јој назив најприличнији био.

СТОЈАН: А да ли сте моје честитање за чланство у Српској академији примили, господине Руварац?

РУВАРАЦ: Јесам, и право да Вам кажем, уопште нисам знао какво лице да направим на то Ваше честитање: да ли слатко, или накисело, или мрачно?! Али бих волео да моју писмену захвалницу за избор у правог члана Академијиног у престоницу понесете, господине Стојане. Хоћете да је чујете?

- СТОЈАН: Врло радо, стари пријатељу.
- РУВАРАЦ: Ево је.
(*Чииа.*)
„Скрушен и тронут, охрабрен и озарен том обавешћу, не могу ни часа пропустити а да сад већ не одговорим високом председништву изјавом своје дубоке и топле захвалности, тим дубље и топлије, што знам и осећам, да ја толику почаст и такво одликовање од стране Српске краљевске академије, својим дојакошњим ситничарским радом нисам заслужио, но да се при том избору призрело на моју добру вољу и тежњу за истином, и да је само то призрење могло претећи и решити избор мој за члана Српске краљевске академије.“
- СТЕРИЈА: Врло лепо.
- РУВАРАЦ: А ко сте сад па Ви, поштовани господине? Рекао би да нисмо имали част да се упознамо.
- СТЕРИЈА: О, грешите, живо грешите, уважени архимандрите. Ми смо још у Бечу у позоришним кулоарима имали задовољство почесто се сретати. Само су нам бриге лица, а године телесне физиономије извитопериле, па се познати више не можемо.
- РУВАРАЦ: Јован Поповић Стерија? За Вас ме везује једна лепа, и помало болна успомена.
- СТЕРИЈА: Да, мислим да знам на шта мислите. Имали смо ту срећу да заједно у театру гледамо највећу живу немечку позоришницу. Верујем да делите моје мненије, господине архимандрите, како су то била тако дивна, безлобива времена. Штета што су нетрагом ишчезнула.
- РУВАРАЦ: Све је то прохујало, све је то иза нас. А мене је свет у мојим невољама почео већ некако и заборављати.
- БОШКОВИЋ: И сами знате да то није истина.
- РУВАРАЦ: А можда је тако и боље. Панта, Милоје, Хрват Љубић, Јаша Томић и њима слични, од мене човека некад мирнога и доброга начинили су злотвора пуног неверја.

- СТОЈАН: Ви знате колико Вас сви ценимо и уважавамо. Ви сте немерљиво допринели развоју историчке науке код Срба. Да је среће и памети, Ви бисте давно постали класиком српске историографије.
- РУВАРАЦ: О, заборавићете ви мене. Не сумњам у то. Или ћете ме се сећати само као злог и пакосног калуђера, разоритеља народних светиња. А ја сам само желео народ свој у ред европских народа уврстити.
- СТЕРИЈА: Што је за један народ сходно, за други може бити или без цене или шкодљиво; које јело једноме прија, не мора и другоме; од чега се један гоји, другоме може то болест причинити; који се воздух једноме као целителан препоручује, другоме може врло шкодљив бити.
- РУВАРАЦ: То је читаво разглаголствије. *Plebs* је *plebs*, и светина је светина, а луђе светине и неваљалије светине нема нити је било, него што је светина српска.
- СТОЈАН: И поред свих Ваших жучних и свадљивих инвектива, ја бих рекао, пречастни, да сте Ви род свој љубили као мало који Србин.
- РУВАРАЦ: Нестаје ме и нестаће ме, али не губим свести и неће ме до краја оставити свест. И ја знам – и ако сам свога века више кваро, рушио и разрушавао, неголи стварао и зидао – да сам ја род свој српски љубио топло и у оној мери, у којој љуби народ свој народни увенчани песник и прослављени беседник.
(*Побледи. Ухвати се за груди.*)
- БОШКОВИЋ: Зашто сте тако убледили, пречастни? Је ли Вам добро?
- У дну сцене појављује се Јулија, у белој прозирној венчаници и са декоративним чийкастим велом. Мама Руварца покрећима, тихо га дозива.*
- ЈУЛИЈА: Дођи, Јово. Чекам те. Дођи.
- РУВАРАЦ: Господо, данас је Богојављење.
- СТОЈАН: О, нисмо о томе водили рачуна, пречастни. Жао нам је што смо Вас узнемирили о овако великом празнику.
- РУВАРАЦ: Данас је Богојављење, и ја морам поћи. Част ми је била, господо.

АЛИМПИЈЕ: Господине, чекајте! Станите. Куда ћете?!

РУВАРАЦ: Јулија, љубљена, ево ме, стижем. Је ли ти хладно, мила?

БОШКОВИЋ: Али са киме Ви то разговарате, господине?

РУВАРАЦ: Са киме разговарам? Па Јулија је тамо. Зар је не видите? О, како је лепа и млада. Дозива ме. Тамо је и језеро. Божанствено је. Бело, глатко као стакло, плавичастом маглом на рубовима поплочано, са жарким сунцем које се у води огледа и сребрним галевовима који над водом надлећу. Са анђелима који певају и песмом небеса сламају. Ево ме, Јулија, душо. Стижем.

Руварац лагано, као месечар усњаје, ошвара прозор и, окупан невестовиним сикетром свећлосћи, закорачује у празнину. У дну прозорског окна појављује се пољубна поворка и одзвањају анђелске арије које праће сировод. Запамћење.

Биографске белешке IV

ИЗВЕШТАЧ: Рано ујутру врвио је силан свет, колима и пешице, према оној красној долини, из које се тихо подиже бела кула манастира Гргетега, са које се, као и са свију осталих манастира, вије данас црна застава. Све је то нагињало у прекрасну цркву манастирску, коју је покојни архимандрит Иларион дивно обновио и украсио иконама, што их је уметнички израдио наш Урош Предић. А тамо на средини цркве почивало је у отвореном сандуку мртво тело Илариона Руварца. Народ је с тугом у срцу тихо прилазио мртвом телу. Покојник беше одевен у архимандритску одежду, а у прекрштеним рукама беше крст. Лице покојнога Илариона дошло је мање, али се његове изразите црте нису знатно промениле. Од уваженог покојника опростио се најпре господин Јован Томић, изасланик Српске краљевске академије.

ЈОВАН
ТОМИЋ:

(Глас из *off*-а.)

Јер почетак рада монаха Илариона пада управо у доба када су у мишљењу о задацима и о путовима,

којима треба ићи у обрађивању отачаствене историје, владале заблуде, и када се од историје, као једне научне гране, тражило да послужи свему пре него једној јединој сврси науке: истини...

ИЗВЕШТАЧ: Сам поглавар овострани српске цркве, Његова светост митрополит-патријарх Георгије Бранковић, дошао је на погреб великога покојника, а и високо-преосвећена господа епископи: Мирон Николић пакрачки и Лукијан Богдановић будимски похиташе у Гргетег да испрате Илариона Руварца на његову последњем путу. Дирљив говор одржао је затим наш уважени књижевни критичар Јован Скерлић.

ЈОВАН

СКЕРЛИЋ: (*Глас из off-a.*)

У оном скроз романтичном нараштају нашем, које се пресипало кипећим одушевљењем, како се онда говорило, јавио се тај човек строга научна духа и најведрије трезвености. У доба смелих уопштавања и безазлених игара са општим идејама, када су се код нас свисале историје српске цивилизације, отпочео је он свој аналитичан рад, верне монографије, критичку текстова, проучавања ситних топографских и хронолошких питања, онај пипав и тежак посао истраживања и ситних факата, чија укупност даје строго и поуздано научни карактер историји.

ИЗВЕШТАЧ: Врло је непријатно дирнуо све оне, који дођоше да испрате архимандрита Илариона Руварца до вечне му куће, факт да Југославенска академија у Загребу није никога послала на погреб свога правога члана. Ми Срби смо друкче одали почаст дру Франји Рачком, него што данас браћа Хрвати одадоше нашем Руварцу.

Чују се звиждуци и узвици негодовања.

ИЗВЕШТАЧ: Од драгога нам покојника у име Српског универзитета у Београду опростио се кроз сузе његов ученик проф. Станоје Станојевић. За то време горе у кући изасланике научних друштава и корпорација дочекиваху уважена браћа покојникова, господин Лаза Руварац, умировљени потпредседник банскога стола, и протојереј Димитрије Руварац, који дубоко ожалостићени примаху топле изразе саучешћа у њиховој ве-

ликој жалости. У име Матице српске у Новом Саду присутнима се обратио још и господин Тихомир Остојић...

Иза завесе, с друџе сцране сцене, чује се нека ломљава. Зајим љу-нђање, љовици, љсовке. Познајим љлас Илариона Рувараца.

РУВАРАЦ: Е, да сам знао ко ће ми све над отвореним гробом говорити и какве ће се све генијалне изреке и умоворине на „Табли“ просипати, у инат свим тим новосадским мударацима, београдским кочоперима и карловачким фушерима, баш им не би ни умро. Али, ко је то? Ко сте Ви, господине? И куд се дело то обећано језеро? Јесте ли Ви путовођа до Јулије? О, како чезнем да је видим...

ИСЛЕДНИК: Седите, господине Руварац. Не бојте се. Ово неће дуго трајати. Једно не разумем. Ваше име је Иларион или Јован?

Завеса.

Београд, 2008.

Голубачка мушица

ЛИЦА:

ХАЈНРИХ ХИМЛЕР, СС рајхсфирер,
идеолог и оснивач Аненербеа

ВОЛФ, СС штурмбанфирер, повереник Аненербеа
за специјалне задатке

БРУНО БЕГЕР, СС стручњак за расне студије

МИТА ЕЛЕКТРИКА, официр СДБ-а, Сектор за научна
открића и технолошки прогрес

МАЈОР МЕКОЈ, агент СИА-е,
специјалиста за Блиски исток

ЛАДА

МЛИНАР, Ладин муж
(игра га исти глумац који игра Хајнриха Химлера)

КЕТИ, Ладина унука

МЕЛАНИ, Кетина сестра близнакиња

БОЛЕ, чувар Клисуре

ДРАГАНЧЕ, чувар Клисуре

Лазарице

Дешава се у Берлину 1945. и у Голупцу на Дунаву 1945.
и 1999. године.

Слика прва или како је Хајнрих Химлер изложио свој последњи експозе у Аненербеу уочи слома Трећег рајха

Расвејљење. У седшићу елићноћ истрживачкоћ инстиићуића Аненербеа у Берлину присуићан је крем нацистичке науке. Најетћа, нейомична тишина. С тиреском се оћварају враића. Улази идеолоћ и оснивач Аненербеа, СС рајхсфирер Хајнрих Химлер лично. Обучен је у елећанћину црну униформу са сјајним сребрним оковраћником. Сви хићро скачу и ћоздрављају рајхсфирера нацистичким ћоздравом.

ХИМЛЕР: Господо, пронашли смо!

Неверица, жаћор, радосни узвици. Рајхсфирер одлучним ћокрећом руке смирује узбућену ћомилу.

ХИМЛЕР: *Ruhe, meine Herren!* У овоме часу агенти Аненербеа од највишег степена поверења хитају ка пећини у којој обитава Велика Тајна. Чујете ли бат војничких цокула, осећате ли дрхтај била које пулсира, подилазе ли вас трнци од рике која се пролама испод сводова од аметиста и кристала? Радујмо се, господо. На ископинама Рајха проклијаће нови изданак. Збогом у новом животу. Господо, за дар бесмртности.

Сви скачу на ноће и ћодизу чаше. Замрачење. Звекцање чаша, цилкање кристала, ћрћољави звук који ћраићи сићање шамћанца. Поћмуло брујање авионских моћора. Прасак бомби. Па тишина.

Слика друга или како је мајор Волф срео Чуваре Клисуре

Расвејљење. Бердајска клисура. Кри, сувоћа и камен. Црвенкастћа ћрашина ћрекрива ваздух, сћене и шићрокаву бару на средини ћозорнице. На сцени су два мушкарца. Седе. Први је висок и оћлав, сћорћски ћраћен. Дрући је низак и здејасћ, рећићлских црћћа лица и снажних кромаћонских вилица. Тегле са собом неке необичне мерне инструменће, месинћане шићке и ућломере.

БЕГЕР: (Куцка Волфа ћонизно ћо рамену.)

ВОЛФ: Одбиј, Бегеру!

БЕГЕР: Хер штурмбанфиреру?

ВОЛФ: (Скаче на ноће.)

Ти си брука и срамота за немачку војску.

БЕГЕР: Ја сам научник.

- ВОЛФ: Ти си касарин.
- БЕГЕР: *(Увређено.)*
Ви као професионални војник очигледно не можете да схватите истанчане финесе науке коју имам част да заступам.
- ВОЛФ: То што ти радиш је наука?
- БЕГЕР: Несумњиво. Рецимо, Ваше очи...
- ВОЛФ: Шта је са мојим очима?
- БЕГЕР: *(Усхићено.)*
Волео бих да их извадим и изблиза проучим. Из њих исијава неуништива енергија бесмртног аријевског духа.
- ВОЛФ: Да ли сте на основу тог исијавања бирали кога ћете масакрирати на Кавказу?
- БЕГЕР: Лек не боли, мајоре. На Кавказу смо, веома ефикасно и такорећи дугорочно, на основу егзактних научних критеријума, одстранили болесно од здравог људског ткива. Резултат је био задивљујући.
- ВОЛФ: *(С гнушањем.)*
На хиљаде јеврејских скелета.
- БЕГЕР: *Genai.*
- ВОЛФ: *(Презриво.)*
Научник... није него. Идемо, смркава се.
- БЕГЕР: Не дозвољавам такав тон.
- ВОЛФ: *(Шчећа га за врати.)*
Он не дозвољава... Нагни се! Хајде! Гледај! Шта видиш?
- БЕГЕР: *(Цвили.)*
Бару. Баруштину.
- ВОЛФ: И још?
- БЕГЕР: *(Сипење.)*
Муљ... И честице...
- ВОЛФ: *(Прекида га.)*
А ја видим мајора Волфа, ратног хероја и будалу којој је додељен задатак да прати научног касарина у откривању тајне вечног живота.
- БЕГЕР: Чему такав цинизам, господине мајоре?! У пећини је. Ту је. Осећам!

- ВОЛФ: *(С гнушањем.)*
 Ти нешто осећаш?
(Примири се.)
 Задатак се мора извршити. Полази!
- БЕГЕР: *(Као увережено дете.)*
 Нећу док се не извините! Макар ми то било последње.
- ВОЛФ: Биће.
- БЕГЕР: Макар ми живот висео о нити.
- ВОЛФ: О паучини.
- БЕГЕР: Макар ме на ломачи пекли.
- ВОЛФ: Осећаш ли воњ осмуђене длаке?
Чују се задихани гласови. Волф брзо рејетира ишишол, истио учини и Беџер. На сцену лејти гјуца, а за њом Боле и Драганче са мочуџама у рукама.
- БОЛЕ: Моја баца!
- ДРАГАНЧЕ: Које?! Није ово гучкалиште!
- БОЛЕ: Ал' ће да бидне.
(Обрати се изненађеним стїранцима.)
 Је л' тако, прикани?
- ВОЛФ: Спусти мотку. И ти. Тако. Легитимација?
- БЕГЕР: *(Ухвати се за врати.)*
 Ааа!... Јебем ти стршљена! У, ал' пече!
(Пада на колена.)
- ВОЛФ: Не брукај се, докторе. Лек не боли.
- БОЛЕ: *(Беџеру, који је гојово леџао иревијајући се од бола.)*
 Немо' се много секираш, час ће да умреш.
- ВОЛФ: *(Нагнуи над Беџером.)*
 Бегеру! Бегеру!
- ДРАГАНЧЕ: Ко ће глувог дозвати.
- ВОЛФ: Шта га је то ујело?! Говори, пуцаћу!
- БОЛЕ: Драганче, овај ће метком да уједа?
- ДРАГАНЧЕ: Па, мушица. Наша, домаћа.
- БОЛЕ: Голубачка.
- ВОЛФ: И... мртва? Бегеру! Устај! То је наређење!... Ту ти је пећина.

Боле и Драганче се значајно погледају.

ВОЛФ: Бегеру?

БОЛЕ: Умиј га из ове बारे.

ДРАГАНЧЕ: Пак ћемо да видимо.

Волф довлачи беживојино Беџерово њело близу बारे и заљускује ња.

ВОЛФ: И по лицу?

ДРАГАНЧЕ: Пљускај где га ујело.

БОЛЕ: Много гадна мушица. Потамани нам људе и стоку. Начисто. Све у ројевима иде.

ДРАГАНЧЕ: А та што га ујела изгледа се од рода одродила.

Волф се шпрза док му облећу инсектџи око љаве.

БОЛЕ: (Волфу.)
Немо' се трзаш. Неће тебе мушица, тебе ће друго нешто.

ДРАГАНЧЕ: Онако из потаје, као гуја.

ВОЛФ: (Усџавиши наљло.)
Ко сте ви? За кога радите?

БОЛЕ: Ја сам Боле.

ДРАГАНЧЕ: А ја Драганче.

ВОЛФ: Волф... и Бруно. Пулс му је стао.

Беџер се на џе речи шпрџне и џошово поскочи. Боле и Драганче као да су џо очекивали. Волф је збуњен. Беџер вади уљомер из шорбе и покушава да сељацима измери обим љаве. Они се смеју.

ВОЛФ: Е?... Бруно?

БОЛЕ: Наше बारे надалеко нема.

ВОЛФ: Ма, шта то радиш?

БЕГЕР: (Преићећи.)
Шшш!... Колике главуце.

БОЛЕ: (Волфу.)
Не бој се, прикане, није се повампирео.

ДРАГАНЧЕ: Само 'оће и наше главуце да тера у гуце.

БЕГЕР: (Баџа инсџрументџе. Трчи у круљ.)
Ја сам птица. Ја летим... летим... летим... Одувек сам желео да летим.

- ДРАГАНЧЕ: Удаљни се мало да не промашиш.
- БОЛЕ: Јер, ако погодиш муву, доћи ће све остале из њеног рода.
- ВОЛФ: Ђути. То иза вас. Личи на пећину. Само јој не видим улаза.
- ДРАГАНЧЕ: Не мо'ш ни да га видиш...
- БОЛЕ: ... кад га нема.
- БЕГЕР: *(Све време се иџра.)*
Како то може бити... пећина без улаза?
- ДРАГАНЧЕ: Е, зато има излаз...
- БОЛЕ: ... само нема кључ.
- ВОЛФ: А где је кључ?
- ДРАГАНЧЕ: 'Оћеш гуце са нама?
- ВОЛФ: *(Исџруживши руку.)*
Кључ.
- БОЛЕ: Кључ није код нас.
- ДРАГАНЧЕ: Није.
- ВОЛФ: Код кога је?
- БОЛЕ: Не знамо.
- ВОЛФ: Не?
- ДРАГАНЧЕ: Али Лада зна.
- БЕГЕР: Лада?
- ДРАГАНЧЕ: Не знаш ко је Лада? Траварка? У песми је опевана. Уста су јој кутијица, очи су јој трњинице, обрвице пијавице, сред образа две ружице...
- ВОЛФ: Е, сад ћу стварно да те упуцам...
- БЕГЕР: *(Све време се иџра. Поучно.)*
Лада, мајоре. Словенска богиња љубави. Од ликијске речи „лада“, што ће рећи жена.
- ВОЛФ: Ето, и од науке неке користи.
(Сељацима.)
Шта се крије у пећини?
- БОЛЕ: Кој зна?!
- ДРАГАНЧЕ: Који год је тамо ходио, ниједан се није врнуо.

- ВОЛФ: То ћемо још да видимо. Идемо да нађемо ту траварицу Ладу, да видимо шта она зна.
(*Крене ња се враћи.*)
А где живи Лада?
- БОЛЕ: Она не живи...
- ДРАГАНЧЕ: ... она столује...
- БОЛЕ: ... у колиби над језером.
- ДРАГАНЧЕ: Сунчеве зраке у иглу удева...
- БОЛЕ: ... па на ђерђефу тка.
- ВОЛФ: Бегеру, остани овде и пази на ове.
- БЕГЕР: Разумем, господине. А ... ко сте ви?
- ВОЛФ: Ма... играј се колико хоћеш...
(*Одлази.*)
- БЕГЕР: Како оно беше... Гуца на гучкалиште. Снаша за гуцу. Гуца у баду. Снаша око пикле. И јопе.
- БОЛЕ: Еј, прикане...
- ДРАГАНЧЕ: Бегеру...
- БЕГЕР: (*Обузет и њром.*)
Was?
- БОЛЕ: Море, остани ти овде са нама...
- ДРАГАНЧЕ: Мо'ш да играш гуце кол'ко 'оћеш...
- БОЛЕ: Овај нема да се врне.
- ДРАГАНЧЕ: Јок.
- БОЛЕ: Тако му писано.
- ДРАГАНЧЕ: Јес'.
- БЕГЕР: *Герт.* Али под једним условом.
- БОЛЕ: А то је?
- БЕГЕР: Да ме научите да летим.
- ДРАГАНЧЕ: А, то...
- БОЛЕ: Ништа лакше.
- ДРАГАНЧЕ: Има да летиш...
- БОЛЕ: Ко 'тица.
- ДРАГАНЧЕ: Ил' мушица... Голубачка...

БЕГЕР: (Грли их и љуби. Усхићено.)
Пријатељи! Рођаци! Браћо!

БОЛЕ: Ал' да нам не мериш главе.

ДРАГАНЧЕ: А ни остало.

БОЛЕ: Играј сад. Твоја гуца.
Играју сва тројица. Затамњење.

Слика трећа или како је мајор Волф срео траварицу Ладу

Расвешљење. Језеро. Русична слика поред језера. Дрвена колиба са надстрешницом. Исјед куће огањ. У дворишту љуљашка. Каија је ошворена, двориште чисто, поливено и пометено. У кружном плану Лада, одевена у белу дуљачку кошуљу. Око ње лазарице у колу. Девојке се у ковчизаци дивље изгре окрећу око себе, узимају са оџна зајалени уџарак и враћају у коло певајући: Споч, коло, да скочимо! кој може, кој не може, ми обадве да можемо.

ВОЛФ: Речено ми је да ћу у свитање на језеру наћи девојку сјајну као сунце, разасуте модре косе до појаса, како зраке сунчане у иглу удева, те на ђерђефу тка...

ЛАДА: А мени је речено да ће у свитање на Лазареву суботу издалека доћи рић човек који ће ми донети срећу због које ћу до века несрећна бити.

Лазарице носе бакље и играју око куће уз песму: Бешиће, бешиће поџанице, ево иду газдарице.

ВОЛФ: Шта то раде?

ЛАДА: Терају змије. Дим загради кућу и стају, а човек жену.

ВОЛФ: Топло је. Зашто седиш поред огња?

ЛАДА: Гледам ватру да се не угаси.

ВОЛФ: Зашто је чуваш?! Видиш да гори.

ЛАДА: Не чувам ја ватру. Чувам поглед.

ВОЛФ: Паметна си. Јеси ли ти Лада? Траварица?

ЛАДА: Знао си и пре него што си питао. А ти? Који си?

ВОЛФ: Моје име је Волф. Ви бисте на српском рекли Вук.

ЛАДА: Дошао си због пећине?

ВОЛФ: Како знаш?

ЛАДА: Све ја знам, вучино. Не иди у пећину. Тамо нема ништа за тебе.

ВОЛФ: А овде?

ЛАДА: Седи.
(*Прави му месѿа на љуљаици.*)
Ова ти је цуљајка за људе и за псе. Ти си ми први вук који седа овде.

Волф се крѿико снебива, заѿим седне. Почине љуљање и игра.

ВОЛФ: Први пут чујем за обичај да се љуљају пси.

ЛАДА: Пси се витлају како би се људи заштитили од бесни-ла. Љуљају се и старе жене да се не повештичаре.

ВОЛФ: Ти ниси стара. И ниси вештица.

ЛАДА: У сирну среду нишају се јагњићи, прасићи и јарићи да их не би преко године давили вукодлаци.

ВОЛФ: Овакви као ја.

ЛАДА: Такви као ти.

ВОЛФ: Рекли су да ми једино ти можеш помоћи...

ЛАДА: Шта то вреди?! Ти мени не можеш.

Љуљају се. Виѿилају се онако како им се и разгвор одвија. Најѿре ѿомирљиво, исиѿиѿивачки, заѿим све силније.

ВОЛФ: Кажу да једино ти знаш улаз у пећину.

ЛАДА: Лажу.

ВОЛФ: И да имаш кључ...

ЛАДА: Млинар има кључ.

ВОЛФ: Ко је Млинар?

ЛАДА: Млинар се брине о мени. О, уме он много тога. Уме да баје од урока, од страве, да скида чиреве као сунчеве пеге. Уме и да бије. Руке су му као лопате.

ВОЛФ: Заљубљен је у тебе?

ЛАДА: Млинар? Не зна ти он шта значи та реч. Али воли када у зимске вечери помешамо тела и загрејемо ложницу. Ко зна. Можда ће једнога дана и бити мој женик. После.

ВОЛФ: После чега?

ЛАДА: После тебе, вуче. Шта је? Шта си се упиљео?

- ВОЛФ: Боже, како су ти дубоке очи. Као језеро.
- ЛАДА: А какве су твоје очи, је ли, вучару? Да се човек уплаши. А руке? Тако самртнички бледе, и ћосаве. А прсти као омче... Па ти си, вучићу мој сироти, рођени убица. Колико си људи њима задавио?
- ВОЛФ: Човека ниједног. А нељуде не памтим.
- ЛАДА: Јадни мој вучко. Млад си, а душа ти стара.
- ВОЛФ: Уморан сам, Ладо. Воли ме, љуби ме да их све забора-вим. Хтео бих да утонем у твоју утробу као у дубоко језеро.
(Љуби је нежно њо образима и враћу. Она му се њо-корно ѡреушица. Мрси јој косу. Плаче.)
Да ли ти заиста постојиш? Је ли ово сан?
- ЛАДА: Пре тебе сам постојала. А сад више не знам. Отапа ми се снага као грудва снега, отиче као крв из жиле, грч из нерва, сласт из јабуке.

Почиње дивља музика, девојке се ѡресу и окрећу у ѡрансу. Ришам се убрзава и ѡрерасица у орѡију удараљки, чинела, добоша и ѡим-иана.

- ВОЛФ: Боже, је ли ово смрт?
- ЛАДА: Ово је живот, вучићу. Воли ме.
- ВОЛФ: Волео бих да одем овако. Да се у смрти поново родим... Речи ми Ладо... Кад умрем, кад душу испратим на починак као вољену жену... Хоће ли се небо распукнути на четворо... Месец у крв огрезнути... Звезде пасти на земљу... Хоће ли у мојој смрти бити душиног славља? Победа у поразу? Живота?
- ЛАДА: Осећам како у мени небо расте... И како се утроба грчи пунећи се божјим даровима... Као језеро. Бране су пале, и уставе су подигнуте. Чиме ме то пуниш, вуче... Је ли то Божје семе или ѡјавољи накот... О, стани, готово је... Готово је... Стани...

Љубавници се извијају у ѡоследњем ѡрчу... Осѡјају неѡкрејини и за-дихани... Врело, замршено клујко мяса и крви. Лазарице се за-сѡављају у ѡкреју. Музика сѡјаје. Млинар. Он је сенка, ѡагански одевена у бели ѡокров, ни човек ни мрѡвац, као да је из ѡроба уѡекао. Носи чворновѡиу секиру и корѡицу за јаја... Иѡра ѡа исѡи ѡлумац који иѡра и Хајнриха Химлера. Лада врѡиши као ѡмахни-ѡшала. Лазарице безѡлаво беже. Секира се ѡодиже. Заѡамњење. Из-лази месец, У даљини жалобно завија вук.

ЛАДА: (Сломљеним гласом.)
 Не њега... Зашто си морао и њега... Али ти си... Ти си звер... Ниси одолео... Аветињо... Нечовече... О, Вуче мој самотни. Тако је записано. Донео си ми срећу због које ћу несрећном до истека века својега бити.

Сенка несћаје. Лазарице певају: Овој дрво род родило... Две ми руке две вејке, ња се веју над мајкини дворови. Брише сузе и излази. Лазарице певају док се свејло гаси: Еве мајке одмена, њаику вода сћудена... Обилазе око вајре, ња њрче уз цуку и вриску до језера. Зајим њојоје уђарак у воду и зајасе вајру. Онда исћрче са сцене. Зајамњење.

Слика четврта или како су пламени људи падали са неба

Пролог: Бог пада сада

Атерирао је Бог на писти у Батајници А крила раширио у Железнику са трупом у Малом Мокром Лугу Имао је зенице као сјајне азуре
 И поглед је имао модар и модре трепавице Не није имао лице
 Волео сам то биће љубављу великом тад Док са престола силажаху муње и огњеви и камен јаспис и сард Атерирао је Бог у недоумици Да се приспободи гелеру човеку ил птици Забио се у пркно света на батајничкој писти
 Скочио пао и остао исти Куцнуо кврцнуо бупнуо лупнуо Закуцао се и стао Али како се тачно звао Не то нисам знао Да силази нови Јерусалим са неба То сам већ знао
 Зајахао је Бог Србију Домаћи нски ју је зајахао И књигу запечаћену са седам печата нам дао На многаја љета И тако лепо је пао
 Јао

Сујерсонични сћелел бомбардер Ф16, њонос америчке ваздухојловне флојте, њознајији њод именом „невидљиви“, њођођен кристјалним млазом свејлостји, њада окомијо надоле, обрћући се у врјо-главим луйнзима око невидљиве осе. Пуцкејта небеска њлоча, врцају варнице. Елекћронска њражњења њарају небо. Млаз разорне

свеїлосїи сабира се на куїоли хоризонїа и фокусира на їруїу леїелице. Искачу сїржени људи као ваїрене лоїше. Сагорева їла-сїика. Меїал и огањ се расїрскавају на све сїране. На врху брда, задојени млеком вековне їредачке мудросїи, Боле и Драганче. Пућкају на луле, и шек се у крајњој нужди, када до њих доїлалацају веїром їодјарени језичци ужарене сїихије, мрзовољно измакну.

БОЛЕ: Паде.

ДРАГАНЧЕ: Јес'.

БОЛЕ: Ки проштац.

ДРАГАНЧЕ: Вала баш.

БОЛЕ: Овако је било и четерес' прве.

ДРАГАНЧЕ: Само су онда падале Швабе.

БОЛЕ: И опет испочетка.

ДРАГАНЧЕ: Јес'.

БОЛЕ: Сад ће да се накупе, ки напужа.

ДРАГАНЧЕ: Вала ће.

БОЛЕ: Шта ћемо?

ДРАГАНЧЕ: Што и вазда.

БОЛЕ: Да се левкамо.

ДРАГАНЧЕ: Јакако.

Зайамњење.

Слика пета или како је Мелани чула поучну причу о Великој змији

Расвеїљење. Познаїа бара. Мајор Мекој и Мелани. Мајор Мекој је їїїїичан Американац из холивудске визуре. Висок, марканїан, їреїлануо, безобразно самоуверен, у доброј физичкој кондицији, иако је у їозним средњим годинама. Мелани неодољиво їодсећа на Ладу. Друга їоловина сцене је у мраку.

МАЈОР МЕКОЈ: (Љуїїїїо.)

Шта сам дочекао. Под старе дане.

МЕЛАНИ: Нисам ја крива. Цео крај се променио.

МАЈОР МЕКОЈ: (Одмахује руком.)

И ове грозне мушице. Не може човек да дише.

- МЕЛАНИ: Па кад смо стали крај баре.
- МАЈОР МЕКОЈ: А што на тебе не иду?
- МЕЛАНИ: Генетика. Моја бака је живела овде.
- МАЈОР МЕКОЈ: Твоја бака?
- МЕЛАНИ: Да. Необична жена.
- МАЈОР МЕКОЈ: Да, да, све сте ви необичне.
- МЕЛАНИ: (*Умиљајим џласом.*)
Мајоре Мекој?
- МАЈОР МЕКОЈ: (*Набусијо.*)
Молим?
- МЕЛАНИ: Зашто ми не откријете циљ наше мисије?
- МАЈОР МЕКОЈ: Војна тајна... У, што ме жацну монструм.
(*Бија као ошарен око баре.*)
Мајор Мекој јавља се по наређењу. Заповедајте, сер! Питали сте...
- МЕЛАНИ: Шта Вам би? Питала сам за циљ наше мисије.
- МАЈОР МЕКОЈ: (*Декламује.*)
Мајор Мекој рапортира! Примарни циљ: неутралисати терористе који су нам оборили „невидљиво“.
- МЕЛАНИ: Тако сам и мислила. А секундарни?
- МАЈОР МЕКОЈ: Зраци смрти.
- МЕЛАНИ: Молим?
- МАЈОР МЕКОЈ: Зраци смрти. Најбоље чувана тајна у историји човечанства.
- МЕЛАНИ: Шта она означава?
- МАЈОР МЕКОЈ: Невероватна количина светлосне енергије која се ослобађа под одређеним условима.
- МЕЛАНИ: Којим?
- МАЈОР МЕКОЈ: Бомбардовање, земљотреси, ратови.
- МЕЛАНИ: Теслино тајно орјужје?
- МАЈОР МЕКОЈ: Позитивно.
- МЕЛАНИ: Зна ли још неко за то?
- МАЈОР МЕКОЈ: Немци. Аненербе. Химлер. За време бомбардовања овог краја.

- МЕЛАНИ: Зашто нису искористили то откриће да преокрену ток рата?
- МАЈОР МЕКОЈ: Хитно су послали експедицију. Нису успели. Разлог непознат.
- МЕЛАНИ: Ако добро капирам, НАТО бомбардовање је изазвало...
- МАЈОР МЕКОЈ: ... емитовање енергетског таласа невероватног спектра...
- МЕЛАНИ: ...што је довело до обарања нашег Ф16. Дакле, зато смо овде.
- МАЈОР МЕКОЈ: Зато смо овде.
(*Буди се.*)
Зашто смо овде?
- МЕЛАНИ: О, ништа, ништа. Питала сам се колико још имамо до одредишта?
- МАЈОР МЕКОЈ: Јесте, залутали смо. И то чијом кривицом, питам се?
- МЕЛАНИ: О, па не би требало да смо далеко.
- МАЈОР МЕКОЈ: (*Вади мају.*)
Координате показују да је мета иза оног брда.
- МЕЛАНИ: Клисуре.
- МАЈОР МЕКОЈ: Ту је једно велико језеро.
- МЕЛАНИ: Ђердапско.
- Рефлектор на друћу њоловину сцене. Драганче и Боле на њују, њесно ѡриљубљени један уз друћоћа.*
- МАЈОР МЕКОЈ: А испред нас је једна чудна скулптура у облику испреплетених људских тела. Шта је то? Културноуметнички споменик? Саобраћајни знак?
- МЕЛАНИ: О, ништа слично. Два сељака се жебу по путу.
- МАЈОР МЕКОЈ: *О, ту God*, па то су живи људи! Домороци. Шта то раде? Какав је то ритуал? Врло *strange*. Онај други држи овог првог за појас отпозади, а први га удара штапом и нешто виче. И што га јаче удара то се више дере. Шта симболизује њихова игра? Је л' има неке сексуалне конотације?

Мелани резигнирано одмахује руком.

МАЈОР МЕКОЈ: *Very well*, изгледа да ти *guys* ипак раде нешто као локална *gay* парада. Модерно, нема шта. Делују ми веома срећно, тако рећи раздрагано. Ко каже да су Срби опасан народ?! Изгледају ми потпуно без-опасно.

БОЛЕ И

ДРАГАНЧЕ: (Певају.)
„Опа цупа левке, варај дупе, дете!“

МЕЛАНИ: Кад мислиш да су безопасни онда су најгори.

БОЛЕ И

ДРАГАНЧЕ: (Певају.)
„Опа цупа миле, варај дупе, чиле!“

МЕЛАНИ: Добар вам дан, добри људи.

МАЈОР МЕКОЈ: Шта то радите?

БОЛЕ: Левкамо се!

МАЈОР МЕКОЈ: *What are they doing?*

МЕЛАНИ: То је једна стара народна игра која се радо практикује у овим крајевима. Сад се сећам. И мој деда ју је играо кад сам била мала. Ништа то није, мајоре. Традиционална игра. Гејм.

МАЈОР МЕКОЈ: *O, yeah.*

БОЛЕ: Ма ко то каже!? Ја њега не ’бем. Левкамо се, рекох вам већ.

Удара шийајом Драганчејиа крвнички по ногама. Овај јаукне.

МАЈОР МЕКОЈ: Чудна земља, чудни обичаји.
(*Ујеее за мушица. Па још једна. И још једна.*)
Help me! Убише ме!
(*Пада на земљу. Кркља. Дави се.*)

БОЛЕ: Оде.

ДРАГАНЧЕ: Нек’ иде. Ко га је звао?

МЕЛАНИ: Помозите, људи! Погибе човек. Имате ли душу?

БОЛЕ: (Вади лулу.)
Ја имам лушу.

ДРАГАНЧЕ: (Вади дрвену лойишицу.)
А ја гуцу.

МЕЛАНИ: Мајоре... Мајоре Мекој!

- МАЈОР МЕКОЈ: *(Скаче.)*
Стој!
(Вади њишиољ.)
Моја је!
(Рейџира. Показује на бару.)
Сва је ова нафта моја.
- БОЛЕ: Твоја, јакако.
- ДРАГАНЧЕ: Чија ће бити!
- БОЛЕ: Паз' да се не удавиш у њој.
- МАЈОР МЕКОЈ: *(Ставља џрсиј у бару. Сјручно.)*
Богато је ово налазиште.
- ДРАГАНЧЕ: Богатије него што мислиш.
- МАЈОР МЕКОЈ: Ћут' сељачино. Ваљда ја знам. Ја сам из Тексаса, тамо где се рађа и умире на бушотинама нафте.
- БОЛЕ: И овде се рађа и умире.
- ДРАГАНЧЕ: То ће тек да видиш.
- МАЈОР МЕКОЈ: *(Изгуби равнотјежу и уиадне у бару. Дави се.)*
Шта је ово, ко ме гурнуо?
- МЕЛАНИ: Имајте милости!
- БОЛЕ: Он је нема. Зашто бисмо је ми имали?
- МЕЛАНИ: Молим вас.
- ДРАГАНЧЕ: Добро, ћеро.
(Извлачи га на суво.)
Испљускај га водом из баре.
- БОЛЕ: Тако. И по глави.
- МАЈОР МЕКОЈ: Ко сте ви? Шта хоћете?
- БОЛЕ: Ми, богами, ништа.
- ДРАГАНЧЕ: Ал' ти 'оћеш.
- БОЛЕ: Паз' да и не добијеш.
- МЕЛАНИ: Хвала вам, добри људи.
- ДРАГАНЧЕ: Ја.
- БОЛЕ: Ја.
- ДРАГАНЧЕ: Него, пријатељи, ко велим, којим добром?
- МЕЛАНИ: Па ето, ми дошли да истражимо неке необичне појаве у вашем крају.
- БОЛЕ: Овде су све појаве необичне, дете моје.

- МЕЛАНИ: А одакле вам ове грозне мушице?
- ДРАГАНЧЕ: Ма то је било раније... Кад је Свети Ђорђе пробо аждају...
- МАЈОР МЕКОЈ: *Who?*
- БОЛЕ: Причају стареји. То је ту било, близу код нас, куд је Ђердап један... Долетело је то из околину Вршца... Та аждаја. Онда је Свети Ђорђе дорипао...
- МАЈОР МЕКОЈ: *St. George?*
- БОЛЕ: Дабоме... Ми овде сви редом слаavimo туј славу...
- ДРАГАНЧЕ: Двојица су били. Свети Ђорђе и Радојица Мали ...
- МАЈОР МЕКОЈ: И *Dragon?*
- БОЛЕ: Није Драган, аждаја. Е, онда је свети Ђорђе узео копље и пошо да је убије. И кад је пустио то копље на њу, усмртио ју, али није успео да је убије начисто...
- ДРАГАНЧЕ: Из ње измилела змија...
- МАЈОР МЕКОЈ: *Snake. Very well.*
- ДРАГАНЧЕ: И та змија после, завукла се у неку јаму, под камен. Ту нека рупа била, и она се ту завукла...
- МЕЛАНИ: И онда?
- БОЛЕ: Кад се змија завукла у рупу, Ђорђе јој реко: ту да стојиш, да производиш црв и рој!
- МЕЛАНИ: И?
- БОЛЕ: Излегла се мува из тој црв, звер опасна, много љута. И није једна. То ројак иде, клупчећи овако, овако, само иде ројак.
- ДРАГАНЧЕ: Много смо патили муке од ту муву.
- БОЛЕ: Све ројаци иду овако, клупчећи. Човека кад нападне не мош се отнеш...
- МАЈОР МЕКОЈ: *And?*
- БОЛЕ: Они кад правили хидроцентралу, кад ово затворили, ову брану, они то зајазили, и она је се удавила, потопила се. Све до бомбардовања.
- ДРАГАНЧЕ: Јок. Немци ју четерес' прве уништили неким отровима.
- БОЛЕ: Шта лупаш, какви Немци?

ДРАГАНЧЕ: Тамо пре рата они шта све нису радели, и бетонирали, и све. Прсне, каже, тај камен, и она опет изиђе. И докле нису дошли Немци четерес' прве...

БОЛЕ: Шта причаш. Вода ју утаманила.

ДРАГАНЧЕ: Ма Немци је уништили бре!

БОЛЕ: Вода је зајазила. Онда кад је рађена централа Ђердап један...

ДРАГАНЧЕ: Немци.

БОЛЕ: Ђердап један!

МЕЛАНИ: Добро, добро, не свађајте се.

БОЛЕ,

ДРАГАНЧЕ: Кој се свађа?

МЕЛАНИ: А одакле се гамад опет накотила?

БОЛЕ: Дођите, час ће ви покажем... Има једна пећина, ту близу... Није далеко...

(Одводи мајора Мекоја и Мелани ван сцене. После неког времена враћа се, сам.)

Тако, и то смо опослили.

ДРАГАНЧЕ: Јес', вала.

БОЛЕ: Шта ћемо сад?

ДРАГАНЧЕ: Што и вазда.

БОЛЕ: Да се миламо?

ДРАГАНЧЕ: 'Ајде.

Затимњење.

Слика шеста или како су се Мита и Кети уверили
да није аероплан све што лети

Расвејљење. Поред баре су Миџа Елекџрика и Кеџи. Кеџи је леџа и виџка, са злаџним увоџцима неџослушне ковџаве косе која јој из-вирује исџод дамскоџ качкеџи. Шарманџина је, али неџоџусџива и сџироџа. На леџима носи оџроман ранаџ. Миџа је расклимаџани дуџоња који не џрсеџаје да меџе. Друџа џоловина сцене је у мраку.

МИТА: Храбро, Кети. Још мало и стигли смо.

КЕТИ: То си рекао и пре два сата.

- МИТА: (Тера муве.)
У упутству пише: чувати се инсеката!
(Млајџара рукама.)
А оне навалиле ко мутаве... Марш, крвопијо! Како на тебе не иду?
- КЕТИ: Мора да имаш слатку крв, Мито. Мито, бекријо...
- МИТА: (Скаче као уврећен коњ.)
Уједе ме, нану ли јој безобразну. Има зубе као коњ.
Све ми се магли пред очима.
(Гледа Кети као да је први пут види.)
Кети... Рибо!
- КЕТИ: Молим?
- МИТА: Јој, што волим кад цупи има брадавице ко антене. И то једносмерне. Мислим, уперене су у једном смеру. Према мени... Сад ће Мита Електрика да их избажда-ри на наизменично.
(Насрће, сивопада.)
- КЕТИ: Одбиј, Мито, који ти је?
- МИТА: А да ти чика Мита прошпарта лечка по малом мокром лугу?
(Насрће, сивопада.)
- КЕТИ: (Бије га по глави.)
А да ја теби прошпартам по малом мокром мозгу? Да ти истресем мождане вијуге из гаћа?
- МИТА: (Долази себи.)
Ма шта се бијеш, кретенко?
- КЕТИ: Мито, јеси добро? Да знаш да си ме забринуо.
- МИТА: Ја? Аненербе треба да те забрине.
- КЕТИ: Ко?
- МИТА: Не знаш шта је Аненербе? Не? Аненербе је скраће-ница од Друштво за очување немачког наслеђа пре-дака. Основао га је тријес' пете СС рајхсфирер Хајн-рих Химлер лично.
- КЕТИ: И?
- МИТА: Прича о Аненербеу је фасцинантна. У јеку најсло-женијих ратних операција слали су научне експедици-је на Тибет, у северну Африку и Јужну Америку, на Балкан и Блиски исток. Можеш ли да замислиш?

- КЕТИ: Шта су истраживали?
- МИТА: У томе и јесте цака. Нико не зна поуздано. Интересовања су им била изузетно широка. Од ископина у Ираку до палеолитских пећина у Либији.
- КЕТИ: И какве то везе има са нама?
- МИТА: Погоди где је била упућена последња мисија Аненербеа.
- КЕТИ: Голубац?
- МИТА: И то у данима потпуног расула Трећег рајха. Химлер је у Ђердапску клисуру упутио своје најбоље људе. Митског убицу Волфа и стручњака за ране студије Бруна Бегера.
- КЕТИ: Ране студије? Студије крви?
- МИТА: *(Пљесне се по челу.)*
Кад смо код крви... Ево ме звер пробуррази поново... Шта си оно рекла?
- КЕТИ: Анализе крви?
- МИТА: Аха. Упадне ти први.
- КЕТИ: *(Прекорно.)*
Мито!
- МИТА: Кети, Кети, Кети!
- КЕТИ: Шта је?
- МИТА: Улети ти пети.
- КЕТИ: *(Звизне му шамарчину.)*
А да теби нешто улети?
- МИТА: *(Нормалним гласом.)*
Ти стварно ниси нормална. Где смо оно стали?
- КЕТИ: Код Бегера.
- МИТА: Бегер је био антрополог који се бавио мерењима лобање у циљу доказивања чистоте аријевске расе. Узимао је од испитаника одливке лица техником која је била изузетно напредна за његово време и на неки начин претходила савременим форензичким испитивањима. Загрејана супстанца „негрокол“ притискала би се на људско лице. У тако створену гумену маску убризгавала се нека течност како би се добио негатив, јако близак оригиналу.

- КЕТИ: Шта се дешавало са позитивом?
- МИТА: Одумирао је. Негрокол би из њега исисао животне сокове и спарушио лице као дивљу крушку. Људи би били напосто спржени.
- КЕТИ: Језиво. А тај други, како се оно звао?
- МИТА: Волф.
- КЕТИ: Како је он изгледао?
- МИТА: Он је више као легендарна фигура. Не постоји ни једна његова слика. Кажу да је био леп као уписан. Поуздано се зна да је после те мисије нетрагом нестао.
- КЕТИ: Шта су уопште тражили овде?
- МИТА: Не знамо. Али шта год да су тражили у вези је са Теслиним зрацима смрти.
- КЕТИ: Зраци смрти?!
- МИТА: Егзактно.
- КЕТИ: Не зафркавај, Мито! Мене си нашô.
- МИТА: Не бих се с тим зезао, Кети. У широј јавности први пут се за то чуло за време Другог светског рата. Приликом бомбардовања Србије немачка „Луфтхафе“ је прошла готово без губитака. Изузев у једној геостратешкој тачки. Знаш ли којој?
- КЕТИ: Голубац.
- МИТА: Егзактно. Природа се побунила. Светлосни зраци су обарали авионе, узроковали земљотресе и циклоне. Котили су се циновски пацови, близнили двоглави жагањци. Људи су причали о вештицама и анђамама. Свет је био потпуно полудео.
- КЕТИ: А Немци?
- МИТА: Систематични и педантни, какви су увек били, Немци су случај истражили темељно. Боље речено, до темеља. Бомбардовали су овај крај дотле док ватра није прогутала и људе и куће.
- КЕТИ: Ужас.
- МИТА: Зраци су коначно били увезани за земљу. Али се, вели прича даље, из голубачког крша излегао неки необичан инсект. Огромна, слузава мува, зелених

очију, величине људске песнице, која је једним убо-дом бика обарала на земљу. Крила се у невидљивим рупама и уз потмулу рику у смрдљивим ројевима излетала острвљена на стоку и људе.

КЕТИ: Голубачка мушица.

МИТА: Егзактно. Али су Немци и њој доскочили. У архивама Гестапоа у Београду под ознаком најстроже чуване тајне остало је записано да је на крају са безбедне висине бачено неко непознато хемијско средство којим су запитвене све јаме, раселине и клисуре ове кршевите земље. Звер је, коначно, била побеђена. Престале су и све необичне природне појаве.

КЕТИ: Све док?

МИТА: Све док се, у току НАТО бомбардовања, није поново појавила.

КЕТИ: Читала сам о томе у новинама.
(*Циџира, њо сећању.*)

„Срби су се нашли на удару повампирене голубачке мушице, која се у јеку НАТО бомбардовања вратила из мртвих!“

МИТА: Егзактно.

КЕТИ: Али зашто баш овде? Одакле та невероватна енергија у Србији?

МИТА: Ово је посебан крај. За Подунавље се уопште може рећи да представља подручје фасцинантних праисторијских култура. Лепенски Вир, Винча, Старчево. Угледни езотеријски кругови и масонерија у Европи убеђени су да ће трећи светски парапсихолошки рат отпочети управо овде.

КЕТИ: Глупости.

МИТА: Нису глупости. Светлост очигледно функционише на принципу електромагнетних таласа. Очитане електричне резонанце Земље су овде између шест и осам херца, а то су управо таласи људског мозга. То је тренутак када из будног стања човек пада у сан. Неко је у овом крају набаждарио електромагнетне таласе Земље на ову фреквенцију.

КЕТИ: Ко? Бог?

МИТА: Можда. Не знам. Не постоји научно објашњење.

- КЕТИ: Значи, када те уједе мушица западаш у стање сна. Ујед ослобађа човекове скривене инхибиције?
- МИТА: Биће да је тако.
- КЕТИ: Из тога даље следи да си ти прикривени сексуални манијак, Мито?
- МИТА: Притајени тигар, скривени змај.
- КЕТИ: Ма, не верујем ти ни једну реч. Све су то трачеви и непроверене гласине.
- МИТА: А је ли трач и оборени Ф16 због којег су Американци потпуно ван себе од беса?
- КЕТИ: Кад смо код Американаца...
- Рефлектор на Болеџа и Драганчеџа који се „милају“.*
- БОЛЕ: *(Крије се иза авионског пројектора.)*
Милам ли се?
- ДРАГАНЧЕ: Милаш се мало.
- БОЛЕ: *(Крије се иза авионског пројектора.)*
Милам ли се сада?
- ДРАГАНЧЕ: Не милаш се нимало.
- КЕТИ: *(Са олакшањем.)*
Ма то су само овдашњи сељаци.
- МИТА: Али шта ти овдашњи сељаци раде?
- КЕТИ: „Милају се“. То је један стари обичај који се практиковао о Божићу. Нисам га одавно виђала у нашим крајевима.
- МИТА: А значи, религиозни момци. Помоз' Бог, добри људи.
- БОЛЕ: Бог ти помогао.
- МИТА: Јесте ли чули, људи, да је пре пар дана овде нешто пало?
- ДРАГАНЧЕ: Мислиш стрекнуло се?
- БОЛЕ: Сурдукнуло?
- ДРАГАНЧЕ: Строглавило?
- БОЛЕ: Суљнуло?
- ДРАГАНЧЕ: Из чиста мира?
- БОЛЕ: Из празног неба?
- МИТА: Егзактно. Нешто велико, метално, сјајно...

- ДРАГАНЧЕ: Је л' ти то 'оћеш да нас питаш да ли је овде пао амерички невидљиви бомбардер Ф16?
- МИТА: Егзактно.
- БОЛЕ: Па што лепо не кажеш. И јесте и није.
- МИТА: Како то и јесте и није?!
- БОЛЕ: Лепо. Јесте пао, али није овде. Пао је тамо доле, низ ону клисуру, Ђердапску што је викау.
- КЕТИ: А је л' су се тада испољили неки чудни природни феномени?
- БОЛЕ: Испољили су се. Ја сам добио пролив од страха.
- ДРАГАНЧЕ: А ја затвор.
- МИТА: Ма неке шире појаве, од општег друштвеног значаја.
- КЕТИ: Нешто као помор рибе, црне кише, земљотреси, олује?
- ДРАГАНЧЕ: Па, да видиш... Беше ту скоро помрачење месеца. Пре неки дан, ноћ бејаше, нека ала напала на месец, нека животиња. А наши ти људи с пушкама, држ', не дај, па пуцај у месец. Па пуцај, пуцај, пуцај. Тра-та-ра-та-та-та-та. И они кажу убили смо алу... А месец опет светли...
- КЕТИ: А како је изгледала та ала што јела месец?
- БОЛЕ: Па она, каже, имала неке зубе, па глође, све глође тако, устима...
- МИТА: А ко је пуцао?
- ДРАГАНЧЕ: Пуцали сви, цело село, свуд, куд год се та анђама видела...
- БОЛЕ: Предњачио је Свети Ђорђе, што му је и црква канонном прописала...
- МИТА: *(Вади ноћес. Бележи.)*
Пуцао... Ђорђе. Таако. Који је тип наоружања користио?
- ДРАГАНЧЕ: Не знамо ми за то...
- БОЛЕ: Ми знамо да о Ђурђеву дану мушкарци секу леску...
- ДРАГАНЧЕ: ... па је боду на кућу и на капију.
- БОЛЕ: А после ручка се купају у реци.
- ДРАГАНЧЕ: Један другом купају жену.

- МИТА: Опа!
(Бележи у ноћес.)
Перверзије.
- БОЛЕ: Дабоме.
- ДРАГАНЧЕ: Млади људи.
- БОЛЕ: Позајмица.
- ДРАГАНЧЕ: Овај овому, онај оному жену...
- БОЛЕ: А деца што се играју, милина једна. Па се гурају у реку, па се потапају...
- МИТА: Добро, добро, људи. Ако је авион пао кроз доле, одакле вам тај пропелер?
- БОЛЕ: Ово?
- МИТА: То.
- БОЛЕ: Ма разлетело се то на све стране. Ево, има ту близу још делова.
(Показује на пилотску кабину у дну сцене.)
- МИТА: Паз' стварно. Чек' да звирнемо мало.
(Отвара кабину и извлачи човека у пилотском одећу и са огромним лејтачким наочарима. Пилот је, наравно, Бруно Беџер.)
Шта је ово? Скривате америчког пилота, је ли?
- БЕГЕР: *Falsch.* Ја сам Немац.
- КЕТИ: Како се зовете?
- БЕГЕР: (Поносно.)
За вашу информацију, Бруно Беџер, пилот беспилотног авиона Ф 16.
- МИТА: Беџер? Али то не може бити?
- ДРАГАНЧЕ: (Преићећи.)
Је л' ти то сумњаш у мог пријатеља Беџера?
- МИТА: Мој посао је да сумњам. Име ми је познато из неког другог рата.
- БЕГЕР: (Вади уљомер и мери им главе.)
- БОЛЕ: Један је то рат. Са повременим прекидима.
- МИТА: (Одгзрује Беџера од себе.)
Одбиј, ничим изазвани агресору!
(Рейшира пилот.)
Где је олупина „невидљивог“?

- ДРАГАНЧЕ: Ево, ту доле, код пећине, нема сто метара. Склони тај пиштољ, што си тако прек човек.
- МИТА: (Кети.)
Држи ову двојицу на нишану, а ја идем да погледам.
Осећам да ће ми овај мој пријатељ
(Тајше Драганчеџа револвером по рамену.)
изаћи у сусрет.
- ДРАГАНЧЕ: (Помирљиво.)
’Оћу, ’оћу, што да нећу. Добар си човек, види се то одма’. Ајде. Овуда.
(После неког времена враћа се, сам.)
Чудан неки човек. Као да си детету дао звечку. Ено га, разгледа... Не мож’ се одвоји.
- КЕТИ: (Беџеру.)
Ти, не скачи као мајмун око мене. И престани да ми мериш главу.
- БЕГЕР: (Не показује да ју је чуо.)
„Негрокол, решење за ваш бол.“
- КЕТИ: (Кети џа по џлави.)
Ево ти решења за бол!
- ДРАГАНЧЕ: (Саосећа са Беџером. Мазџа по џлави. Кети.)
Е, баш сте ви неки запречити људи.
- КЕТИ: Ђут’! Ни једне! Одговарај што те питам. Како су запаћене ове грозне муве?
- БОЛЕ: Не знамо ми тој... Има ти овде гамади свакојаке, животињске и још више људске.
- КЕТИ: Како то да су ваше мушице тако велике?
- БОЛЕ: Све је у нас големо, моја госпојице!
- КЕТИ: У, паз’ да ме не уплашиш...
(Осврће се према месџу на коме је несџао Миџа Елекџрика.)
- ДРАГАНЧЕ: Много питаш, ћеро. Мувe су џаволова работа...
- БОЛЕ: Бог је створио пчеле...
- ДРАГАНЧЕ: ... а џаво мушице...
- БОЛЕ: ... па су мушице џаволове пчеле...
- ДРАГАНЧЕ: ... а пчеле бојје мушице...

- КЕТИ: *(Изнервирано. Осећа да губи контролу над ситуацијом.)*
 Не сери. Одговарај на питања.
(Беџер се враћа у кабину.)
 Ти, не мрдај! Стој ту. Тако.
- БОЛЕ: А који ће теби мој, девојко, да све то знаш?
- ДРАГАНЧЕ: Јес'. Да ниси ти неки шпијун?
- БОЛЕ: Или још горе, борац за заштиту права голубачких мува.
- ДРАГАНЧЕ: Распитиваш се о њином саставу...
- БОЛЕ: ... бројности...
- ДРАГАНЧЕ: ... борбеним положајима...
- БОЛЕ: ... количини отрова...
- ДРАГАНЧЕ: ... правцима и маршрутама летења...
- БОЛЕ: Признај.
- КЕТИ: *(У дефанзиви је.)*
 Ја сам орнитолог. Истражујем птице и инсекте. Голубачке муве проучавам из научних разлога.
- БОЛЕ: Аха. Орнитолог до мог.
- ДРАГАНЧЕ: А да знаш као што не знаш...
- БОЛЕ: ... знала би да су муве опасне животиње...
- ДРАГАНЧЕ: ... да су то опасне животиње зване инсекти.
- БОЛЕ: Јес'.
- ДРАГАНЧЕ: Ђаво их ствара у воденици приликом млевења жита...
- БОЛЕ: Има овде једна воденица.
- ДРАГАНЧЕ: Млин.
- БОЛЕ: За млевење жита.
- ДРАГАНЧЕ: Тамо живи вештица која се ноћу претвара у муву...
- БОЛЕ: ... и дави људе на спавању...
- ДРАГАНЧЕ: Суче млеко од трудница...
- БОЛЕ: ... па бљује.
- КЕТИ: *(Узнемирено.)*
 А како се зове та вештица?
- БОЛЕ: Је л' та што се претвара у муву?

КЕТИ: Та.
 ДРАГАНЧЕ: Лада. Зове се Лада.
 КЕТИ: (Хва̄ӣа се за г̄руди. Нема ваздуха.)
 Како изгледа та... Лада?
 БОЛЕ: Много је лепа...
 ДРАГАНЧЕ: Јес'. И има златну косу.
 БОЛЕ: Као ти.
 ДРАГАНЧЕ: Као ти.
 Ђӯӣе и не̄ӣремице је г̄ледају.
 КЕТИ: (Ӯӣлашено.)
 Шта је? Шта ме тако гледате. Ма шта вам је, људи?
 За̄ӣамњење.

Слика седма или о перипетији

Перипетија: камен, звер и тишина

Хитнемо камен у небо и он се претвори у птицу
 Пободемо га у земљу и он процвета на букете
 Вежемо га својски Намртво Каишем
 од коњске опуте Правимо га
 од глине тишине У
 којој тишине
 ћуте

Расве̄ӣљење. Делимично. Мелани. Седи, у љолумраку, з̄рчених руку и но̄гу. На̄ӣе̄ӣа је. Сваки дамар на ш̄елу јој ш̄ре̄ӣери, сваки мишић љо̄ӣграва. Не сме да се љомери с мес̄ӣа нӣӣи да љо̄гледа у било ком љравцу. Све̄ӣлос̄ӣ јој, узана ш̄рака све̄ӣлос̄ӣи са свода ље̄ћине, сабласно обасјава лице. Очи су јој ш̄иром о̄ӣворене, једна обрва незнајно љодӣгнӯӣа, љрс̄ӣи з̄рчени као љӣӣчје канџе, ш̄ако да јој се но̄к̄ӣи до крви заривају у месо. На љоду, не̄ӣомичан, мајор Мекој. У љрвом ш̄ренӯӣку чини се да је мр̄ӣав. Ӣӣак, након извесно̄г времена ла̄гано љокреће удове. Очи му се љривикавају на мрак. Онда с̄ӣази Мелани.

МАЈОР МЕКОЈ: Мелани, *is that you?*

- МЕЛАНИ: (Туђим, металним гласом.)
Меланија је била неваљала. Меланија неће ићи у биоскоп са другарицама. Меланија ће волети деду. Меланија неће плакати и деда је неће више затварати у подрум.
- МАЈОР МЕКОЈ: *But*, Мелани, ово није подрум...
- МЕЛАНИ: Меланија ће тући птице када је хушкају против деде. Птице намерно говоре језиком који деда не разуме. Меланија ће научити деду њиховом језику и он ће им онда откинути главе. И њихове главе ће победити на изложби откинутих глава у музеју воштаних фигура на Дедињу.
- МАЈОР МЕКОЈ: Мелани, *are you OK?* Јеси ли ударила главом о нешто при паду...
- МЕЛАНИ: (У њоверењу.)
Одаћу ти једну тајну. Катарина прича са птицама. Видела сам је. Она говори све њихове језике. И дијалекте. Јесте. Знам шта ћемо, деко. Заједно ћемо потаманити подле Катаринине птице. Оне само прљају намештај, и серу по кући, и разносе клице и вирусе. Еболу и птичји грип. Отворићемо крлетке и потровати све Катаринине канаринце, и папагаје, и колибре. Колибре са највећим уживањем.
(*Повија се њод налејом невидљивих удараца. Вриши.*)
Не, дедице, молим те немој! Нисам ја... рекла Катарини да си јој отровао птице... Катарина, помози ми. Молим те. Реци деди нека ме пусти одавде. Не могу више у овом мраку. Умрећу овде, Катарина. Молим те.
- МАЈОР МЕКОЈ: Мелани, *wake up*, дођи к себи. То сам ја, мајор Мекој.
(*Шамара је, овлаш.*)
Ништа ти се лоше неће десити. Вратићемо се у Америку живи и здрави, *I promise you*. Је ли ти боље?
- МЕЛАНИ: (*Долази себи.*)
О, захваљујући Вама, јесте. Не знам шта ми је било. За тренутак сам се вратила у детињство. Биће све у реду.

МАЈОР МЕКОЈ: Бунцала си. Од силног узбуђења.

МЕЛАНИ: Од узбуђења. Да, мора да је то. Јесте.

МАЈОР МЕКОЈ: Како су нас само насамарили ти глупи домороци. Испали смо праве будале.

МЕЛАНИ: Јесмо, мајоре. Потпуно смо намагарчени.

МАЈОР МЕКОЈ: Мелани...

МЕЛАНИ: Молим?

МАЈОР МЕКОЈ: *Who is she?* Ко је Катарина?

МЕЛАНИ: О, Катарина? Помињала сам је, значи. Катарина је нико. *Nobody*.

МАЈОР МЕКОЈ: Она је твоја *sister*?

МЕЛАНИ: Била је. То је било давно. Сада је прошло. И више није важно.

МАЈОР МЕКОЈ: Како то била је? Шта јој се десило? Да ли је жива?

МЕЛАНИ: О, Боже... Како је овде мрачно, и мемљиво, и труло... Знате, ја патим од клаустрофобије. Још као мала сам бежала из затворених просторија. Из учионица, биоскопа, фискултурних сала. Одлазила раније са рођенданских прослава. Никада се нисам возила лифтом. И мрака се ужасно плашим. Ево, сада, лепо осећам како ме честице мрака изнутра дезинтегришу, како исисавају моје очи, кости и зубе, моју косу, како цурим на све стране, попут пешчаника, распадам се на невидљиве ћелије, на атоме, на језгра атома, која се више никада не могу саставити у једно.

МАЈОР МЕКОЈ: Мелани, да ли те је деда малтретирао када си била мала? Да ли те је затварао у мрачне просторије?

МЕЛАНИ: Не знам о чему говорите...

МАЈОР МЕКОЈ: Шта се десило са твојом сестром?

МЕЛАНИ: Катарина је волела птице.

МАЈОР МЕКОЈ: *So?*

МЕЛАНИ: Одувек је волела птице. И умела је са њима. У њеној соби увек је све одзвањало од цвркутања, гугутања, гакања, хуктања, ћурликања. Све док...

МАЈОР МЕКОЈ: Док?

МЕЛАНИ: Све док једне страшне, олујне ноћи мој деда није дошао кући пијан. Није му било први пут. Мајку је тако и отерао у гроб. Напио би се и затворио је у подрум, где би се онда сатима иживљавао на њој. Псовао ју је и тукао, викао да је копиле. Називао ју је разним погрдним именима. Вучјим накотом и ђавољим семеном. И мене је понекад... водио тамо...

МАЈОР МЕКОЈ: Зашто му се нико није супротставио? Твој тата? Или бака?

МЕЛАНИ: Тата је погинуо пре десет година у саобраћајној несрећи. Био је са дедом у колима. Бака је побегла давно пре тога.

МАЈОР МЕКОЈ: А Катарина?

МЕЛАНИ: Катарину никада није смео да дира, бојао је се, скот, било је у њој нешто дивље још одмалена. Била је права мала зверчица. Зато се тако добро и разумела са птицама. Нас две смо потпуно различите, иако смо близнакиње. Где сам стала... Да. Катарина је те ноћи пронашла у кавезу своје љубимице отроване. Није питала ко је то урадио. Није плакала. Ништа није рекла. Само је мирно узела кухињски нож... И... Не знам, не могу... Било је страшно... Ето, сада знате из ког разлога сам побегла у Америку. Не знам шта је било са Катарином после тог... После тог инцидента. Чула сам само да су је затворили у неку установу... Неки дом... И да тамо још увек разговара са птицама...

Бризне у љач. Тело јој се ширесе у неконширолисаним, грчевитим јецајима.

МАЈОР МЕКОЈ: *(Нежно. Теши је.)*

Добро, добро, проћи ће... Нису смели да те пошашу овамо.

Леже, ћушећи, у љолумраку, у ашмосфери искреног разумевања. У шросшорији шшшшшш шшшшшш. Зашто као грот одјекне суво, шромукло кашљуцање Мише Елекширике у шозадини.

МИТА: Драге америчке колеге, немојте се узбуђивати. Само да вам ставим до знања да нисте сами. И да знате да нас нимало не занимају ваше интимне драме и сентименталне исповести. Имамо ми својих проблема. Покупите се лепо натраг у Америку па тамо цмиздрите. Нико вас није звао овамо.

МАЈОР МЕКОЈ: (*Скаче на ноге.*)

Ко сте ви? Како сте ушли? Шта хоћете?

МИТА:

О, доиста непажљиво од нас. Нисмо се ни представили. Ја сам Милан. Зову ме још и Мита Електрика. А ово је Кети. Катарина. Ми смо ваше српске колеге, драги мој мајоре. Ако вам је то чин. На истом задатку. И са истим резултатом. И нас су прејebile ове голубачке сељачине. Само су нас убацили у суседну јаму. Па смо ми следећи ток ваздушне струје, у јаловој нади да ће нас она одвести до излаза, доспели овде. У још једну камену тамницу. У истом смо сосу, драги колега.

МАЈОР МЕКОЈ: О, значи ви сте *bad guys*. Зликовци. Слуге режима.

МИТА:

Ти ће да ми причаш о зликовцима, је ли, опипани?! Па ко је кога овде бомбардовао?

МАЈОР МЕКОЈ: То је *guys*, једна превентивна, такорећи хуманитарна интервенција. Ми вам помажемо да освојите демократију

МИТА:

Како нам помажете? Тако што ћете нам на главу сручити тоне радиоактивног отпада. Е па, хвала вам лепо. Нисте се морали баш толико трудити. (*Кети.*)

Вицкасти момци ови Американци. Шта велиш, Кети?

Кети га не слуша. Најрежнућио љеда у Мелани. Онда врисне, залећи се, загрли Мелани, грчевитио, из све снаге, скоро да је здружи силином загрљаја. Онда је јанично јусици, ја је нежно ошшава је ли цела, као да је Мелани начињена од крчког, ломљивог сипакла.

КЕТИ:

Меланија, да ли си то ти? Је л' могуће да си то ти?! Нисам те видела читаву вечност. О, толико дугих, бескрајно дугих година. Стално сам те сањала. Тебе и маму... Још увек си лепа, Мел. О, моја драга Мелани... Шта тражиш овде, Меланија?

МЕЛАНИ:

(*Хладно одбацује њен излив емоција, одбија је од себе као насрћљиву, несносну мушицу.*)
Исто што и Ви, госпођице. По задатку. Мислим да сте ме заменили са неким.

КЕТИ:

Али то сам ја, Катарина. Твоја сестра Кети. О, Мелани, освести се. Ти си једино што ми је остало. Шта су ти учинили у тој јебеној Америци, Меланија? Јесу ли ти испрали мозак?

- МЕЛАНИ: Моја сестра је мртва. Она сада на небу разговара са птицама. А Ви сте обична преваранткиња. Одступите од мене.
- КЕТИ: Не, Мелани. Гресиш. Слушај. Хоћеш да ти кажем шта је Катарина највише волела да ради као мала, док је разговарала са птицама?
- МЕЛАНИ: Молим?
- КЕТИ: Да се чешља. Волела је да се чешља. А да ти одам која јој је била омиљена боја?
- МЕЛАНИ: Па...
- КЕТИ: Голубијеплава. Погодила сам, зар не? А чега се највише плашила?
- МЕЛАНИ: Деде.
- КЕТИ: Деде се није плашила. Сама си то рекла. Чега онда? Да није случајно снега?
- МЕЛАНИ: О, Боже!
- КЕТИ: Плашила се белине и чистоте снега јер је одрастала у прљавштину, беди и у мраку. А да ти кажем како нам се звала мама?
- МЕЛАНИ: Не, не, немој. Пусти ме!
- КЕТИ: Звала се Лада. Као и бака, траварица. И била је најлепша жена на свету.
- МЕЛАНИ: *(Врисне.)*
Катарина! Кети! О, Боже. То си заиста ти. Жива си. О, Катарина, о мила моја Кети. Жива си.
- КЕТИ: Боже, Мелани, како личиш на мајку...
- МАЈОР МЕКОЈ: О, па то је прави мелодрамски заплет. Заиста дирљиво. Срцепарајуће. И, та девојка, та храбра Српкиња, *sister* од ове наше Мелани, како је лепа. Као богиња... Мелани, можеш бити поносна... Штета што није Американка...
- МИТА: *(Очију њуних суза.)*
Мој ендокрини систем у овом часу због стреса појачано лучи хормоне, па ми се очи помало неконтролисано пуне сузама. Није то неки знак слабости, или не дај боже мекуштва...

Слика осма или о птичјем језику

Расвешљање. Делимично. Кети и Мелани, у једном углу њихине, раздрагано ћућоре.

КЕТИ: ... И онда сам дипломирала на биологији, па магистрирала орнитологију. Знаш да су ме увек занимале птице. Ипак, због моје прошлости била сам више него интересантна безбедносним структурама. Мислим на тајну полицију. Због уцена и претњи да ће моју прошлост изнети на видело у научној установи у којој сам тада радила, није им било тешко да ме приволе на сарадњу. Почела сам најпре као научни сарадник... А онда се то постепено проширило и на оперативне задатке. А из тог кола се, као што и сама знаш, назад више не може... А ти? Причај ми о себи, Мел. Ништа ми немој прећутати. Горим од жеље да сазнам све о мојој малој сестрици.

МЕЛАНИ: *(Суво.)*
Нема ту шта да много да се прича. Живела сам на улици. Била сам принуђена да се... хм... сналазим. Чак сам и глумила... У неким филмовима. Дрога сам се, на срећу, клонила. Мада су макрои покушали да ме навуку... Заиста сам дотакла дно, Кети. Назад више нисам хтела да се вратим, ни по коју цену. А и нисам имала коме. Ти си била у дому... Бака нетрагом нестала. Распитивала сам се повремено о теби, код наших у Њујорку. Онда су ми рекли да си умрла. Агенција је дошла као спасење. Била сам им занимљива као политички емигрант из бивше Југославије. Били су им потребни оперативци са познавањем језика и примили су ме више него оберучке. И, ето ме.

КЕТИ: А породица? Да ли си се удала у међувремену. Имаш ли децу?

МЕЛАНИ: Не, на жалост... Сви мушкарци који су ми се озбиљније удварали, знаш, ма колико да су били интересантни, када останемо насамо, довољно је само да зажмурим, и одједном... Знаш... Видим деду... Помахниталог, крвавог, разјапљених чељусти, грозног пијаног задаха... Не, нисам могла да се заљубим ни у кога. Заиста...

КЕТИ: А овај твој пратилац? Веома је мужеван и згодан. Маркантан је, озбиљан, достојанственог изгледа, просед. Све што би једна жена могла пожелети од мушкарца.

МЕЛАНИ: Мајор Мекој? О, па ми имамо строго професионални однос. Мекој је изузетно драг човек. Видећеш. И ти се њему, изгледа допадаш. Рекла бих по начину на који те гледа... А ти? Да ли си ти уопште имала некога...

КЕТИ: Ни ја се нисам везивала. У свету у коме ја живим, у свету птица и инсеката, мушкарци су најобичнија гамад. Они ме уопште не занимају.

Прилази им мајор Мекој.

МАЈОР МЕКОЈ: *Sorry* што нарушавам породичну идилу, моје даме. Ипак, од дугог времена, хтео сам... Мислио сам, Мелани, да замолим твоју сестру... Мало ми је непријатно... Кети, је ли тако?

КЕТИ: (*Предусрећљиво.*)
О, кажите слободно, господине мајоре. Овде више нисмо идеолошки и политички противници. У истој смо невољи...

МАЈОР МЕКОЈ: Па ето, смејаћете се, али хтео бих да научим нешто о птицама... Видите, знам много тога о којекаквим глупостима. По питању нафтних бушотина сам експерт. О оружју знам све. О рату сам више него добро обавештен... Али о птицама не знам ама баш ништа... Па рекох себи, да искористим ситуацију кад смо већ ту, и да се распитам код ове предивне *girl*. *Sister* од Мелани. *I think, about those birds*... Помоћи ће ми и у професионалном смислу. У вези тих мушица...

КЕТИ: (*Одушевљено.*)
О, биће ми част и задовољство, драги мајоре... (*Сумњичаво.*)
А да се Ви то мени можда не подсмевате... Због моје страсти према птицама.

МАЈОР МЕКОЈ: О, Боже ме сачувај... Ја ценим Ваша интересовања... Она су тако племенита... Може се рећи да страсно обожавам ваше страсти... *Really*.

Запамћење. Расвећљење.

КЕТИ: Видите, драги мајоре. Птице различитим гласовима могу да изразе најкомплекснија и најинтимнија осећања. Пупавац рецимо каже „хук, хук“ што значи „драга, дођи“.

МАЈОР МЕКОЈ: „Хук, хук“!

КЕТИ: Плиска опет танко цирку „цир, цир, цир“, што ће рећи „волим те, волим те, волим“.

МАЈОР МЕКОЈ: „Цир, цир, цир“!

КЕТИ: Чапља се оглашава са „кри, кри, кри“!

МАЈОР МЕКОЈ: Шта то значи?

КЕТИ: „Узбуђен сам“.

МАЈОР МЕКОЈ: О, и ја. Мада нисам чапља. Али сам силно узбуђен. Силно. „Кри, кри, кри“.

Кети му се махиално примиче. Мајор Мекој ситане њиш уз њу.

МАЈОР МЕКОЈ: А жареу...бица?

КЕТИ: Жаребица ће у љубавном нестрпљењу процвркати: „О хајде, дођи, не оклевај више.“

МАЈОР МЕКОЈ: О, жареубице моја... Ево ме, долазим...

КЕТИ: Боже, чекам те читаву вечност...

Мајор Мекој је ѓрли. Усне им се ситајају у ситрасном њољуицу.

МИТА: Бљак. Која патетика. Осећам како ћу да повратим...

МЕЛАНИ: У праву сте. Баш романтична сцена. Тако ми је драго због Кети...

МИТА: И мени је жао. Имала је екстра груди.

МЕЛАНИ: Молим?

МИТА: Ништа, ништа...

МЕЛАНИ: А Ви, јесте ли Ви ожењени?

МИТА: Ја? Дихтунг, дихтунг!

МЕЛАНИ: Да ли то значи „да“ на птичјем језику?

МИТА: То значи да оданде струји ваздух. Очито је неко померио камен са улаза. Овамо. У овом правцу.

Сви се окуиљају и крећу у правцу слабиног лелујавог свејла. Свејлост њоситаје све јача. Назире се излаз. Али... Пре него ишо ситигну до свејла, чека их...

Затамњење.

Слика девета или како се све лепо завршило
осим понечега

Расвејљење. Илаз из Пећине води до Ладине колибе. Поређане клуище у дворшћу. Имјровизована судница. На излазу Боле и Драганче. Одевени у бесјрекорне смокинџе. Најадно уџлађени.

БОЛЕ: Само напред. Седите, седите.

ДРАГАНЧЕ: Заузмите своја места, драги уљези.

МАЈОР МЕКОЈ: *(Прасне.)*

Ви сте уљези. Дрске ништарије. Ви сте себи допустили да једног америчког официра затворите у пацовску рупу. И да га држите заточеног у... Како се то зове... Нехоуманим условима! Направили сте страшну *mistake*. Сада ћете ми за то платити. Најпре, мала промена личног описа. А онда, правац Гвантанамо.

Вади револвер и прејшећи креће према насмејаним Чуварима који се ше прејше, како се чини, нису нимало ујлашили.

БОЛЕ: Гвантанамо? О, не идемо ми онамо.

Махне руком и између њих се у мажновењу јодиџне блисјави шћишћ. Млаз разорне свејлосћи сабира се у кристљални сној. Мајор се замрзне у јокреју. Пишћољ одлећи далеко од њеџа.

МИТА: Знао сам. Зраци смрти... Теслино тајно оружје постоји. Знао сам да постоји. Момци, како сте то извели? Ви сте генијалци, ви сте весници новог доба...

Полази ка Болеју и Драганчеју. Млаз свејлосћи. И Миша осћјаје укочен у јокреју.

КЕТИ: *(Пришћрчава замрзнућом мајору Мекоју.)*
Драги... Мајоре... Боже, шта сте му учинили, грубијани?! Како сте се усудили? Вољени мој! Шта му је? Да ли је жив?

БОЛЕ: Драги? Вољени?! Охо. Видиш ли ти, Драганче... Па ми смо овде и не знајући учинили једно добро дело... А сада је доста.

Једним јокрејом одаџна свејлосне зраке. Мајор Мекој и Миша Елекћрика се одмрзавају. Збуњено се смешкају, очигледно не схваћајући шћа их је снашло.

- ДРАГАНЧЕ: Седите! Сви. И без иједног гласа више!
(Сви седају љослушно као ђачићи.)
Мајоре Мекој. Дошли сте овамо својевољно.
- БОЛЕ: Нико Вас није звао.
- ДРАГАНЧЕ: То је чињеница...
- БОЛЕ: ... таква каква је.
- ДРАГАНЧЕ: Стога ћете разумети да и наша пресуда мора бити таква каква је...
- БОЛЕ: ... и никако другачија.
- ДРАГАНЧЕ: Осуђујемо Вас мајоре, заједно са вашом дружбе-
ницом, на вечити мрак...
- БОЛЕ: ... у голубачкој пећини...
- ДРАГАНЧЕ: ... међу мушицама...
- БОЛЕ: ... по које сте и дошли.
- МАЈОР МЕКОЈ: *Oh, no!*
- МЕЛАНИ: О, мој Боже... Мрак. Само то не.
- БОЛЕ: А сада вас двоје. Ви, Мито, устаните...
- ДРАГАНЧЕ: И Ви Кети...
- БОЛЕ: Ви сте од мајора Мекоја кудикамо гори.
- ДРАГАНЧЕ: Ви сте наши људи...
- БОЛЕ: ... такорећи домаћи...
- ДРАГАНЧЕ: Људи који би морали да познају природу нашег
човека...
- БОЛЕ: ... његов менталитет...
- ДРАГАНЧЕ: ... врлине и мане...
- БОЛЕ: ... и да га волите са свим његовим врлинама и
манама.
- ДРАГАНЧЕ: А шта сте ви урадили?
- БОЛЕ: Полакомили сте се за тобожњим Теслиним зра-
цима смрти. Зар још увек нисте схватили да свет-
лост може бити једино и искључиво у служби жи-
вота...
- ДРАГАНЧЕ: ... а не на уштрб њега.

БОЛЕ: Због грамзивости и похлепе и вас осуђујемо на вечити голубачки мрак...

ДРАГАНЧЕ: ... од сада па до истека времена...

БОЛЕ: ... завјекивјеков...

ДРАГАНЧЕ: ... амин.

КЕТИ: *(Кричне.)*
Не! Сада када сам коначно пронашла оно што сам тражила целог живота. Не смете то да ми учините! Не можете! Немате права!

МИТА: Ама људи... Рођаци! Браћо!

БОЛЕ: Нисмо ти ми ни род ни помоз' бог...

ДРАГАНЧЕ: ... и зато куш!

БОЛЕ: Време је за извршење казне.

Чује се завијање вукова. На враћима колибе, у дну сцене, појављује се Лада. Око ње лазарице.

ЛАДА: Станите. Сви.
(Кети и Мелани се скамене. Гледају је зајрејашћено.)

Зар вам није доста смрти и страдања?

(Показује на Кети и мајора.)

Зар они нису показали да умеју да воле?

БОЛЕ: Њихови греси су велики.

ДРАГАНЧЕ: Ослободили су из пакла Голубачку мушицу...

БОЛЕ: ... и она ће сада нападати људе, живину и стоку вековима...

ДРАГАНЧЕ: ... све док је коначно не зауставимо...

БОЛЕ: ... пре истека времена.

ЛАДА: Смилујте се. Дајте им шансу.

Драганче одводи Болећа у сирану. Драганче и Боле се свађају, џоворе истовремено, оштро џесћикулирају. Драганче Болећа убеђује у нешћо, или џа одвраћа од нечеђа, али Боле је ућоран. Драганче и Боле се враћају.

ДРАГАНЧЕ: Одлука није била лака. А ни једногласна. Донета је са једним гласом против.

- БОЛЕ: Мојим.
- ДРАГАНЧЕ: Али је важећа. И гласи овако. Казна је право-снажна и биће извршена одмах...
(Разочаравајући узвици.)
Осим ако...
- СВИ: Осим ако?
- ДРАГАНЧЕ: Осим ако не останете овде целог живота...
- БОЛЕ: ... и посветите га борби против Голубачке мушице.
- ДРАГАНЧЕ: Зато што је она... та мушица...
- БОЛЕ: ... захваљујући у великој мери и вашим прегнућима...
- ДРАГАНЧЕ: ... превазишла локалне оквире...
- БОЛЕ: ... територију Ђердапске клисуре...
- ДРАГАНЧЕ: ... и проширила се на цео свет.
- БОЛЕ: Имамо пандемију Голубачке мушице...
- ДРАГАНЧЕ: ... која жари, сркће, гризе, кљује, уједа...
- БОЛЕ: ... која опседа човеков мозак...
- ДРАГАНЧЕ: ... помрачује ум...
- БОЛЕ: ... па човек тако постаје слеп за све оно што је у људском животу истински вредно. Зато се морамо против ње борити свим снагама. А понајвише љубављу.
- ДРАГАНЧЕ: А ја, ето, мислим, мада је Боле помало скеп-тичан...
- БОЛЕ: ... с разлогом...
- ДРАГАНЧЕ: ... да ви ипак нисте безнадежан случај. И да можда још увек можете да искусите праву љубав...
- БОЛЕ: ... а то је први предуслов успешне борбе против тога монструма.
- ДРАГАНЧЕ: Чекамо на ваш одговор.
- МАЈОР МЕКОЈ: О, врло радо бих остао међу вама, *friends*. Ви снажни гоу...рштаци. Али, *you know*, ја без нафте не могу...
(Исправља се.)
Без нафте и без моје Кети...

ДРАГАНЧЕ: Е па, драги мајоре Мекој... Мислим да смо дужни да Вам покажемо још нешто.

БОЛЕ: Да. Осим по Голубачкој мушици, овај крај је интересант још по нечему...

ДРАГАНЧЕ: ... и зато је, тако да кажемо, примамљив за агресоре свих нација и свих вероисповести...

ДРАГАНЧЕ: О томе се наравно у јавности не прича пуно...

БОЛЕ: ... али има и оних који знају...

ДРАГАНЧЕ: ...зато су тако и навалентни...

МАЈОР МЕКОЈ: *I don't understand.* Не разумем ни реч. О чему то причате, *guys*?

БОЛЕ: О овоме!

Управља зрак у камен. Камен се поји. На површину избија млаз црне светлости. Шикља нафта из маснога ждрела Бердајске клисуре. Високо у небо.

МАЈОР МЕКОЈ: *My God.* Ово је *Paradise.* *Dear Keti,* ово је земља која заслужује да буде наш *home.* О, какви *gifts.* *Thank you guys.* За ово вреди живети. И умрети, Кети... Где си, Кети...

Кети, Мелани и Лада у грчевитом загрљају. Вучје завијање постојаје све јаче.

КЕТИ,

МЕЛАНИ: Бако! Коначно смо те нашле...

ЛАДА:

Лепотице моје. Како сте порасле. И како личите на мајку. Сад могу коначно да умрем. Пустите, децо. Време је.

Лада се полако испрдне из загрљаја својих унука и креће ка улазу у пећину. Тамо се помаља Волф. Сабласна сива фигура, са искеженим белим очњацима и прозирним модрим очима, дубоким појуги језерског дна. Лада улази у Пећину.

Затамњење.

Слика десета или о томе шта је било после

Епилог: о патњи и пламену

Достојан је патње који зна Ништа
 није мудрости даровано уколико
 није лудости ускраћено Не
 разговарамо о патњи Мој
 живот и ја Све што
 је мени одузето
 њему ће бити
 враће
 но

Расвештање.

- МИТА: Мада, морам признати, још увек ме копка како су овладали тим запањујућим тајнама светлосне енергије. То је фасцинантно.
- МЕЛАНИ: Постоји ли још нешто фасцинантно, Мито, у твоме животу, осим науке и светлосне енергије?
- МИТА: *(Искашљава се. Збуњено.)*
 Па видиш... Хм... Да будем искрен. Откако сам срео тебе, у електронској структури мога тела испојио се један... да тако кажемо... квар.
- МЕЛАНИ: Стварно? А како то?
- МИТА: Лепо. У левој преткомори малог мозга откачила се једна катода која је преко оптичког кабла каротидних артерија повезана са мишићном пумпом срца. Та је катода послала одређену количину збуњујућих информација које су се преко кабловске мреже крвотока у форми чистог електрицитета из срца опет вратиле у главу. Једном речју, сјурила ми се крв у главу...
- МЕЛАНИ: О, јадничак... Па хоће ли твој нервни систем поднети једно такво оптерећење?
- МИТА: Искрено, не бих се кладио. Само што није пукао. Мислим, систем. Зато сам и хтео да те питам...
- МЕЛАНИ: Ђути, будало!
(Љуби га.)

МИТА: Ето, видиш шта си учинила. Тек сад је систем претрпео непоправљива оштећења. Пуца по свим електродима.

МЕЛАНИ: Ђути.
(*Дуго се љубе.*)

Придружују им се, насмејани, Мајор Мекој и Кеџи. Сви њевају ућлас.

*„Разумеће лисџак свежи
Сваку жилу својеџ сџабла,
Сџајаће нас елекџрика
– Елекџрика наших срца –
и без жица и без кабла.“**

Одлазе, заџрљени и срећни. Боле и Драџанче остијају на сцени, задојени млеком вековне џредачке мудросџи. Замишљено џледају за њима.

БОЛЕ: Мислиш ли да смо учинили праву ствар?

ДРАГАНЧЕ: Него. Ускоро ће цео Голубац одзвањати од дечје цике.

Улази Беџер, у џилоџском оделу и леџачким наочарама.

БЕГЕР: *Kateraden*, а на мене сте заборавили? Нисте ме научили да летим.

БОЛЕ: Научићеш. Вечност је пред нама.

БЕГЕР: *Jawohl!*
(*Мери им џлаве. Скандира.*)
„Негрокол, решење за ваш бол...“

Кружи џо сцени и аџџерира у кабину авиона Ф 16. Драџанче и Боле се смеју.

БОЛЕ: А ми? Шта ћемо?

ДРАГАНЧЕ: Што и вазда.

БОЛЕ: Немушти језик?

ДРАГАНЧЕ: 'Ајде.

Седају један насџрам друџоџа. Наизменично оџварају и заџварају усџа, џазећи да им Голубачка муџица не улеџи унуџра.

Завеса.

* Стихови које је Ј. Јовановић Змај посветио Николи Тесли.

БЕЛЕШКА АУТОРА

Што је ова књига угледала светлост дана захвалност дугујем пре свега председнику Удружења драмских писаца Србије, господину Миладину Шеварлићу, на указаном поверењу, као и драмском писцу, Снежани Кутрички, на пријатељској подршци. На саветима и стручној помоћи захваљујем се и Александру Пејчићу и Јасмини Јелисавчић.

БЕЛЕШКА О АУТОРУ

Бошко Сувајџић је рођен 13. априла 1965. у Драгињу. Гимназију је учио у Шапцу. Основне, магистарске и докторске студије завршио је на Филолошком факултету у Београду. Ради као редовни професор на предмету Народна књижевност, Катедра за српску књижевност са јужнословенским књижевностима Филолошког факултета у Београду.

Бошко Сувајџић је председник Управног одбора Вукове задужбине, члан Управног одбора Музеја позоришне уметности, Атељеа 212, као и Управног одбора Задужбине „Десанка Максимовић“. Вишегодишњи је члан Председништва Удружења драмских писаца Србије. Главни је уредник *Годишњака* Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима и заменик управника Међународног славистичког центра (Филолошки факултет, Београд). Од 2010. до 2014. године вршио је дужност председника Друштва за српски језик и књижевност Србије.

На 15. Међународном конгресу слависта који је 2013. године одржан у Минску, у Белорусији, Бошко Сувајџић је изабран за председника Међународног комитета слависта, светске организације слависта.

Објавио је књиге *Ејске њесме у сѣтаријим зајисима* (1998), *Ејске њесме о хајдуцима и ускоцима* (2003), *Јунаци и маске* (2005), *Иларион Руварац и народна књижевност* (2007), *Певач и ѡрадиција* (2010), *Дновиде воде* (2012), *Орао се вијаше* (2014), као и више студија, расправа и приказа у домаћој и иностраној стручној периодици.

За књигу *Иларион Руварац и народна књижевност* добио је награду Вукове задужбине за науку у 2007. години, а за књигу *Певач и традиција* награду „Миле Недељковић“ за најбољу фолклористичку књигу у 2010. години.

Бошко Сувајџић је публиковао збирке песама *Пути круга* (1997), *Харманлија* (2002), и *Сонети. Вајре* (2013). Објавио је драме *Вишњић* (Савремена српска драма, бр. 14), *Осврво* (ССД, бр. 27), *Иларион* (ССД, бр. 34), *Голубачка мушица* (ССД, бр. 41) и *Периџеорион* (ССД, бр. 42).

Превео је са бугарског језика роман Антона Дончева *Виџез Свете књиџе* (Народна књига, Београд, 2003.)

У оквиру програма „Корак ка позоришту“ Удружења драмских писаца Србије у позоришту „Модерна гаража“ у Београду изведене су му драме *Вишњић* (2004), *Иларион* (2008) и *Периџеорион* (2011).

За збирку песама *Сонети. Вајре* добио је награду Задужбине „Веселин Лучић“ за књижевност за 2014. годину за најбоље остварење наставника и сарадника Универзитета у Београду.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41–2

821.163.41.09–2 Сувајџић Б.

СУВАЈЦИЋ, Бошко, 1965–

Перитеорион : драме / Бошко Сувајџић.

– Београд : Удружење драмских писаца Србије, 2015

(Параћин : Графореklam). – 199 стр. ; 20 cm. –

(Едиција Изабране драме / Удружење драмских писаца Србије)

Тираж 300. – Стр. 7–14: Разбијено огледало или Вечно враћање
истог / Миладин Шеварлић. – Белешка о аутору: стр. 198–199. –
Садржај: Перитеорион ; Вишњић; Иларион ; Голубачка
мушица.

ISBN 978–86–85501–57–0

а) Сувајџић, Бошко (1965–) – Дrame

COBISS.SR-ID 220089100